

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 39 (411) 2 – 8.10.2015 р.

**Пітер
Померанцев**
про Україну
на передовій
глобальних
змін у медіа

Як «регенерується»
Партія регіонів

Хто переміг
на Генасамблеї ООН

Чого чекати від
переобраного уряду Греції

ДНІПРОВСЬКИЙ ФОРПОСТ

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

39 >

Якщо зібрався у мандрівку,
бери з собою **ТревелСімку!**

ЄДИНИЙ ТАРИФ
на дзвінки та СМС
в Україну

Тревел Шоп

**БЕЗКОШТОВНА
ДОСТАВКА**
гарних номерів

Діє у **>190** країнах

БЕЗКОШТОВНІ вхідні дзвінки у **≈140** країнах

ВІДСУТНЯ ПЛАТА за з'єднання та абонплата

ПАКЕТНІ ПРОПОЗИЦІЇ, що дозволяють заощаджувати
ще більше: дзвінки, СМС, GPRS-Інтернет

БЕЗКОШТОВНІ дзвінки зі **Skype та Viber** на ТревелСімку

ВСІ можливі варіанти поповнення: portmone.com ПриватБанк VISA IBOX

Інфолінія: (044) 223-8008 w.TravelSiM.ua

U.T.T. & C.S.C.

Тарифи діють на 01.06.2016 р. Додаток на дачність 1100-1000
на 01.06.2016 р. 1100-1000 на 01.06.2016 р. 1100-1000 на 01.06.2016 р.

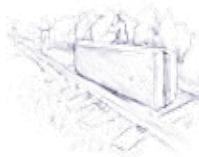
НА ЧАСІ

- 4 **Змагання ораторів**
Як зміцнити зовнішньополітичний український фронт
- 7 **Едвард Лукас про те, як Захід допомагає Росії знову вийти на міжнародну арену**
- 8 **Повернення Змія Горинича**
Яку стратегію обрали регіонали на місцевих виборах
- 10 **Пітер Померанцев:**
«Коли з'являється якась нова медіа-технологія, все закінчується пеклом брехні й пропаганди»
Британський публіцист про сьогодення та майбутнє ЗМІ

ТЕМА НОМЕРА

- 12 **Завдання регуманізації**
Юрій Макаров про наслідки індустріалізації Дикого Поля
- 14 **Випробовування на міцність**
Які виклики постали перед Придніпров'ям
- 18 **Контр-Донбас**
Як пояснити політичні смаки мешканців Запоріжжя і Дніпропетровщини
- 21 **Недоперемога**
Трансформація Придніпровського регіону очима місцевих активістів
- 24 **Сусідські війни**
Чому дніпропетровські прогнали донецьким і чи є шанси відігратися сьогодні
- 26 **Геннадій Корбан:**
«За словом «децентралізація» нічого немає»
Дніпропетровський політик про місцевий бізнес, звичаї та всеукраїнські амбіції

- 28 **Зона розмежування**
«Аксакал» запорізької політики про сучасний стан області
- 30 **Скидаючи чуже вбрання**
Які шанси на українізацію краю
- 33 **Прагматичне місто**
У чому специфіка єврейської громади Дніпропетровська
- 36 **«Досвідченою та вмілою рукою»**
Чим важливі Олександр Поль та його колекція для нащадків

СВІТ

- 38 **Синхронне сальто**
Як змінилась політика грецького уряду після переобрання
- 40 **Із гендиректорів у президенти**
Чому з топ-менеджерів не завжди виходять хороші політики
- 42 **Складна задача**
Як пояснити феномен свідомості

КУЛЬТУРА

- 44 **«Східні креси»?**
Що знають у Польщі про Україну
Наскільки сильні й поширені серед поляків стереотипи щодо нас
- щоденники окупації
- 48 **Мовчазний ресурс**
Кого розчаровує «блокада» Криму
- 49 **Розмова з «ополченцем»**
Пряма мова колишнього бойовика «ДНР»

P. S.

- 50 **Алла Лазарева**
про право вето в Радбезі ООН

Тиждень

№ 39 (411) 2 – 8.10.2015

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український тиждень»
03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

Головний редактор Дмитро Крапивенко

Редакція Наталія Петринська,
Анна Корбут, Алла Лазарева,
Олександр Крамар,
Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,
Валерія Бурлакова, Станіслав Козлюк,
Юрій Макаров, Роман Малко,
Ольга Ворожбит

Відділ передплати та роздрібної торгівлі

тел.: 067-407-10-96

e-mail: peredplata@tyzhden.ua

Відділ реклами

тел.: 067-407-10-89

e-mail: reklama@tyzhden.ua

Видається з 02 листопада 2007 року
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого
засобу масової інформації КВ № 18119-6919 ПР
від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2

Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р. № зам. 15-2328

Наклад 32 000

Номер підписано до друку 30.09.2015 р.

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на ліцензування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються.
Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе.
Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основіНаші партнери: www.tyzhden.ua
The Ukrainian Week

НА ЧАСІ

Змагання ораторів

Анна Корбут

На ювілейній, 70-й, сесії Генеральної Асамблеї ООН цілком прогнозовано особливих дипломатичних сенсацій і сюрпризів не було. У найбільш очікуваних виступах теж.

Американський президент із висоти позиції лідера країни з «найсильнішим військом, яке колись знав світ» намагався переконати присутніх у тому, що «сила націй залежить від успіху їхніх людей: знань, інновацій, уяви, креативності, мотивації й особистої безпеки. А репресії вдома й зовнішня агресія — це симптоми неспроможності забезпечити цей фундамент». Оратор він блискучий, а тому, поки тривала його промова, справді можна було повірити в те, що «сильні нації передусім відповідальні за підтримку міжнародного

»

ФОТО: AP

порядку», який ґрунтується на базових законах і нормах, а ще на співпраці у випадку конфліктів. Коли ж спіч закінчився, згадалися «червоні лінії» для Асада, які той кілька разів успішно переступав. Відтак мільйонні потоки біженців і необхідність робити бодай щось сьогодні зі зруйнованою Сирією, «ІДЛ» і тираном, який після всього скоєного (не без підтримки, зокрема, Росії) все одно має шанси «тимчасово» залишитися при владі. Під час Майдану, до речі, такі самі шанси «тимчасово» залишитися при владі мав і Янукович, але нас, на щастя, пронесло. Згадалися й «перезавантаження» відносин між США і Росією, на яку тоді, за президентства Медведєва, західний світ дивився з більшою надією. Відтак і російська агресія в Грузії, а тепер в Україні.

І ще на тлі чомусь постійно згадувалися слова з пісні Imagine Джона Леннона: «Уяви собі, якщо всі люди житимуть у мирі... ти, може, скажеш, що я мрійник, але я не один такий».

ВІЙНУ ЗА РЕФОРМИ В УКРАЇНІ ІНОЗЕМЦІ НАЗИВАЮТЬ ДРУГИМ ФРОНТОМ, ЯКИЙ, УТІМ, ЗА ПРІОРИТЕТНІСТЮ В ЇХНІХ ОЧАХ СЬОГОДНІ СТАВ ПЕРШИМ

Російський президент традиційно намагався нав'язати іншим власну реальність «влаштованих революцій», говорив про те, що правом вето у Радбезі ООН користувалися, зокрема, і США, а сила ООН у тому, щоб урахувати різні погляди, тож «спроби розхитати легітимність ООН», змінюючи її процедури, вкрай небезпечні, бо можуть призвести до руйнування всієї архітектури міжнародних відносин. А ще позиціонував Росію як невід'ємного гравця у вирішенні сирійського конфлікту. Хоча вже наступного дня Рада Федерації дозволила (знову!) використання російських військ за кордоном, а Washington Post повідомив про початок ударів російської авіації в Сирії. За повідомленням кремлівських посадовців, військову підтримку РФ попросив Асад, тож її винищувачі атакуватимуть цілі в Сирії на прохання її уряду. Це може вилитися в подальшу ескалацію бойових дій з огляду на розбіжності такої позиції з позицією США та західної коаліції, які виступають за усунення, а не зміцнення режиму Асада.

Промова українського президента звучала доречно, щиро і зворушливо. Правильні акценти на нагадуванні міжнародній спільноті про російську агресію, недовірі до держави, яка пропонує створення «антитерористичної коаліції», у той час як сама активно підтримує та використовує тероризм, необхідності реформувати принципи роботи ООН з огляду на можливість маніпулювати правом вето.

Про це справді треба не втомлюватися говорити, щоб тримати міжнародну увагу на українському питанні, коли навколо стільки інших викликів. Але вона тим часом дедалі більше зосереджується на внутрішніх процесах в Україні. Це зумовлено тим, що постійний потік новин про обстріли, борги з двохсотими і трьохсотими й жертви серед цивільних у нас призупинився. І цього не варто недооцінювати. Але в період затишшя не тільки українська гро-

мадськість, а й міжнародна активніше приглядається до процесів усередині країни, у Києві та регіонах. Чи зможуть нинішні еліти збудувати міцну систему, яка буде здатна протистояти політичним та економічним підривному впливам Росії? Чи є вони надійним партнером, із яким можна будувати довгострокову, а в перспективі стратегічну співпрацю? Чи зможуть і схочуть вони, зрештою, ефективно скористатися міжнародною допомогою?

Коли говорити з іноземцями, які працюють у міжнародних установах на місці, в оцінках ситуації тут вони переважно сходяться. Війну за реформи називають другим фронтом, який, утім, за пріоритетністю в їхніх очах сьогодні став першим. Розширюють в Україні представництва, ініціюють нові проекти та програми, підштовхують український уряд до проведення реформ і боротьби з корупцією. Українцям, здається, вдалося переконати їх у тому, що фронт цей надовго й здаватися не можна. Натомість треба запастися терпінням і наполегливістю. То вже неабияке досягнення. І приписувати його великою мірою варто громадянському суспільству й зменшці політиків, не пов'язаних зі старими схемами та системою. А ще українським військовим і добровольцям, які втримали фронт у найкритичніші моменти.

Якби ж світ бачив таку саму наполегливість і прагнення до змін у нинішньої української влади, вона, напевне, мала б значно переконливіший вигляд на міжнародних майданчиках. Але на тлі закликів до світової підтримки з'являється інформація про те, як на стратегічних держпідприємствах зубожілої держави наживаються сірі кардинали провідних політичних сил країни. Про масштабну корупцію на митницях. Про побори з бізнесу, що й так за ледве виживає. Про контрабанду до окупованих районів Донбасу, з якою чомусь ніяк не можуть впоратися, і корупцію в системі пропусків для населення цих територій. Про захист інтересів окремих осіб, наближених до влади, на шкоду інтересам держави.

Усьому цьому можна знаходити багато пояснень. Говорити, що не варто руйнувати імперії всіх олігархів одним махом, бо вони тоді розв'язять економіку всієї країни. Не можна масово лобастувати корумпованих суддів, прокурорів і правоохоронців, бо вони опиняться на вулиці, обізляться й перетворяться на зручний інструмент для внутрішніх і зовнішніх сил, що прагнуть реваншу. Не можна не давати колишнім регіоналам, особливо в південних і східних областях, повернутися до влади через вибори під прапорами провідних на сьогодні політсил, бо вони знову ж таки гратимуть на когось іншого, ймовірно, гіршого. Не можна зганяти відразу всіх корумпованих чиновників середньої ланки з насиджених прибуткових місць, бо вони збунтуються.

Але такі компроміси, коли вони тягнуться вже понад рік, а кінця їм чи стратегії боротьби з ними не видно, видаються непереконливими. Непереконливими в очах власне української аудиторії, ключової на сьогодні для влади, яка намагається вижити в далі важких економічних умовах. І в очах міжнародної спільноти, яка має опиратися на компромісам із Росією, хоча та підходить до неї з прямиками, а не батогами, як до українців чи грузинів.

Якщо ми хочемо безкомпромісності не тільки в риториці, а й у діях від інших, маємо насамперед діяти так самі. ■

Ціна Путіна

Едвард Лукас

Росія перемогла. Такий сумний висновок напрошувався напередодні виступу Володимира Путіна на засіданні Генеральної Асамблеї ООН. Москва знову утвердилась як незамінний гравець, із яким Заходові доводиться рахуватися, звісно, на її умовах. Для досягнення своєї мети росіяни використали метод, знайомий будь-якому рекетирові: спочатку створили проблему (або дай їй змогу виникнути), запропонуй сприяння, а потім вистав свою ціну; погрози й маневри для відволікання уваги допоможуть виключити будь-які альтернативи.

У цьому плані найбільш промовистою є ситуація в Сирії. Адекватно відповіддю Заходу на розгортання кризи в цій близькосхідній країні 2011 року було б сказати РФ таке. Якщо вона хоче утримати свою вже не першої свіжості точку опори в Середземномор'ї, то має зробити все можливе, щоб режим Асада пішов на переговори з (на той час поміркованою) опозицією. Зробити становище Заходу більш упевненим міг би той аргумент, що Путін та його поплічники зберігають більшу частину своїх статків за кордоном і, якщо вони хочуть надалі користуватися благами світової фінансової системи, їм доведеться налаштуватися на те, щоб відігравати конструктивну роль у вирішенні інших проблем.

Захід (на додачу до численної решти помилок) цього не зробив. Це відкрило шлях до активізації «Ісламської держави Іраку та Леванту» («ІДІЛ») і страшних людських страждань, які й зумовили потік біженців із Сирії до сусідніх країн, а відтак до припливу мігрантів звідти в Європу.

Припускати, ніби Росія навмисне спричинила міграційну кризу в Європі, було б нерозважливо (і таке пояснення бачиться надто спрощеним). При цьому, щоправда, не слід забувати, що Греція, Македонія, Сербія і Хорватія — країни, де масштаби проникнення кремлівських спецслужб найбільші. Якби Москва хотіла пришвидшити потік мігрантів до Північної Європи, саме у згаданих країнах вона мала б можливість впливати на прийняття рішень, поширювати дезінформацію і створювати телегенічні постановочні сюжети.

Нерозважливо (і також надто спрощено) було б звинувачувати Росію і в загостренні ксенофобії в деяких «східних» європейських країнах. Утім, про зв'язки Кремля з ультрарадикальними партіями в усій Європі відомо дедалі більше, і не останньою чергою завдяки зусиллям блискучо-

го українського дослідника Антона Шеховцова. Якби Росія хотіла через наплив біженців поглибити в Європі політичну поляризацію і створити обстановку недовіри, можливостей удосталь саме в цих країнах.

Безвідносно до міри впливу Москви на ситуацію в будь-якій із них факт залишається фактом: Європа переживає безпрецедентний розкол. «Східні» її представники не сприймають того, наскільки на них тисне Німеччина, а провідні держави Заходу — те, що в їхніх очах постає як небажання «східняків» співпрацювати з ними. Усі відчайдушно чекають якоїсь домовленості щодо Сирії, яка зупинила б потік біженців.

Однак насправді цього не станеться — так само, як втручання Путіна із приводу хімічної зброї аж ніяк не завадило режиму Асада нею скористатися. Нинішні міграційні процеси, поза сумнівом, змінять Європу — на краще чи на гірше, буде видно. Сьогодні в нас майже немає шансів їх зупинити (хоча можна зробити багато чого, аби вони виявилися нам корисними).

Але коли ще залишається якась надія, це краще, ніж коли її немає взагалі. Тож Європа і США нині готові прийняти режим Асада

**ВЕЛИКЕ «ДОСЯГНЕННЯ» ЗАХОДУ
ПОЛЯГАЄ В ТОМУ, ЩО НА ТЛІ ЙОГО
ПРОМАХІВ ПУТІН МОЖЕ НАБУТИ
ОБРАЗУ ВІДПОВІДАЛЬНОГО
ДЕРЖАВНИКА, ДО ЯКОГО МИ
У ВІДЧАІ ЗВЕРТАЄМОСЯ ПО ДОПОМОГУ**

(прикриваючи такий варіант фіговим листком «тимчасовості»). Усе це, аби мати змогу надалі вдавати, ніби десь в осяжній перспективі є політичне рішення.

Альтернатив обмаль. Лідерства Сполучених Штатів практично не помітно. Останні 15 років західних інтервенцій у різних місцях, від Афганістану до Іраку та Лівії, видаються катастрофічними провалами. Участь Заходу, що знадобилася б для завдання поразки «ІДІЛ» та відбудови Сирії, видається неможливою як у політичному, так і у фінансовому чи військовому сенсі. Велике «досягнення» Заходу сьогодні полягає в тому, що на тлі його промахів Путін може набутися образу відповідального державника, до якого ми у відчаї звертаємося по допомогу.

Ну а той може тепер виставити свою ціну. Якою ж вона буде? ■

Повернення Змія Горинича

Денис Казанський

Партія регіонів, якої ніби й не існує в актуальній українській політиці, йде на місцеві вибори кількома колонами

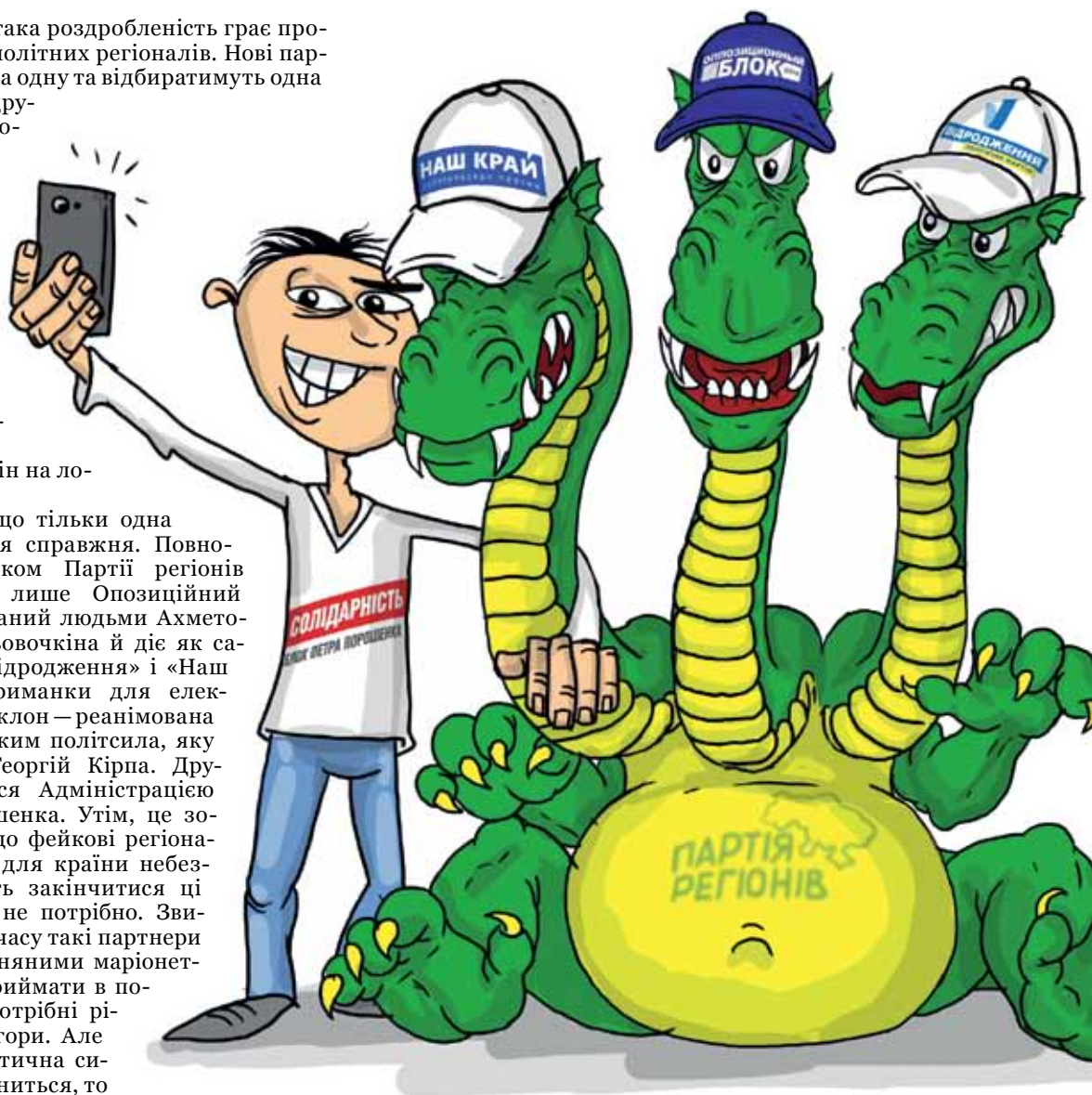
Партія регіонів як Змій Горинич. Відрубали одну голову, а на її місці виросли відразу три. Замість розгромлених регіоналів у майбутніх місцевих виборах збираються брати участь три партії, нашпиговані колишніми соратниками Януковича: «Відродження», «Наш край» та Опозиційний блок. При цьому всі вони мають реальні шанси сформувати місцеву владу в окремих районах та містах.

З одного боку, така роздробленість грає проти в минулому монолітних регіоналів. Нові партії топтимуть одна одну та відбиратимуть одна в одної голоси. З другого — лякає нехороша тенденція. Замість того щоб допомогти уламкам партії Януковича остаточно потонути, нинішнє керівництво та олігархи відверто йдуть на зближення з регіоналами й намагаються протягти частину їх у владу в обмін на лояльність.

Слід сказати, що тільки одна з трьох голів Змія справжня. Повноцінним наступником Партії регіонів може вважатися лише Опозиційний блок, що сформований людьми Ахметова, Фірташа та Львовичкіна й діє як самостійна сила. «Відродження» і «Наш край» — клони, приманки для електорату. Перший клон — реанімована Ігорем Коломойським політсила, яку колись створив Георгій Кірка. Другий контролюється Адміністрацією президента Порошенка. Утім, це зовсім не означає, що фейкові регіонали не становлять для країни небезпеки. Чим можуть закінчитися ці ігри, пояснювати не потрібно. Звичайно, до певного часу такі партнери можуть бути слухняними маріонетками й покірно приймати в потрібний момент потрібні рішення, спущені згори. Але якщо раптом політична ситуація в країні зміниться, то

можна не сумніватися, що патентовані політичні повії одразу ж перебіжать в інший табір і всадять ножа в спину вчорашнім друзям. Зраджувати регіонали вміють віртуозно, цього в них не відібрати.

«Відродження» на вибори веде колишній заступник Коломойського в Дніпропетровській ОДА Святослав Олійник. Від цієї партії останній

збирається балотуватися до обласної ради. Те, що «Відродження» складається переважно з колишніх членів ПР включно з такими одіозними персонажами, як Віталій Хомутинник та Геннадій Кернес, Олійника зовсім не бентежить. За його словами, у «Відродження» пішли ті регіонали, які загалом були проти сепаратизму й стоять на патріотичних позиціях, а всі «погані» подалися в Опозиційний блок. Ця заява бачиться відверто брехливою і значно більше характеризує Олійника та його боса, ніж створену ними політичну силу.

«Зараз, під час місцевих виборів, я бачу, що радикальна частина суспільства вимагає нових революцій і каже, що нинішня влада не виправдала надії людей. Разом із тим на вибори йде Опозиційний блок, у якого немає нічого, крім прагнення реваншу й бажання повернутися до «корита». «Відродження» — це партія, яка змогла утримати лінію компромісного спілкування та об'єднати здорові, творчі сили суспільства», — заявив Олійник на партійній конференції 22 вересня.

Для тих, хто вірив у «патріота Коломойського», такий перебіг подій став вельми неприємним сюрпризом. Виявилося, що олігарх не гребує дружити з Кернесом, який, за численними свідченнями, доклав руку до антиукраїнських безладів у Харкові торік та й раніше відзначився низкою відверто українофобських випадків.

Альянс Коломойського з однопартійцями Януковича наштотує нас на ще один очевидний висновок: партія УКРОП, у яку повірили багато волонтерів і ветеранів АТО та яка позиціонується як партія патріотів, керується з того самого кабінету, що й «Відродження». Незважаючи на зовнішню різницю ідеологій, обидві політсили є чимось на кшталт сполучених посудин, а ті, хто йде від них на вибори, вочевидь, узагалі не сповідують жодної ідеології.

Ще більше насторожує ситуація з проектом «Наш край», який курирується з владних кабінетів. Щоб приручити та використати частину електорату регіоналів у південних та східних областях, команда Порошенка нашвидку збила партію-чудовисько, у яку набрали колишніх членів ПР, котрі грали в партії Януковича другорядні ролі. При цьому не погребувала навіть сепаратистами й колаборантами. Наприклад, у Маріуполі від «Нашого краю» в мери висунув нинішній голова Юрій Хотлубей, який виступав навесні 2014 року на антиукраїнських мітингах, запрошував російських окупантів та співпрацював із представниками бойовиків «ДНР» під час окупації міста.

На Банковій особливо не приховують свого кураторства над проектом «Наш край». На початку вересня народний депутат від фракції Блоку Петра Порошенка Максим Єфімов очолив раду «Нашого краю» в Краматорську й тепер агітує за цю партію з рекламних бордів. Коли ж автор статті зателефонував голові фракції БПП у парламенті Юрію Луценку та попросив прокоментувати це, Луценко вдав, ніби нічого не знає про нові політичні упо-

добання Єфімова, і пообіцяв розібратися. Зрозуміло, виразної відповіді ми не дістали досі.

Голова Донецької обласної військово-цивільної адміністрації Павло Жебрівський також не приховує зв'язку з «Нашим краєм» і відверто виступає на його підтримку.

«Можливо, вони вчора й робили не дуже правильні речі, але сьогодні вони готові виконувати нашу програму. Чому ні? Давайте працювати з ними. Давайте забудемо їхні вчорашні гріхи та працюватимемо на благо країни сьогодні. Тому що, повторюю, розумних надзвичайно мало», — роз'яснював журналістам дивний політичний альянс Жебрівський.

Як і люди Коломойського, люди Порошенка стверджують, що у створеному ними клоні ПР зібралися тільки добрі господарники та «правильні», патріотичні регіонали. «Уявіть собі, що є господарник із досвідом та авторитетом у місті, який готовий працювати за законами України. Але він був у ПР. І тепер йому справді дають певну нішу. Можливість реалізувати себе

**ЯК І ЛЮДИ КОЛОМОЙСЬКОГО,
ЛЮДИ ПОРОШЕНКА СТВЕРДЖУЮТЬ,
ЩО У СТВОРЕНОМУ НИМИ КЛОНІ ПР
ЗІБРАЛИСЯ ТІЛЬКИ ДОБРІ ГОСПОДАРНИКИ
ТА «ПРАВИЛЬНІ», ПАТРІОТИЧНІ РЕГІОНАЛИ**

й утримати місто. Це щось між БПП та ПР. Такий собі, грубо кажучи, відстійник. Перехідний пункт. Причина? Найжорстокіший кадровий голод влади», — чесно зізнався Жебрівський в інтерв'ю «Дзеркалу тижня».

Наслідки такого альянсу передбачити неважко. Крім того що від словосполучення «міцний господарник з Донбасу», враховуючи стан регіону, віддає неабияким абсурдом, то ще й нинішня влада з дивовижною послідовністю повторює помилки Віктора Ющенка та власними руками готує реванш відвертих пройдисвітів і зрадників. Це сьогодні «Наш край» — повністю керований і залежний від Адміністрації президента політичний Франкенштейн. Але завтра кон'юнктура може скластися таким чином, що уламки ПР зростуться знову й стануть грізною силою, яка всіляко гальмуватиме розвиток України за вказівками з Кремля.

Одного разу президент Ющенко, борючись із Юлією Тимошенко, вплив якої дедалі зростав, своїми руками реанімував переможеного Януковича й таким чином підписав смертний вирок тисячам українців. Повсталий із політичної могили Янукович через кілька років катком розчавив Ющенка та його «любих друзів», до числа яких входив і нинішній донецький очільник Жебрівський.

На жаль, маючи за плечима такий болючий досвід, вчорашні помаранчеві знову самі радісно вручають сокиру катам України в надії на те, що ті використовуватимуть її виключно для нарізки ковбаси. ■

U.TYZHDEN@UKR.NET
ЗВЕРНІТЬСЯ НА ЦЮ АДРЕСУ

Пітер Померанцев:

«Коли з'являється якась нова медіа-технологія, все закінчується пеклом брехні й пропаганди»

Спілкувалася
**Анна
Корбут**

«Коли я сидів у тій прокуреній кімнаті, у мене склалося враження, що реальність була настільки гнучкою, що Промисперо, які сиділи поруч, були здатні спроектувати на постсовєтську Росію будь-яку сутність, яку їм хотілося», — пригадує Померанцев у книжці «Нічого правдивого й усе можливо» один із мозкових штурмів на «Останкіно» 2000-х, де російські телепродюсери вирішували, як зобразять політику цього разу, на кого наїдуть і хто буде ворогом тижня. Згодом ці медіа-симулякри виплеснулися за межі Росії, намагаючись змусити всіх думати, що «ваша влада така сама погана, як і наша», а вірити й відстоювати щось смішно, адже «все піар, а реальної політики не існує». Особливо цікавою є реакція на них в Україні, адже тут, з одного боку, аудиторія, яка любить телевізор і не має високого рівня медіа-

Наприклад, намагатися збудити антимайдан у Харкові. Але, як правило, це частина однієї операції — секвенції дій у зв'язці з економікою, спецвійськами і т. д. Дуже часто весь сенс такої інформації — провокувати на відповідь. І багато українських журналістів намагаються грати роль інформаційних воїнів, хоча цим мають займатися спецслужби й пов'язані з ними чорні піарники, політтехнологи.

Чи ведеться системна дискусія про використання інформації як зброї та протидію цьому як один із елементів безпеки на рівні, скажімо, ЄС, НАТО?

— Обговорюють дуже багато, але не розуміють, що з цим робити. Адже що таке інформаційні війни? Використання інформації як зброї. Це пов'язано не з меседжем, ідеологією чи навіть комунікацією, а з тим, що треба збивати людей з пантелику, сіяти страх. Тактично це використовується як частина якоїсь загальної операції. Наприклад, кібер- та інформаційна атака плюс економічні санкції. Як Росія робила проти Естонії, китайці роблять проти Японії, Філіппін, В'єтнаму та країн довкола. Про таку стратегію воєнного розвитку думають кілька країн. Вони хочуть піднятися й дестабілізувати американську гегемонію, але ніколи офіційно не йти на конфлікт, оскільки в прямому конфлікті програють. Їхнє завдання — заважати Америці жити або більше впливати у своєму близькому зарубіжжі, не спричиняючи конфліктів.

НАТО в цьому сенсі абсолютно безпорадне: воно добре працює там, де є танки, офіційна війна, ядерна зброя. А коли я запитую натовців про те, що робити з дивними нефізичними атаками, вони кажуть, що нічого не можуть вдіяти, хоча трохи, звісно, кібератаками займаються. Це не вписується в їхню роботу, ідею безпеки. ЄС, своєю чергою, каже: то безпека, ми нею не займаємося.

Виходить, що кожна країна повинна займатися цим самостійно. І це величезна концептуальна проблема. Абсолютно не зрозуміло, як бути з атаками через «м'яку силу». У Росії все вирішує Адміністрація президента, тому їй дуже легко використовувати різні засоби. Вони можуть зв'язати всі свої відділи держави в один. А на Заході це дуже складно, оскільки все працює в окремих блоках і не зрозуміло, чи повинні цим займатися військові. Тобто велика проблема саме інституційна.

Нещодавно Латвія, Нідерланди, Велика Британія та ще деякі країни попросили нас, експертів, скласти рекомендаційний план про те, як краще підтримувати незалежні російськомов-

ФОТО: АНДРІЙ ПОМАКІН

грамотності, а з другого — поки що не відточені в конкурентному середовищі журналістські навички й відносна свобода від відповідальності за помилки чи викривлення в поданні інформації. **Тижень** поспілкувався з Пітером Померанцевим про те, як медіа-симулякри впливають на різні аудиторії і чому варто систематизувати український досвід, а також помилки в протидії їм.

Про «інформаційну війну» активно заговорили майже два роки тому. На якому етапі вона зараз і як змінилися її розуміння та сприйняття за цей час? — «Інформаційної війни» не існує. Є воєнізоване використання інформації з метою посіяти страх.

ні ЗМІ. Але не думаю, що якісь із цих рекомендацій прийматимуться в найближчому майбутньому. Головне, що ми пропонували, — створити російську новинну агенцію, контент-факторі, яка випускала б специфічні типи передач. Але, оскільки проект треба фінансувати, країни мають об'єднати кошти. А цього не буде. Адже кожна група чиновників повинна доводити, що правильно витрачає гроші. А об'єднувати свої гроші й таким чином втрачати контроль ніхто не хоче. Труднощі зумовлені бюрократичною логікою. Поки що я не бачу реальної волі об'єднувати сили. Підтримка різних проектів буде, але, найімовірніше, всі й далі діятимуть розрізнено.

Разом із тим дуже не хотілося б, щоб країни — ви згадуєте «інформаційну війну» тощо — бачили Росію як ворога. Зараз вона є радше партнером, співпраця з яким тимчасово призупинена. Бачення Росії як геостратегічного ворога, схоже, наразі не ввійшло до офіційної політики жодної великої країни. Поки що всі дуже ображені на Росію, але вона може знову стати партнером. Мені здається, зусилля спрямовуються на те, щоб нормалізувати відносини, а не погіршувати їх.

Як, на вашу думку, під впливом пропаганди й необхідності протидіяти їй змінюється медіа-простір в Україні?

— Його зараз немає. Наскільки я розумію, телеканали тут неприбуткові. Тоді це інструменти для чорного піару одного олігарха проти іншого, інструменти дезінформації. Є маленькі хаби, як, наприклад, Громадське, але вони дуже вузькі і їх треба розширяти. Ідея суспільного мовлення правильна, але невідомо, який буде результат.

До речі, один підрозділ інформаційної війни — це війна проти інформації, тобто використання дезінформації, щоб сіяти хаос. Тут журналісти можуть відігравати дуже важливу роль, обстоюючи правду, реальність. У цьому їхня велика відповідальність. А коли відбувається плутанина, це тільки посилює російські позиції.

Наприклад, в Одесі після кризи 2 травня всі журналісти могли зібратися і влаштувати своє громадське розслідування. Було вкрай важливо встановити факти, щоб місто могло жити далі. Це дуже потрібно й корисно для суспільства. Навіть у Росії, де з цим узагалі погано, ідея правди лишилася — у ділових виданнях на кшталт РБК або «Ведомостей». Вони орієнтуються на бізнес, а йому дуже потрібні факти. Одесі в якийсь критичний момент потрібні були факти, щоб жити із собою. Звісно, це не панацея — хтось і далі віритиме чуткам і думатиме, що пожежу влаштували особисто Тимошенко або Обама. Та все ж у критичні моменти консенсус українців важливий. Це питання навіть не моральності, а виживання. Якщо Україна хоче вижити як єдина держава, їй потрібна єдина реальність, у якій вона веде публічну дискусію.

Наскільки можливе єдине поняттєве й фактологічне поле, коли є інтернет і соцмережі?

— Цілком можливо, що майбутнє буде хаосом, і правий Владіслав Сурков: не буде ніякої правди, ми житимемо в ХХІ столітті хаосу. Буде тільки безлад і тактичні виграші. Тоді дуже багато що

руйнуватиметься. І мені здається, це одна з головних точок напруги у світі зараз. Тобто не війна між «руським міром» і європейськими цінностями — то вже просто російська пропаганда. А саме таке зіставлення культу дезінформації, цинізму, ідей філософського позитивізму та реалізму. Все це розігрується не тільки тут, а й, наприклад, у західних університетах, де постмодерністи кажуть, що немає ніяких фактів, є тільки інтерпретація, а нові реалісти закликають хоча б домовитися про якісь спільні факти. Ми ще не знаємо відповіді на це.

На це звертають увагу спецслужби. Є люди, які про це думають — і в філософії, і в медіа. Але я не сказав би, що існує якесь загальне рішення. І тут якраз досвід України дуже важливий. Ви експериментуєте з цими питаннями, оскільки йдеться про ваше виживання. І різні досвіди, зокрема й негативні, надзвичайно важливі. Тому, до речі, я не дуже вірю, коли люди приїжджають із Заходу й починають учити українців, як жити. Адже саме українці розуміють зараз найкраще, що працює, а що ні.

А взагалі завжди, коли з'являється якась нова медіа-технологія, все закінчується пеклом брехні й пропаганди. У принципі, жахи ХХ століття — нацизм і комунізм — народилися з новими медіа: радіо, кіно. З новою пропагандою прийшли нові війни. І тільки після них люди домовилися про спільну правду. Можливо, на нас теж чекають великі зіткнення. Медіа в цьому сенсі відіграють дуже негативну роль. Тож давайте готуватися до найгіршого.

ОДНА З ГОЛОВНИХ ТОЧОК НАПРУГИ У СВІТІ ЗАРАЗ — ЗІСТАВЛЕННЯ КУЛЬТУ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ, ЦИНІЗМУ, ІДЕЙ ФІЛОСОФСЬКОГО ПОЗИТИВІЗМУ ТА РЕАЛІЗМУ

Від західних військових можна почути, що український досвід у гібридній війні може згодом стати корисним й іншим. Виходить, так само і з досвідом, здобутим у медіа-середовищі, яке частково теж стало полем бою у гібридній війні?

— Мені здається, у цьому сенсі Україна в авангарді подій. Проблема, коли немає однієї реальності, зате є купа медіа, зараз проявляється навіть у більш-менш стабільних країнах на кшталт Англії. Адже завжди там було так: один добрий ВВС, який створює спільну реальність. Усі газети, які в нас дуже стервозні, билися між собою, але навколо однієї реальності. Факти були одні. Зараз це руйнується навіть в Англії, оскільки з'являється, скажімо, пакистанська, польська, російська медіа-реальність. Єдність розпалася. Усі вже не дивляться ВВС. Тому це питання важливе і в Англії, і в Україні, хоча традиції в Англії сильніші.

Тут, думаю, знадобиться активніший підхід до інформації. Тобто саме такий, який був потрібен в Одесі: вибудувати ком'юніті правди й погодитися одне з одним. Тут уже не просто медіа, а ЗМІ, волонтери, політики й решта разом устанавлюють поле дискусії і поле реальності. Для цього потрібно активніше ставитися до процесу. ■

Придніпров'я

Завдання регуманізації

Юрій Макаров

У їхній унікальності чимало схожих рис. Ці два регіони до останнього часу становили разом третину промислового потенціалу країни, обидва були осередками дикого посткомуністичного бізнесу та кузнями кадрів включно з більшістю так званих олігархів і двома президентами, в обох спостерігаються серйозні проблеми — від структурних до екологічних. Тільки в одному точиться війна, а другий відстояв своє споконвічне право називатись Україною.

Придніпров'я — концентрований приклад того, як дві імперії по черзі успішно намагалися дегуманізувати землі разом із людьми, що їх населяли, зі своїм ладом, досвідом, історією, мовою та культурою. Було Запорозжя (саме так, через «о») — стала «Новоросійська губернія», а з часом «Донбас» і, прости Господи, «Придніпровський економічний регіон».

Кожен, хто хоч трохи торкається невігданої історії українського степу — того, що мав романтичну назву «Дике Поле», — не може не відчувати невідомого хвилювання від усвідомлення справжності, складності й унікальності тих процесів націтворювання, що тут відбувалися. Поле полум'яного змагання між дикими кошовиками зі сходу, гордими нащадками Орди з Криму та не менш буйними руськими пасіонаріями стало осередком волі й хай примітивної, але вельми ефективної демократії восьми паланок Запорозької Січі. І вже його королівська милість Стефан Батурій своїм універсалом змушений нібито благословити, а якщо чесно, покійно констатувати фактичний суверенітет надзвичайного військовополітичного утворення — української козацької держави. Дехто з дослідників нині схильний применшувати вагу й цінність відчайдушної лівобережної козащини порівняно зі сталою легітимністю правобережної Русі як частини Великого князівства Литовського, згодом Речі Посполитої, але без жодної із цих ментальних половин сучасну Україну уявити неможливо. Тож, коли матінка Єкатеріна вирішила все звести до зручної території з веселими й слухняними поселеннями, яким подарувала кріпосне право, вона вдалася до деспотичного спрощення, бо тиранам складність ні до чого. Ну а радянський проект за всієї його футуристичної зухвалості лише продовжив процес перетворення реальних живих українців на функцію — цього разу від індустріальних монстрів, яких тут понатикали.

Радянська цивілізація щиро пишалася своєю індустріалізацією, а маріонетки, що адміністрували колонію на ім'я УРСР, вважали важку промисловість сенсом свого існування. Потужні електростанції, які виробляли струм для могутніх металургійних гіган-

тів, що плавили сталь для передових машинобудівних заводів, котрі продукували непереможну зброю... Це зачароване коло не залишало місця ані для нормальної економіки, ані для нормальних людських стосунків. Як курйоз — повністю закриті для іноземців місто-мільйонник Дніпропетровськ, бо мешкали тут поголовно носії військової таємниці. Або циклопічні рани на тілі планети Земля, як-от рудники Кривого Рогу та Жовтих Вод. Ну а результат... «По їхніх плодах ви пізнаєте їх»: найкраща у світі балістична ядерна ракета «Сатана» й, мабуть, найгірший легковик «Запорожець». Ось вам наочна маніфестація всіх пріоритетів.

Як і на сусідньому Донбасі, у межах Дніпропетровської та Запорізької областей совку майже вдалося виростити колективного гомункулуса — без власної мови й пам'яті. Будь-які спроби відновити історичну тяглість підпадали під негайні санкції, досить згадати казус із романом «Собор» цілком нібито лояльного, але занадто талановитого Олеса Гончара, який наважився лише обережно зазірнути в недавнє минуле своєї не до кінця забутої України. Жахи так званої громадянської (по суті, завуальованої чергової інтервенції), діявольський Голодомор, безглузді жертви Другої світової, демографічні ін'єкції разом із невпинною ідеологічною обробкою — дивно, що населення Придніпров'я взагалі зберегло бодай частку своєї ідентичності. А вона збереглась і невпинно проростала, попри адміністративно-ментівський тиск, і за СРСР, і в умовах дикого капіталізму доби незалежності.

Придніпров'ю порівняно з Донбасом (хоча, власне, Західний Донбас — його частина) пощастило лише в тому, що воно не має спільного кордону з братами зі Сходу. Торішня кремлівська авантюра зі спробою спокусити принадами «возз'єднання» з імперією безславно провалилася, прифронтовий регіон продемонстрував зразки мобілізації добровольців та волонтерів, які давали фору іншим, нібито значно патріотичнішим областям. Але масовий героїзм годиться для надзвичайних ситуацій, а в мирному житті потрібні менш екстремальні й більш прагматичні точки опори. Економічна депресія, структурні диспропорції, екологічна катастрофа, спільні для всього постіндустріального світу тенденції, гуманітарна криза — ці об'єктивні виклики вимагають негайних змістовних відповідей. Навіть неабиякий місцевий інтелектуальний і кадровий потенціал не дає змоги впоратися із завданням самотійно. Воно для цілої України, а може, і не лише для неї, з огляду на чисельність мешканців та стратегічне положення на мапі Європи. ■

Випробовування на міцність

Олександр Крамар

На тлі зростання частки Придніпров'я в економіці України в самому краї відбуваються глибинні зміни, що мають зробити його життєздатнішим у сучасних реаліях

За економічним потенціалом Придніпров'я завжди було головним конкурентом Донбасу. Нині в Дніпропетровській та Запорізькій областях проживає 5,1 млн осіб, що становить 11,9% населення країни без окупованого Росією у 2014 році Криму та менш ніж 13%, якщо рахувати без не підконтрольних Києву окремих районів східних областей (ОРДІЛО). Натомість, уже за даними 2013 року, на Придніпров'ї було вироблено 14,1% вітчизняного ВВП (без Криму). Уже тоді регіон ледь поступився сукупному показникові довоєнних Донецької та Луганської областей (неповні 15%). При тому що в розрахунку на особу обсяг валового продукту в Придніпров'ї вже тоді був більший: \$5,8 тис. на Дніпропетровщині й \$3,75 тис. на Запоріжжі проти \$4,7 тис. на Донеччині й \$3 тис. на Луганщині.

А після подій 2014–2015 років уже не може йтися про жодне конкурування із Придніпров'ям Донбасу чи будь-якого іншого регіону країни за винятком Києва. Проте якщо обрахувати частку Придніпров'я в національній економіці за винятком столиці (бо ж її офіційна частка у ВВП куди більша, ніж реально вага у виробництві країни), то показник уже 2013 року становив 17,9%. Даних за 2014-й наразі немає, однак з огляду на втрату частини економічного потенціалу на Донбасі нині Придніпров'я концентрує в собі до чверті економічної потужності країни. Із тих орієнтирів, які є, виходить, що за результатами першого півріччя 2015-го частка Придніпров'я у пром-

виробництві становила 29,5% проти донбаських 12,9%. Регіон забезпечив 26,6% товарного експорту країни проти 10,2% з Донбасу, хоча за той самий період торік дав лише 22,6% проти 24% відповідно. Вивіз у Донбасу сьогодні ледь перевищує аналогічні показники слабшої Запорізької області (8%).

НОВІ ТРЕНДИ В ЕКОНОМІЦІ

Економіка Придніпров'я за останні сім років пройшла процес глибокої трансформації та адаптації виробництва до викликів часу. Мова і про вплив світової економічної кризи 2007–2009 років, і про посилення конкуренції на металургійному ринку світу внаслідок виходу на нього потужних гравців із Китаю та інших країн, що розвиваються, і про підвищення цін на газ для хімічної промисловості, і про зменшення постачання низки видів машинобудівної продукції до Росії внаслідок введених після створення Митного союзу обмежень. Спричинений усіма цими факторами процес адаптації був болісним, однак його наслідком стало зміцнення економіки регіону до зовнішніх викликів.

Загалом у 2014-му на Дніпропетровщині обсяг продукції обробної промисловості впав до 71,1% показника 2007-го. Однак якщо у випадку харчопрому йшлося про просідання лише до 91,8% докризового рівня, то в хімпромі — до 79,5%, у металургії — до 66,5%, у машинобудуванні — до 60,1%. А продукція легкої промисловості навіть зросла на 48%. Аналогічна ситуація і у Запорізькій області, де випуск продукції обробної промисловості у 2014-му порівняно із 2007-м становив тільки 64,1%, машинобудування — 57,2%, металургії — 71,9%, а в харчопромі — 94,2%.

Відповідні тенденції до зменшення виробництва у важкій промисловості, надмірно залежній від зовнішніх ринків, та зростання в галузях, що випускають продовольчі й промислові споживчі товари переважно для внутрішнього ринку, спостерігаються і в 2015 році. Так, за вісім місяців на Дніпропетровщині найдинамічніше розвивалися харчопром (101,3% до відповідного періоду минулого року), коксова галузь та нафтопереробка (108,9%). Це відбувалося на тлі помірного спаду в легкій промисловості (91,1%) та глибокого в хімії (81,6%), металургії (83,8%), а також зорієнтованому головним чином на російський ринок машинобудуванні (84,6%).

Нині виробництво в останньому та в металургії на Дніпропетровщині фактично вдвічі менше за докризовий рівень 2007 року, в хі-

АДАПТУЮЧИСЬ ДО ЗОВНІШНІХ ВИКЛИКІВ

Зміна обсягів виробництва в основних галузях промисловості та сільському господарстві Дніпропетровської області порівняно з 2007 роком, %

мії — на третину з лишком. Незначно краща ситуація на Запоріжжі. Перспективи в галузях важкої індустрії невеселі. У нинішньому вигляді всі три наразі базові для регіону галузі важкої промисловості приречені на агонію, яка, може, і розтягнеться на кілька десятиліть, однак підсумок її вже визначений. Їхній персонал, вочевидь, має сподіватися на роботу на нових виробництвах, які працювали б у кооперації із західним бізнесом: або на внутрішній ринок України (машинобудування, нові хімічні підприємства), або ставши постачальниками запитаних ним деталей та комплектуючих на експорт.

Кращі перспективи у видобувній промисловості: після всіх випробувань останніх років на Дніпропетровщині за 2007–2014-й виробництво в цьому секторі зменшилося до 95,1%, на Запоріжжі — до 95,5%, за результатами восьми місяців 2015-го галузь на Дніпропетровщині втратила ще 4,2%, а на Запоріжжі навіть дала 4,4% приросту. Аналогічна ситуація і в харчопромі регіону, який, незважаючи на певне просідання, тримається на рівні понад 90% проти 2007 року й разом із видобувною, а також іншими галузями, які працюють на задоволення внутрішнього попиту, поволі набирає і, ймовірно, набиратиме вагу.

Експорт Придніпров'я (\$4,93 млрд за перше півріччя 2015-го) за останні роки також пережив потужну географічну диверсифікацію, яка наразі досягнула високого рівня (22,5% — ЄС, 15,6% — РФ, 10,4% — Китай, 9,5% — Єгипет, 9,4% — Туреччина). Причому для виробників економічно потужнішої Дніпропетровщини РФ як ринок уже поступилася за значенням (\$0,43 млрд, або 12,5%) не лише ЄС (\$0,67 млрд, або 19,4%), а й Китаю (\$0,46 млрд, або 13,4%) та Єгипту (\$0,45 млрд, або 13,1%) і не набагато випереджає Туреччину (9,3%). Для Запоріжжя вага російського ринку збуту серйозніша (22,8%), хоч і значно менша, ніж європейського (29,7%), і далека від критичної.

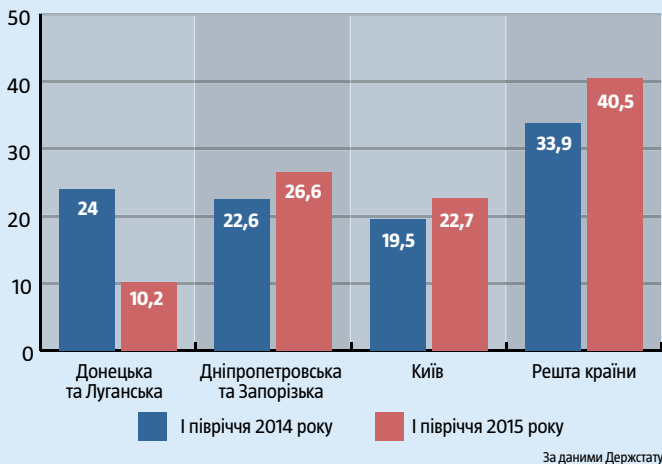
Однак за товарною структурою придніпровський експорт зберігає гіпертрофовану залежність від продукції гірничо-металургійного комплексу та пов'язаної з ним кон'юнктури світового ринку. А решта вивозу базується на машинобудівній (\$0,46 млрд, або 9,4%), хімічній (\$0,25 млрд, або 5,1%) та олійно-жировій промисловості. При цьому менш залежна від ГМК (55,2%) Запорізька область має помітнішу частку в експорті продукції машинобудування (24,4%) та олійно-жирової промисловості, тоді як у Дніпропетровській частка ГМК перевищує 80%. Зокрема, абсолютно переважають продукція чорної металургії (60,8%) та руда (20,9%).

Придніпров'я залишається найбільшим виробником та споживачем палива й електроенергії в країні. У 2014 році регіон спожив 5,77 млрд м³ газу та 15,7 млн т кам'яного вугілля, що становило 14,2% та 28% загальноукраїнського рівня. А цього року внаслідок зниження ролі Донбасу частка краю буде ще вищою. У січні — серпні 2015 року тут вироблено

ЗРОСТАННЯ ВАГИ

З початком війни на Донбасі Придніпров'я перетворилося на основне джерело валюти для країни

Зміна частки в експорті товарів основних економічних центрів країни, % загальнодержавного показника

63 млрд кВт•год електроенергії. Це становить 57,8% загальноукраїнського обсягу. Тож від зниження енергомосткості виробництв регіону значною мірою залежать перспективи енергетичної безпеки й стабільності всієї країни. Й у цьому випадку спостерігається чітка та прогресуюча тенденція до зменшення споживання енергоресурсів.

ПЕРСПЕКТИВИ ПРАЦІВНИКІВ ГАЛУЗЕЙ ВАЖКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЗАЛЕЖАТЬ ВІД РОЗВИТКУ НОВИХ НІШЕВИХ ВИРОБНИЦТВ ОРІЄНТОВАНИХ НА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА ВНУТРІШНІЙ РИНОК

У 2015 році вона поглибилася. Наприклад, на Дніпропетровщині газу в серпні витрачено менше на 22,8% порівняно з тим самим місяцем 2014-го, вугілля — на 38%. Причому це відбулося, як було показано вище, за в 1,5–2 рази меншого темпу падіння виробництва у промисловості й тих її галузях, які є основними споживачами палива. Тобто пов'язують різке зменшення його споживання з механічним скороченням промисловості немає підстав: відбувається реальний процес підвищення енергоощадності наявних виробництв.

Попри переважання важкої індустрії, масштабним є також випуск продукції харчопрому (у 2014 році він становив 28,55 млрд грн), деревообробної та целюлозно-паперової (4,4 млрд грн у 2014-му), а також легкої промисловості (0,9 млрд грн). Хоча їхня сукупна частка в промисловому виробництві регіону й не перевищує 10%. Очікувані цього року обсяги експорту названих секторів (близько \$1 млрд) теж досить значні.

Зараз майже 60% продукції на Придніпров'ї все ще виробляє 81 велике підприємство, од-

нак у регіоні є й близько 2 тис середніх та 5,5 тис малих підприємств (із понад 10 зайнятихми). А також 167 тис. мікропідприємств та ФОПів, які офіційно дають роботу понад 187 тис. працівників (17,7%), окрім майже такої самої кількості власників. Це за 1,1 млн усіх зайнятих у підприємствах та у ФОП. Саме створення нових робочих місць малим та середнім бізнесом може компенсувати невідворотну з вищезазначених причин їх утрату в депресивних галузях важкої промисловості. Й у цьому процесі важливу роль має відіграти повноцінна імплементація економічних положень Угоди про асоціацію, яка відкриє перед вітчизняними виробниками можливість нарощення виробництва нових нішевих продуктів для потреб ринку ЄС та внутрішнього ринку України.

ПЕРСПЕКТИВИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Можна також очікувати й дальшого зростання частки сільськогосподарського виробництва та зайнятих у його товарному сегменті (за противаги процесу в напівнатуральних особистих селянських господарствах). Останні роки вже досить чітко окреслили відповідну тенденцію. Наприклад, на тлі півтора-двократного спаду в обробній промисловості та її ключових для регіону важких галузях випуск сільськогосподарської продукції у 2014 році становив 144,8% рівня 2007 року. Зокрема, й у великотоварному секторі: 160,3%. Причому у випадку останнього тваринництва майже не відставало від рослинництва (160%), бо мало хоч і меншу, однак стабільнішу щорічну динаміку.

Навіть попри незначний цьогорічний відкат, обсяги сільськогосподарської продукції будуть принаймні на 35–40%, а у великотоварних господарствах у 1,5 раза більши-

ми, ніж докризового 2007 року. Виробництво м'яса в області за 2007–2014 роки зросло від 159,3 тис. т до 224,5 тис. т; яєць — від 0,88 млрд до 1,05 млрд шт.; від 2011 року почало зростати виробництво молока. Годі й казати, що за цей же час зросли у 1,5–2 рази збори зерна (від 1,67 млн т до 3,32 млн т), картоплі (від 0,38 млн т до 0,66 млн т), овочів (від 0,47 млн т до 0,71 млн т), соняшнику (від 0,62 млн т до 0,95 млн т). І перспективи нарощування виробництва і в тваринництві, і в рослинництві тут навіть більші, ніж в інших регіонах країни.

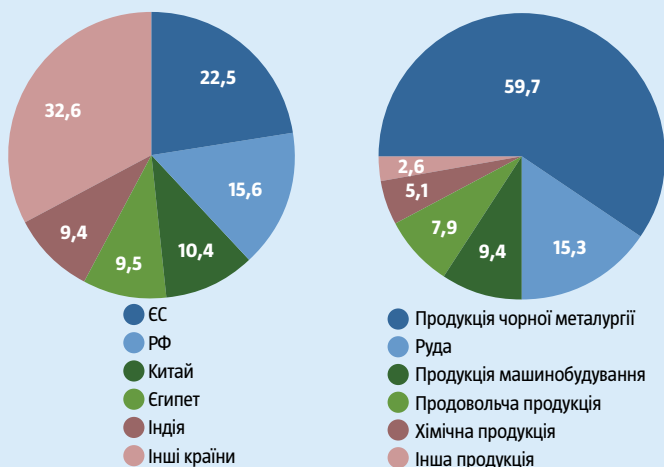
НЕВІДВОРОТНУ ВТРАТУ РОБОЧИХ МІСЦЬ У ДЕПРЕСИВНИХ ГАЛУЗЯХ ВАЖКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЗДАТНЕ КОМПЕНСУВАТИ ЇХ СТВОРЕННЯ МАЛИМ ТА СЕРЕДНІМ БІЗНЕСОМ

Придніпров'я вважається потужним зерновим краєм. Однак насправді за показниками виробництва як на одиницю площі, так і в розрахунку на одного мешканця, воно суттєво поступається загальноукраїнським показникам. Наприклад, у 2014 році в обох областях зібрали тільки 5,7 млн т зерна, в результаті чого вони разом ледь перевершили показники Вінниччини (5,1 млн т) чи Полтавщини (4,8 млн т) окремо взятих. Причина — найнижча в Україні урожайність зернових (Дніпропетровщині незначно поступилася хіба що Херсонщина). Через фактичну відсутність поливу регіон спеціалізується на вирощуванні пшениці (3,4 млн т) і ячменю (1,2 млн т), які дають значно менше зерна порівняно з кукурудзою, котра переважає в центральних та західних регіонах країни. Її в усьому Придніпров'ї збирають лише близько 1 млн т (менше, ніж у Житомирській чи Тернопільській області окремо взятій), а врожайність цієї агрокультури з 1 га втричі поступається показникам Вінниччини, Житомирщини, Рівненщини чи Сумщини. Натомість регіон належить до лідерів за виробництвом соняшнику. Разом дві області за його валовим збором (понад 1,7 млн т) не мають конкурентів, а окремо поступаються лише Кіровоградщині та Харківщині. Але й за його врожайністю Дніпропетровщина та Запоріжжя також принаймні у 1,5–2 рази програють більшості регіонів Центральної і Західної України.

У 2014 році офіційна рентабельність сільськогосподарського виробництва у Дніпропетровській області (29,9%) була вища, ніж у середньому по Україні (26,3%), а в Запорізькій (22,6%) суттєво їй поступалася. В обох регіонах у разі рентабельнішим було вирощування рослинницької продукції, причому в умовах падіння світових цін на зернові та олійні. Найвигідніше виявилось садити... картоплю (94% в Дніпропетровській та 112% в Запорізькій). Її тут культивують порівняно небагато (менш ніж 1 млн т, або в 1,5 раза менше, ніж на Чернігівщині, яку Придніпров'я вшестеро обігнало за населенням), унаслідок чого спостерігається дефіцит внутрішнього виробництва. Утім,

ДВА В ОДНОМУ

Поряд із широкою географічною диверсифікацією експорт Придніпров'я все ще залишається моноспеціалізованим. Географічна й товарна структура експорту Дніпропетровської та Запорізької областей, перше півріччя 2015 року, %

Розрахунки автора за даними головних управлінь статистики в Дніпропетровській та Запорізькій областях

і 28–46% рентабельності (як це було за основними зерновими та олійними культурами на Дніпропетровщині) — це досить пристойний рівень. У тваринництві високорентабельним було тільки виробництво яєць, на рівні 4–9% перебуває окупність свинарства, 1–1,5% — молока. Натомість усі інші види виробництва тваринницької продукції (м'ясо решти худоби та птиці, вовна) показало значну збитковість. Його перспективи залежать від розвитку товарного сектору, який орієнтувався б насамперед на місткий ринок великих міст регіону й випускав продукції відповідно до європейських стандартів.

Перспективним є розвиток у регіоні товарного садівництва й городництва, а також відповідної інфраструктури зберігання та переробки продукції. Вирощуванню овочів, фруктів та ягід сприяють теплий клімат, який за умови штучного поливу здатен забезпечити високі врожаї, а також значна концентрація населення в містах Придніпров'я. Зараз за вирощуванням овочів Дніпропетровщина в Україні поступається лише Херсонщині, а разом із Запоріжжям продукує майже 1/8 їх загальноукраїнського обсягу. Значним є також валовий урожай плодів та ягід. Однак потенціал цієї потужної галузі в сенсі можливостей працевлаштування сільських мешканців використовується аж ніяк не повністю. Більшість городини, плодів та ягід вирощують в особистих господарствах без будь-якого застосування сучасних агротехнологій, без належних умов зберігання, що робить критичну частку зібраного продукту нетоварною. Унаслідок цього селяни потерпають через відсутність ефективної роботи й безгрошів'я, а міста регіону насичуються привізними фруктами та (значною мірою) овочами.

Розвиток сільського господарства може також супроводжуватися активізацією суспільно-політичного життя в аграрних громадах. Бо вже нині за кількістю фермерів Придніпров'я не поступається жодному іншому регіонові України (якщо розглядати окремі області, то Дніпропетровщину випереджають лише Одещина та Миколаївщина, а Запоріжжя — ще й Кіровоградщина та Херсонщина). Станом на липень 2015 року тут налічувалося 6654 фермерських господарств (16,9% загальнонаціональної кількості), які обробляли в середньому по 136 га кожне й понад 18% усієї фермерської ріллі в Україні разом.

У старих районах налічується по 100–150 фермерів і більше. Коли врахувати, що переважна частина цих адміністративних одиниць мають перетворитися на одну-дві громади, то в кожній із них можна очікувати появи досить потужного потенціалу для створення фермерських виборчих об'єднань, здатних серйозно поборотися за вплив на місцеву владу. А відстоювати їм є що. Адже наразі земельний банк фермерів у регіоні зменшується, тоді як великі агрохолдинги наступають: проти листопада минулого року він утратив майже 12%. Інше питання, чи спроможуться на таке фермери, чи вони розпорошаться між різними політсилами, для яких їхні інтереси будуть вторинними. ■

К Н И Г А Р Н Я

5–10 ЖОВТНЯ

чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

5 жовтня, 18:00 — Віктор Неборак презентує Neborock 2.

Модерує Ігор Кручик.

7 жовтня, 14:00 — Карти для незрячих: адміністративна карта України.

Презентація проекту. За підтримки Посольства США.

7 жовтня, 18:00 — презентація книжки Надії Савченко

«Сильне ім'я Надія».

8 жовтня, 18:00 — презентація книжки Івана Корсака.

Спільно з видавництвом «Ярославів Вал».

9 жовтня, 18:00 — зустріч із Джованною Борджі.

Україна за кордоном: до Майдану і після. Модерує Михайло Мінаков.

10 жовтня, 17:00 — зустріч із Юрієм Іздриком.

Модерує Андрій Бондар.

Київ (вул. Спаська, 5):

8 жовтня, 18:00 — Юрій Ярема «Тепло його долонь».

Спільно з Видавництвом Анетти Антоненко.

Львів (просп. Свободи, 7):

6 жовтня, 18:00 — презентація книжки Богдана Ославського

«Льонтом». Спільно з літературною агенцією Discursus.

7 жовтня, 18:00 — перше в новому сезоні «Коло книжки»:

зустріч для підлітків, розмова про книжки, прочитані влітку.

Спільно з Центром дослідження літератури для дітей та юнацтва та організацією «Пласт».

8 жовтня, 18:00 — презентація збірки Юрія Іздрика «Календар

любові». Спільно з Видавництвом Старого Лева.

Вінниця (вул. Соборна, 89):

5 жовтня, 18:00 — презентація збірки Юрія Іздрика

«Календар любові».

9 жовтня, 18:00 — презентація роману Олексія Чупи «Акваріум».

Харків (вул. Сумська, 30):

5 жовтня, 19:00 — дискусія «Квиток в один кінець».

Модератор Сармад Алнайар.

9 жовтня, 14:30 — поетичні читання в рамках фестивалю

«Авалгард».

9 жовтня, 18:30 — презентація книжки Андрія Цаплієнка

«Книга змін». Спільно з видавництвом «Клуб Сімейного Дозвілля».

Тернопіль (вул. Валова, 7–9):

6 жовтня, 18:00 — презентація книжки Олени Герасименко

«Купи мені любов» («Крок»).

10 жовтня, 19:00 — презентація книжки Маркіяна Камиша

«Оформляндія або Прогулянка в Зону» («Нора-Друк»).

Луцьк (вул. Ліси Українки, 30):

9 жовтня, 18:00 — презентація книжки Маркіяна Камиша

«Оформляндія або Прогулянка в Зону». Модератор Ганна Луцок.

Спільно з видавництвом «Нора-Друк».

Інформацій партнер

ТИЖДЕНЬ

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Контр-Донбас

Богдан Буткевич

Чим пояснити різні електоральні симпатії в межах одного макрорегіону

У всіх регіонах України люблять доводити, що саме їхній край — це така собі маленька копія країни. Мовляв, північ нашої області — це як Північ, Схід — це як Донбас, Захід — це як Галичина тощо. З відповідними настроями та орієнтаціями. У Дніпропетровську та Запоріжжі кажуть не так. Тут кажуть: до якої області ближче, так там і думають. І в цій відповіді дуже багато правди.

Історично тут були козацькі терени, і до цього факту дуже любить апелювати патріотична громадськість. Але зараз від тієї доби тут лишилися хіба що топоніми й гуртки історичних реконструкторів: ментальна та культурна спадковість у цих регіонах майже втрачена через біонегативну селекцію населення у ХХ столітті. Мова йде про кілька Голодоморів, які страшним котком пройшли цими місцями, розкуркулення та депортації, Другу світову війну, під час якої саме згадані області давали величезний відсоток так званих чорнопіджачників, котрих без зброї кидали на німецькі окопи восени 1943 року. Справу довершили величезні хвилі переселення, передовсім із Росії, які почалися ще в 1930-х, під час індустріалізації, і тривали аж до кінця 1970-х.

Трохи краща ситуація з українськими коренями в селах. Для Придніпров'я так само характерний, як для всієї Східної України, поділ: русифіковане, російськомовне місто — українське, україномовне село. Однак, якщо ми хочемо розібратися із самоідентифікацією місцевого населення, нам нікуди не подітися від економіки. Адже ці дві області — могутній промисловий вузол із кількома величезними агломераціями, як-от Криворіжжя, Запоріжжя, Дніпропетровськ та Дніпродзержинськ, Нікополь і Марганець. Саме це й визначає мислення місцевого населення: тут пишаються своєю промисловістю так само, як на Донбасі. Тут також сильні радянські традиції в стилі «слава металургам».

Чіткого визначення, хто така людина з Дніпропетровська чи Запоріжжя, немає. Тому місцева орієнтація побудована радше на певній конфронтації з Донбасом, із яким завжди була потужна конкуренція. Істотним для Придніпров'я є значна кількість не тільки великих промислових підприємств, а й середнього бізнесу — невеликих заводів у Дніпропетровську та на околицях, які виробляють чималу частину, наприклад, української продукції в галузі легкої промисловості. Що, до речі, і є однією з основних відмінностей від східних сусідів, у яких досі панує важка індустрія.

До сьогодні в Дніпропетровську та Запоріжжі завжди прийнято все порівнювати із сусідами з Донбасу, мовляв, «у нас краще». І справді, між Донбасом та Придніпров'ям точилася боротьба за

МІСЦЕВА СПЕЦИФІКА

місце регіонального лідера ще з радянських часів, коли номенклатури згаданих регіонів були ворожими одна одній. Ця традиція перенеслася й у незалежну Україну: до певного моменту дніпропетровські та донецькі були ворогами. Фактично Придніпров'я є таким собі «анти-Донбасом», тобто регіоном, який хоч і достатньо близький до нього за багатьма показниками, однак позиціював себе як протиставлення йому.

Щоправда, на певний час донецькі підім'яли під себе придніпровців, приблизно із середини 2000-х аж до краху режиму Януковича, символом чого стала стрімка експансія на Дніпропетровщині та особливо на Запоріжжі холдингів, які належать Рінату Ахметову. Однак, як тільки часи змінилися, дніпропетровські еліти знову підняли голову й навіть пішли в наступ, а надто якщо говорити про найексцентричнішого дніпропетровського олігарха Ігоря Коломойського.

Ще однією важливою особливістю, яку відзначають місцеві експерти, є провінційність, яка

притаманна навіть Дніпропетровську — місту, що мало могутній політичний клан за часів СРСР на чолі з генсеком Брежнєвим, дало Україні другого президента Леоніда Кучму, найвідомішого хабарника Павла Лазаренка, двічі прем'єр-міністра Юлію Тимошенко тощо. Запоріжжя менш розвинене в політичному плані, бо взагалі не має й ніколи не мало окресленого політичного клану.

Ця провінційність проявляється, наприклад, у тому, що дніпропетровські еліти знову-таки з часів совка завжди намагалися якомога швидше поїхати з власного міста й забути його. Давайте пригадаємо поведінку всіх без винятку вихідців із Дніпропетровщини, які ніколи не роблять наголос на своїй Батьківщині. Як результат — ні для кого з них Придніпров'я ніколи не було базовим, домашнім регіоном. І порівняємо це з донецькими із їхнім трайбалістським ставленням до рідних місць, які, здається, навіть зараз, під час кривавої війни, мають усі шанси знову втримати Донбас як своє «внутрішнє море».

Найкращим свідченням цієї тенденції є вельми плачевний стан центру Придніпров'я — Дніпропетровська. Свого часу він абсолютно не витримував конкуренції з Донецьком: власну міні-столицю донецькі перетворили на модерне, сучасне місто, яке в дечому перевершувало навіть Київ. Тоді як дніпропетровці не вкладали грошей у своє місто, котре й зараз дивує дуже поганими дорогами, обшарпаними будинками навіть у центрі. І це при тому, що регіон традиційно належить до трійки найбагатших у країні.

Якщо продовжувати порівняння Донбасу з Придніпров'ям, то варто зазначити, що ні в Дніпропетровську, ні тим більше в Запоріжжі еліти ніколи не вміли об'єднуватися для досягнення спільної мети. У цих двох потужних індустріально-фінансових центрах лідери ФПГ, маючи не менше, а часом навіть більше засобів для експансії, ніколи не користувалися цією можливістю. Натомість тонули у власних розборках і стабільно програвали своїм конкурентам на державному рівні.

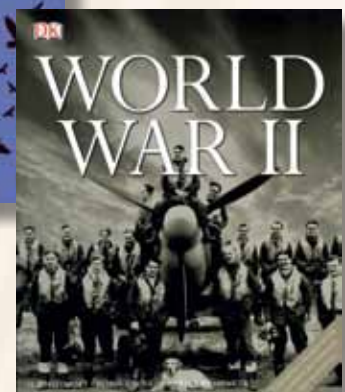
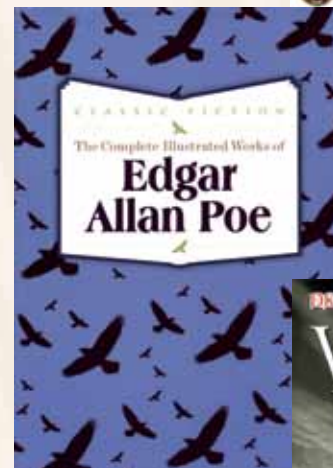
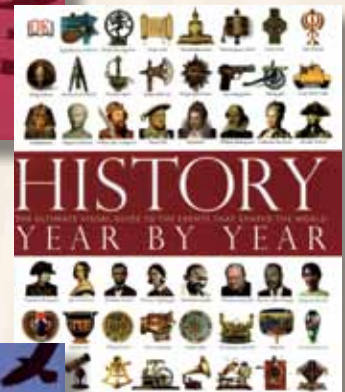
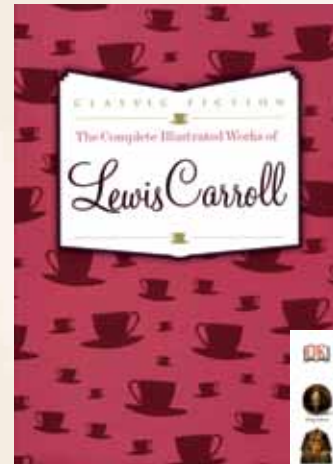
Чергове свідчення цього — нинішня ворожнеча між Ігорем Коломойським та Олександром Вілкулом, який до того ж є ще й васалом Ріната Ахметова. Про Запоріжжя й казати годі: після переїзду туди з Донецька холдингів того-таки Ахметова про незалежну місцеву політику навіть не йдеться. Так само не об'єднався Дніпропетровськ і навколо Коломойського в його конфлікті з Петром Порошенком.

РАЙОНИ ТА ПОЛІТИКИ

Якщо говорити про найкращий маркер реальних настроїв суспільства — результати виборів, то вони на Придніпров'ї вельми промовисті. На жаль, хай там як цього хотілося б ура-патріотам, Дніпропетровщина та Запоріжжя не стали новою «Бандерівщиною на Сході». На останніх парламентських перегонах в обох областях хай і не таку переконливу, як раніше, але цілковиту перемогу здобув Опозиційний блок, себто старанадобра Партія регіонів. І це при тому, що, за результатами багатьох опитувань, особисто Віктора Януковича тут не надто любили навіть у часи »

К Н И Г А Р Н Я

Пам'ять про Голодомор. Жертв геноциду в Дніпропетровську вшановують у дещо радянський спосіб, однак не ігнорують, як здебільшого на Донбасі

його найбільшій могутності. Просто завжди голосували ідеологічно за своїх. Наразі результати регіоналів приблизно такі самі, як і тоді, — близько 20% в обох областях.

Отже, трохи цифр. Під час останньої парламентської кампанії-2014 на Дніпропетровщині Опоблок виграв у 13 із 17 округів із майже 25%, на Запоріжжі — у 7 із 9 округів із 22,18%. Ще більш промовистим фактом є те, що в Запорізькій області майже 10% набрали комуністи, на Дніпропетровщині теж чимало — понад 5%. І це, нагадаємо, кінець жовтня — після Іловайська та кривавого літа-2014, коли Дніпропетровщина та Запоріжжя мали найбільшу кількість втрат по країні.

Трохи оптимізму вселяє те, що сумарні показники умовно демократичних сил і по Дніпропетровську, і по Запоріжжю перевищують показники Опоблоку. Однак варто враховувати, що той-таки БПП у місцевих умовах об'єднує в собі багатьох экс-регіоналів, які просто не захотіли піти в ослаблену нову версію ПР, однак їхні настрої та орієнтації жодним чином не змінилися за півтора року, що минуло після Революції гідності.

Цікаво, що і на Дніпропетровщині, і на Запоріжжі ВО, де не перемогли регіонали, — це або центри двох обласних міст чи великих промислових центрів (Нікополь), або аграрні україноорієнтовані райони, як-от ВО № 82 на Запоріжжі з

центром у Пологах, що об'єднує в собі Гуляйпільський, Вільнянський, Запорізький, Новомиkolaївський, Пологівський райони.

Це й не дивно. Фактично основою для проукраїнської частини населення виступають дві його категорії: гуманітарна та частково технічна інтелігенція, сконцентрована переважно у великих містах та фермерських районах. Натомість у пролетарських околицях та менших промислових містах переважають не так проросійські, як прорадянські, патерналістсько-індустріальні настрої.

Придніпров'я поділяється на кілька соціально-економічних частин: Західний Донбас (умовний кордон проходить по лінії Павлоград — Юріїв — Васильківка), більш пролетарський із відповідними настроями та ще й засиллям ПР; промисловий Південний Захід (Криворізький басейн, Нікополь, Жовті Води, Енергодар), де дуже сильні позиції знову-таки ПР на чолі з кланом Вілкулів; Центральне Придніпров'я (Дніпропетровськ, Дніпродзержинськ, Запоріжжя) — серце цього регіону, осердя економічного та людського потенціалу. Далі приморська частина з центрами в Бердянську та Мелітополі з досить «ватними» настроями через велику кількість радянських військових відставників і переселенців та аграрні райони Токмак і Гуляйполе в Запорізькій області та Магдалинівка, Царичанка, Верхньодніпровськ у Дніпропетровській, що є повністю проукраїнськими за політичними симпатіями, однак мають певну проросійську ностальгію через тісні економічні зв'язки з РФ. Насамперед тому що місцеві фермери звикли левову частку своєї плодоовочевої продукції продавати в Росію. Зараз цей напрямок закритися, що викликає певне незадоволення в цих місцевостях. Хоча поступово відкриваються нові ринки, що знімає проблему.

Загалом на Придніпров'ї дуже чітко простежується характерна для Східної України кореляція настроїв населення: 20% — «вата», 20% —

ВИСОКІ ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ ОПОЗИЦІЙНОГО БЛОКУ ПОКАЗУЮТЬ, ЩО ВИБУХ ТОРІШНЬОГО ПАТРІОТИЗМУ, ЯКИЙ БАГАТО В ЧОМУ БУВ ЗУМОВЛЕНИЙ ПРОСТО ОСТРАХОМ ПОДІЙ НА ДОНБАСІ, ПОТИХЕНЬКУ МИНАЄ

30% — українські активісти, решта — сіра маса. Єдине, що тут «вата» дезінтегрована й не проявляє активності. Так, місцеві українські активісти дадуть фору навіть людям із Галичини чи Києва за рівнем завзяття та жертвовності. Однак високі електоральні показники Опозиційного блоку показують, що вибух торішнього патріотизму, який багато в чому був зумовлений острахом подій на Донбасі, потихеньку минає. І проблеми автентифікації знову виходять на перший план. Ні, тут не хочуть до Росії. Але досі не розуміють до пуття, що ж таке нова Україна, і не хочуть досягнути, що вона є повною антитезою не Донбасу, а радянській системі загалом. ■

Недоперемога

Станіслав Козлюк, Дніпропетровськ — Запоріжжя

Придніпров'я, попри модний там показовий патріотизм, залишається вотчиною регіоналів та олігархів

Повернення регіоналів можливе — на цій думці сходяться як активісти, так і політики з різних таборів. Вони зазначають, що свою роль тут відіграли й небажання Києва змінювати стару систему відносин влади з громадянами, й схеми, які діяли ще за часів донецьких, й економічні проблеми, й коротка лава «запасних», яких у президента просто таки не вистачає, аби закрити всі кадрові дірки на місцях. Утім, як наголошують місцеві, попри бажання повернутися до влади, регіонали отримують менше голосів, ніж кілька років тому.

ХТО «ДИРЕКТОР» ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ?

Дніпропетровськ та область ніколи не були простим регіоном. Тут великі заводи перемежуються із фермерськими господарствами, а електоральні вподобання можуть кардинально різнитися. Так, наголошують місцеві політики, схід Дніпропетровщини більше подібний до традиційного Донбасу з підтримкою Партії регіонів, північ — до Полтави, ближчі до Запоріжжя території за політичними симпатіями радше нагадують Південь України, а західна частина зазвичай голосує так само, як той-таки Кіровоград. Однак, зазначають активісти, жодних сумнівів щодо «головного» в області не ви-

никає. Незважаючи на присутність усіх крупних олігархів України, а подекуди й Росії, найбільше контролю тут має Ігор Коломойський. Щоправда, додають вони, до створення добровольчих батальйонів, які стали певною мірою силовою підтримкою, реалізувати такі амбіції було доволі складно.

Водночас, скаржаться місцеві, попри великі можливості, Коломойський не змінив системи, що існувала в часи регіоналів. Не так не зміг, як не захотів. Чиновники від ПР у більшості випадків лишилися на своїх місцях. Із помітних постмайданівських кадрів у місті до певного часу працював Вадим Шибанов, проте його через суд посадили колишні функціонери режиму. Корупційні схеми, які діяли кілька років тому, наголошують бізнесмени, функціонують досі. Хабарі за «спокійне життя» вони подекуди змушені платити, як і раніше, і контролюючим інстанціям, і комунальникам, і правоохоронній системі. Ситуація після зміни го-

лови обладміністрації не змінилася. Валентин Резніченко, призначений у квітні, також не переламав її.

Громадянське суспільство у регіоні, попри намагання, протиставити системі нічого не може. За словами активістів, наразі в соціумі немає запиту на жодні зміни. Активісти констатують: поки що в області не сформувалася група людей, здатна успішно конкурувати із системою. Більшість особистостей, що могли б прийти на зміну старим кадрам, поглинули внутрішні проблеми, що відсувають політику на задній план.

Основній масі співрозмовників важко було оцінити, наскільки регіон контролює президент. Вони сходяться на одному: всі кадри часів Партії регіонів на місцях не посуне навіть корпорація ROSHEN. Ключові постатей, які можна було швидко замінити, Порошенко замінив. Зокрема, того ж таки голову ОДА. А вже посади на рівень нижчі належать до парафії обласного голови. Влада вийшла із цієї ситуації, зауважують активісти, доволі просто, запровадивши інститут радників. Їх наділили неглас-

**ПОПРИ ВЕЛИКІ МОЖЛИВОСТІ,
КОЛОМОЙСЬКИЙ НЕ ЗМІНИВ СИСТЕМИ,
ЩО ІСНУВАЛА В ЧАСИ РЕГІОНАЛІВ.
НЕ ТАК НЕ ЗМІГ, ЯК НЕ ЗАХОТІВ**

ними повноваженнями, і таким чином ці люди можуть впливати на процеси в області. Подекуди навіть успішно. Із позитивних зрушень активісти відзначають запровадження практики електронних закупівель через систему «Прозоро». У самому обласному центрі міськрада тричі провалила голосування щодо цієї ініціативи, тоді як область від 21 вересня повністю перейшла на цю розробку. Зацікавився нею і бізнес. Так, зауважують активісти, на останній семінар, присвячений роботі з «Прозоро», замість 100 представників компаній прийшло 450. Двічі довелося змінювати залу для конференцій, аби вмістити всіх охочих.

ВИБОРИ З ПРИСМАКОМ РЕВАНШИЗМУ

Попри певний міф про раптову патріотизацію Дніпропетровщини, на місцевих виборах тут перше місце, за даними останньої соціології, впевнено здобувають колишні регіонали. Опозиційний блок, за попередніми даними, може набрати близько 25% голосів. Окрім «опозиціонерів» до міськради можуть зайти Блок Петра Порошенка, УКРОП, «Громадська сила» та «Відродження». Остання політсила складається з регіоналів та комуністів, а сам проект приписують Коломойському. На прохідній межі також «Самопоміч» та «Батьківщина». А битва за крісло мера очікувано відбуватиметься між Борисом Філатовим та Олександром Вілкулом.

В області, як і в Дніпропетровську, впевнену перемогу здобувають колишні біло-сині. Причин такої ситуації кілька. Перша, і на цьому на-

голошували майже всі активісти, — загальні економічні проблеми в країні. Більшість населення згадає часи «стабільності» й не проти в них повернутися. На тлі економічних негараздів колишній обласний голова Олександр Вілкул порівняно з тими ж таки Резніченком та Філатовим в очах більшості виграє. Адже за його каденції «був порядок» і «щось та будувалося в області». Водночас не забуваймо, що власниками великих підприємств, які забезпечують роботою тисячі людей, були й залишаються регіонали. Відтак менталітет не дає громадянам змоги голосувати проти свого роботодавця. У цьому плані Коломойському може бути простіше в Нікополі (там розміщений завод феросплавів), однак загальна картина до болю нагадує постпомаранчеві часи реваншу Януковича.

Активісти зазначають, що такий рейтинг «опозиціонери» здобули відносно малими затратами. Електоральні настрої в регіоні такі, що за умови вичікувальної позиції та вчасної критики влади відсоток симпатиків починає рости. Як приклад, вони наводять низку регіонів, де «Батьківщина» завдяки вчасному піару на темі комунальних тарифів почала збирати голоси.

А якщо оцінювати область за електоральними симпатіями, то вона займає нішу якраз між Сходом та Заходом України. Регіонали тут дістають укупі з «Відродженням» близько 30% голосів, проте не 70%, як колись на Донбасі. Водночас на Дніпропетровщині повільно, але все-таки падає підтримка ПР і КПУ. Порівняно з минулими місцевими виборами вона зменшилась удвічі.

Не обійшлося і без дивних казусів. Так, нещодавно в Дніпропетровську кандидатом у мери зареєструвався такий собі Віктор Марченко, экс-комуніст, очільник ГО «Союз радянських офіцерів». Нагадаємо, цю людину пов'язують із «Українським вибором» Медведчука, а у 2014-му вона підіймала триколон у Дніпропетровську. Місцеві активісти обурені: відвертий сепаратист іде на вибори. Водночас політики припускають, що Марченко балотується за мовчазної згоди ОДА, аби забрати частину проросійського електорату у Вілкула.

ВІДСУТНІСТЬ КОНКУРЕНЦІЇ

На Запоріжжі, на відміну від Дніпропетровщини, ситуація більш прогнозована. За відсутності більш-менш впливових бізнесових еліт майже весь вільний простір у регіоні займає Рінат Ахметов, який перебрався сюди після початку війни на Донбасі. Свого часу один із головних олігархів України мало не знищив ринок нерухомості, орендувавши найбільші офісні центри.

Місцеві громадські активісти характеризують регіон «як феодальне царство», де є представники бізнесу, що подеколи конкурують між собою. Так, у регіоні присутні Вячеслав Богуслаєв (класичний «червоний директор»), брати Кальцеви (Володимир та Сергій), Євген Черняк. Проте вони не можуть тягатися з Ахметовим.

Утім, можна стверджувати, що таке розмежування інтересів свого часу відіграло не остан-

ню роль у боротьбі із загрозою під назвою «Запорізька народна республіка». У часи Януковича і К°, коли регіон контролював Євген Анісімов, місцеві бізнесмени, зокрема намагаючись захистити власний бізнес, створили такий собі медіа-холдинг, що боровся зі ставленням донецьких у Запоріжжі. У хід ішли заготовні матеріали, спрямовані проти останнього, а медіа-сфера фактично була розбита на два табори, один із яких контролював Черняк, а другий, звісно, Анісімов. Така сама історія була і з місцевими активістами: кожен мав «приготованих» людей, які збиралися на акції та протести. Щойно почався Майдан у Києві, не підконтрольні «регіоналам» ЗМІ та активісти під гасла повалення влади Януковича підігнали й свої: звільнення мера Олександра Сіна та голови ОДА Олександра Пеклушенка (яких безпосередньо пов'язували з постаттю Анісімова). Завдяки протистоянню в медійній сфері ідеї «руського міра» не знайшли достатньої кількості симпатиків, а самі функціонери часів Партії регіонів вирішили піти на співпрацю з новою владою.

Водночас активісти скаржаться, що, попри зміну влади, майже всі чиновники часів «смотрящего» залишилися на своїх місцях. Анісімова оголосили в розшук, однак, подекуди, він не припиняє контролювати регіон через своїх людей. Наразі місцевий політиком, як зазначають активісти, орієнтується на Опозиційний блок. Члени ПР зберігають за собою посади в райадміністраціях, що з огляду на сильні проросійські настрої в районах, наближених до Донбасу, може становити певну небезпеку. Тим часом, зауважують представники місцевого політикуму, тут, як і в Дніпропетровську, Порошенко не має власного кадрового резерву, що забезпечив би контрольованість області.

Схеми «співпраці» з бізнесом, які існували кілька років тому, залишаються. Місцева влада не потикається їх ліквідувати. Бізнес досі намагається обкласти поборами. Починається з найменшого. Скажімо, для торгівлі на стихійному ринку дрібні підприємці-нелегали виплачують хабарі МВС, дільничим міліціонерам та контролюючим органам. Загалом цифра коливається в межах 500 грн. І звинувачувати «смотрящих», на думку активістів, не можна. Тут працює система, зручна нинішнім очільникам міста і області.

Щодо справ Майдану теж небагато руху вперед. Так, свого часу був засуджений Віктор Межейко. За розгін протестувальників він як виконавець дістав п'ять років із відтермінування на рік. Пеклушенко, якого також звинувачували в розгоні Майдану, керівництві тітушками, застрелився. Втім, така версія у громадськості викликає багато сумнівів.

БУДУЮЧИ «МАЛЕНЬКИЙ ДОНЕЦЬК»

У політичних настроях жителі регіону не оригінальні. Як і населення сусідньої Дніпропетровщини, на майбутніх місцевих виборах вони збираються віддати перевагу Опозиційному блоку. Попри показний патріотизм.

Адже Запоріжжя можна розглядати як базовий для ПР регіон, оскільки більшість місцевих заводів перебуває у власності донецьких. А поки що в області лідируючі позиції в політиці, за словами активістів, зберігають представники БПП. До їхніх лав навіть вступив Григорій Самардак, який змінив на посаді голови ОДА Резніченка, переведеного до Дніпропетровська. Майбутня міськрада може мати ось який вигляд: Опозиційний блок, БПП, «Самопоміч», на межі — «Батьківщина». Замість «Відродження» туди проходить група регіоналів із проекту «Наш край» (створення цієї партії приписують політехнологам із Банкової).

Щодо мера ситуація цікавіша. Ахметов, переконують місцеві політики, намагається створити в Запоріжжі свій «маленький Донецьк». Для цього, за їхніми словами, він за підтримки «опозиціонерів» висував для головно-го інженера Запоріжсталі Володимира Буряка. Людину відносно без негативного минулого. Кампанію кандидат в очільники міста розпочав жваво й наразі активно обробляє потенційних виборців. Із останнього: висуванець «опозиціонерів» улаштував для працівників тутешніх заводів Ахметова «Дискотеку 80-х», на яку для ностальгуючих привезли цілих Boney M, Savage і Eruption. Не обійшлося і без роздачі агітаційних матеріалів. Подейкують, цей захід обійшовся донецькому олігарху в невелику суму — 5 млн грн.

АХМЕТОВ, КОТРИЙ КОНТРОЛЮЄ БІЛЬШІСТЬ ЗАВОДІВ У РЕГІОНІ, ЯК ПЕРЕКОНУЮТЬ МІСЦЕВІ ПОЛІТИКИ, НАМАГАЄТЬСЯ СТВОРИТИ В ЗАПОРІЖЖІ Свій «МАЛЕНЬКИЙ ДОНЕЦЬК»

Водночас конкурувати з Буряком намагається кандидат БПП Микола Фролов, ректор Запорізького національного університету. Активісти відзначають його доволі мляву й кострубату передвиборчу кампанію. Втім, подекуди, він має підтримку Богуслаєва, бо ж той конкурує з Ахметовим. Окрім згаданих кандидатів на мерське крісло має плани підтримуваний партією «Наш край» Кальцев-старший. Вибори він, щоправда, навряд чи виграє, проте частину електорату Буряка на себе відтягне. Мітив на очільника Запоріжжя й Ігор Пожидаєв, колишній даїшник. Навіть організував довгострокову іміджеву кампанію, але перед виборами зник.

А загалом, як зазначають активісти, у більшості місцевих немає запиту на зміни, тоді як суспільство після Революції гідності в регіоні породило більше фриків, ніж особистостей, здатних впливати на процеси. Утім, привід для стриманого оптимізму є: як і на Дніпропетровщині, на Запоріжжі колишні представники влади повільно втрачають підтримку населення. Чи пришвидшаться ці темпи, покаже час. ■

Сусідські війни

Денис Казанський

Чому дніпропетровські програли донецьким і чи є шанси відігратися сьогодні

Дніпропетровськ, як і Донецьк, довгий час претендував на статус політичної столиці України. На зорі незалежності, коли донецький клан ще тільки зароджувався та формувався, дніпропетровські вже взяли владу в свої руки й довгий час повністю контролювали країну. Стільки знакових фігур українській політиці за весь період незалежності, скільки Придніпров'я, не постачав жоден інший український регіон. Хоч як дивно, ні «перша», ні нинішня столиці України так і не народили такого клану, який міг би скласти конкуренцію провінційному лобі. Виклик Дніпропетровську змогли кинути лише донецькі, але їхній успіх виявився короткочасним, а крах — жакливим.

Після того як Леонід Кучма переміг на президентських виборах у 1994 році, зірка Дніпропетровська яскраво засяяла на політичному небосхилі. При цьому дніпропетровський клан не був монолітним. До кінця 1990-х він розпався відразу на кілька великих угруповань, які конкурували одне з одним. У Донецьку таку роздробленість дніпропетровських довго вважали фатальним недоліком, який коштував їм влади, але врешті-решт виявилось, що саме цей недолік і дав змогу затриматися у великій політиці. Коломойський, Пінчук, Тимошенко, Турчинов, незважаючи на деяку втрату впливу, все ще вельми значущі фігури в політиці та бізнесі. Згуртованість донецьких допомогла їм здобути абсолютну владу в країні на короткий час, але потім, після поразки, обернулася катастрофою як для самого клану, так і для регіону, що його породив.

Немає нічого дивного в тому, що саме Дніпропетровськ першим утвердив свою гегемонію в Україні. Насправді якраз Придніпров'я, а не збитковий, дряхліючий Донбас завжди було реальним локомотивом української економіки. Дніпропетровськ у радянські роки набув статусу великого науково-промислового центру, де виробляли не тільки сталь і машини, а й високі технології. Ця обставина дуже вплинула на якість еліт. Дніпропетровські олігархи та політики здебільшого були вихідцями із заможних за радянськими мірками сімей і здобули в СРСР престижну освіту. На чолі донецького клану, навпаки, стали вихідці з бідних та криміналізованих верств населення.

Протистояння дніпропетровських і донецьких сягнуло апогею в 1996 році, що вилилося в короткочасну кримінальну війну. Її найвідомішою жертвою став донецький політик Євген Щербань, ліквідація якого привела до короткочасного успіху дніпропетровського клану. Тоді він перебував у повному розквіті й легко усував конкурентів. Здавалося, ніхто не зможе похитнути його лідируючих позицій. Проте лише через рік угруповання розколо-

ся зсередини, а його члени почали із задоволенням пожирати одне одного.

Леонід Кучма, ставши президентом, зміцнював і цементував свою владу. Разом із ним з Дніпропетровська до Києва перебрався й Павло Лазаренко, який стрімко набирив сили. У 1995-му він був призначений віце-прем'єром, а в 1996-му — прем'єр-міністром. Апетити Лазаренка, як відомо, були невгамовними. Він із задоволенням конвертував владу в гроші. При цьому його інтереси передусім були спрямовані на Донбас, де в той час зароджувалися свої еліти.

У 1996 році Павло Лазаренко працював у тісній зв'язці з Юлією Тимошенко, яка очолювала компанію «Єдині енергетичні системи України». Зусиллями адмінресурсу ЄЕСУ перетворилися на найбільшого газотрейдера України з річним оборотом коштів кілька мільярдів доларів. У той час в Україні ще не було доларових мільярдерів і цифра вважалася непомірною.

ПРЕДСТАВНИКИ ПРИДНІПРОВ'Я, ЯКІ ЗАРОБИЛИ КАПІТАЛИ НА ПОЧАТКУ 1990-Х, ВИЯВИЛИСЯ ЗНАДТО РІЗНИМИ Й ЗНАДТО АМБІТНИМИ ДЛЯ ТОГО, ЩОБ ДОВГО СПІВІСНУВАТИ В ОДНІЙ КОМАНДІ

Компанія Тимошенко постачала газ на державні підприємства. Однак у Донецькій області тоді діяв свій газотрейдер — компанія «Індустріальний союз Донбасу», створена за ініціативою Євгена Щербаня в 1995-му. Керівникам найбільших підприємств Донецчини в облдержадміністрації переконливо рекомендували укладати з ІСД угоди на постачання газу, підкреслюючи, що паливо потрібно неодмінно купувати у своїх, а не в дніпропетровських. Ця область була єдиною в Україні, яка не стала купувати газ у ЄЕСУ. Враховуючи те, що Донецчина споживала більше енергоносіїв, ніж будь-який інший регіон країни, ця обставина не могла не драгувати Лазаренка.

Саме переділ газового ринку, за загальним визнанням, і був причиною відстрілу донецьких, який стався в 1996 році. 16 травня біля під'їзду свого будинку в центрі Донецька був убитий один із засновників ІСД впливовий донецький підприємець Олександр Момот. А осінь 1996-го позначилася ще гучнішим злочиним: у Донецькому аеропорту разом із дружиною був розстріляний Євген Щербань. На той момент він був визнаним лідером донецьких і вважався найвпливовішим політиком у регіоні. Його ліквідація фактично обезголовила клан і загальмувала його сходження на

«Золоті» часи. Президент Кучма + прем'єр Лазаренко — апогей політичного впливу дніпропетровців

кілька років. Після цих убивств ЄЕСУ стали єдиним постачальником газу на підприємства донецького регіону.

Удар був завданий і по ще одному «хазяїну» регіону — очільнику області Володимирі Щербаню, який також протистояв дніпропетровській експансії. Влітку 1996-го Донбас охопила чергова хвиля шахтарських страйків. Гірники перекривали дороги й вимагали відставки голови ОДА, а також прем'єра і президента. У ту пору масові виступи робітників вугільної галузі траплялися щороку, але саме цей страйк став приводом для звільнення Володимира Щербаня і його людей, якого домігся Лазаренко. Так в один рік у Донецьку закінчилася гегемонія двох однофамільців.

Пов'язують із дніпропетровськими й гучне вбивство того самого року донецького кримінального авторитета Ахатя Брагіна. Однак версій його загибелі занадто багато. Можливо, вибух на стадіоні «Шахтар», що обірвав життя Брагіна, лише випадково збігся в часі з дніпропетровсько-донецькою війною і не має до неї жодного стосунку. Загалом 1996-й увійшов в історію як чорний рік для донецьких еліт, які, здавалося, були повністю розгромлені й зім'яті. Втім, місце довго не лишалося порожнім, і зовсім скоро на залиту кров'ю арену вийшли добре знайомі нам персонажі: Рінат Ахметов, Віктор Янукович, Борис Колесніков. Складно сказати, як склалася б доля донецьких, якби Щербань не був убитий, проте можна стверджувати напевно, що саме його смерть розчистила дорогу нагору нікому не відомому на той час директорові Донецьквотрансу, який у 2010 році став четвертим українським президентом та відіграв у долі своєї країни вельми зловісну роль.

Хоч як дивно, насолоджувалися перемогою дніпропетровські недовго. Прем'єр Лазаренко, який за загальним визнанням стояв за розгромом донецьких, дещо втратив почуття реальності від власної величі й потрапив в опалу до президента Кучми.

Вже в 1997 році він був усунутий з посади, а потім взагалі змушений був тікати з країни. Відразу після його краху стався й крах ЄЕСУ.

Цікаво, що Лазаренко намагався створити й власну партію, яка за більш вдалого збігу обставин могла б стати тим, чим у підсумку стала на довгі роки Партія регіонів. Його «Громада» завдяки шаленій підтримці адмінресурсу в Дніпропетровській області змогла пробитися до парламенту на виборах 1998 року. Єдиною областю, де ця політсила здобула перемогу, стала Дніпропетровська. При цьому сусідні регіони проголосували за КПУ.

Донецький клан свою силу набрав тільки наприкінці 1990-х, коли дніпропетровський уже розпався на кілька ворогуючих груп. На початку 2000-х утворився альянс сім'ї президента Кучми та донецької ОЗУ, що легалізувалася в політиці. На виборах 2002 року до парламенту пройшов блок партій «За єдину Україну», у якому були як люди Кучми, так і представники донецьких. Як і «Громада» в 1998-му, ця партія перемогла лише в одному регіоні — у Донецькій області — за рахунок адмінресурсу. Цікаво, що дніпропетровська Юлія Тимошенко при цьому опинилася у ворожому таборі помаранчевих і стала опозиціонеркою. Втім, її ставка виявилася вдалою. Після відходу Кучми з політики роль головного представника Дніпропетровська у владі перейшла якраз до неї.

Протистояння Тимошенко і Януковича, яке почалося в другій половині 2000-х, навряд чи можна розглядати як протистояння тільки донецьких і дніпропетровських. У 2010-му це були вже політики загальнонаціонального масштабу, за якими стояли не лише регіональні бізнес-інтереси, а й фінансово-промислові групи всієї країни. Причому Придніпров'я, яке прийнято зараховувати до Південного Сходу України, переважно підтримувало на виборах донецького Януковича, а дніпропетровська Тимошенко перемагала в Києві та західних областях. Цікаво, що третє місце на перегонах 2010-го посів ще один представник Дніпропетровська Сергій Тігіпко. Утім, він не потягнув ролі самостійного політика, швидко влившись в донецьку команду й поставив хрест на своїй подальшій політичній кар'єрі.

Важко сказати, як склалася б історія України, якби дніпропетровські змогли домовитися й утворили суперклан, подібний до донецького. Можливо, їхня гегемонія існувала б і досі, а країна пішла б зовсім іншим шляхом. Але представники Придніпров'я, які заробили капітали на початку 1990-х, виявилися занадто різними й занадто амбітними для того, щоб довго співіснувати в одній команді. У якийсь момент після перемоги Януковича та арешту Тимошенко здавалося, що дніпропетровські остаточно переможені й незабаром зовсім перестануть відігравати в країні значущу роль. Але історія показала, що Дніпропетровськ так просто не зламати.

Дедалі більший рейтинг живучої Юлії Тимошенко та підступні інтриги Ігоря Коломойського обіцяють нам цікаве продовження дніпропетровської саги. І як знати, можливо, незабаром представники Дніпропетровська знову зосередять у своїх руках всю владу в державі. Адже їхні одвічні вороги — донецькі — розбиті й більше не стоять у них на шляху. ■

Геннадій Корбан:

«За словом «децентралізація» нічого немає»

Станіслав Козлюк

Тиждень розмовляв із лідером партії УКРОП Геннадієм Корбаном як із представником нової генерації дніпропетровських політиків, амбіції яких помітно виходять за межі «базового» регіону. Тематами спілкування стали поразки дніпропетровського клану на початку 2000-х, можливий реванш регіоналів в області, дерадянська, децентралізація та бізнес нинішнього кандидата в мери столиці.

Кажуть, що на місцевих виборах можливий реванш колишніх регіоналів. Наскільки це реально в Дніпропетровську?

— Це справді так. Намітився масштабний реванш. Фактично влада об'єдналася з так званим Опозиційним блоком. Насамперед це простежується у складі територіальних комісій. У Дніпропетровську та області за партійними квотами БПП, «Самопоміч», «Батьківщини» заведені люди Олександра Вілкула. А точніше працівники компаній, контрольованих Рінатом Ахметовим.

Але свого часу з Партією регіонів співпрацювали майже всі...

— Так, я розумію. Але в регіоні є потужний рух, маса активістів, громадських діячів, волонтерів, яких можна залучити до списків. Та чомусь вирішили піти легким шляхом.

Як можна охарактеризувати Дніпропетровщину політично? Вона так, як і раніше, за біло-синіх?

— Нам вдалося переламати ситуацію. Якщо раніше Дніпропетровська область була «ватною», її занесли в «синю зону», то сьогодні все інакше. Так, Опозиційний блок набирає більше, якщо порівнювати його з однією партією. Але якщо брати всіх, то екс-регіонали в серйозній меншості. Це 19–21%. Решта — продемократичні сили. На минулих виборах у Раду біло-сині взяли 21% у Дніпропетровську, 24% — у Кривому Розі та Павлограді. За явки відповідно 49% і 51%. Це їхній поріг. Вони його не перестрибнули. Може, трохи електорату додалося через економічні невдачі в країні. Але глобально вони не підросли.

Створення УКРОПа — це спроба відродити дніпропетровський клан?

— Різне подейкують. Не думаю, що нашу партію можна розцінювати саме так. Якщо заглибитися в історію, то Дніпропетровськ був потужною кузницею кадрів навіть за СРСР. А УКРОП — це всеукраїнська партія, що має ідеологічну основу. Так, дніпропетровці в парламенті в більшості випадків з УКРОПа.

Але є представники Львова, Одеси, Луцька, Івано-Франківська. Є люди з Донбасу.

Як ви вважаєте, чому дніпропетровські свого часу програли донецьким?

— На початку 2000-х у Дніпропетровську утворився вакуум. У велику політику висунулася Юлія Тимошенко. А доти був Павло Лазаренко. Ці люди представляли дніпропетровський клан. Хоча клану, як його називають, насправді не існує. У Києві спершу вони зазнали фіаско, скажімо, як Лазаренко із «Громадою». А Тимошенко набирала політичну вагу, поки стала національним лідером. Тоді як у Дніпропетровську люди займалися бізнесом і не вважали за потрібне йти в політику. Ні в 2004-му, ні в 2005-му.

А донецькі в той самий час... були монолітні. У цьому регіоні бізнес вибудовувався за принципом феодалізму. Скажімо, хтось зводив три заправки. Одну залишав собі, одну — меру, третю — бізнес-групі. А в Дніпропетровську була конкуренція, ніхто ні на

Геннадій Корбан народився 1970 року в Дніпропетровську. Був брокером Московської біржі «Центр союз» і Російської товарно-сировинної біржі. У 1992 році на зароблений у Москві капітал заснував брокерську контору «Україна» і став її комерційним директором. Із 1994-го — голова наглядової ради БАТ ІК «Славутич-Капітал». Із 2001-го — голова наглядової ради БАТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат». У 1997 році закінчив Національний гірничий університет за спеціальністю «економіст». З 2005-го — член наглядової ради БАТ «Укрнафта». Власник «Аксельрод Естейт». Входить до команди Ігоря Коломойського, відстоює інтереси групи «Приват» у корпоративних конфліктах. З 16 березня 2014-го по 24 березня 2015-го — заступник голови — керівник апарату Дніпропетровської обласної державної адміністрації при Ігорі Коломойському. Згодом очолив партію УКРОП.

кого не тиснув. І в якийсь час Дніпропетровськ виявився розрізненим і не зміг бути представлений у Києві на політичному Олімпі. Не було такої мети й завдання.

У такому разі чому ви вирішили йти в політику зараз?

— У березні 2014-го нас запросили. Стояло питання утримання стабільної ситуації в області. Ми впоралися із цим. Якби нас не запросили, думаю, ми реально жили б в іншій країні. 4 березня нас призначили, а штурми ОДА були 10-го, 19-го. Доки не вжили відповідних заходів. Тоді вся країна дивилася, впаде Дніпропетровськ чи ні. А якби він упав, посилалися б регіони аж до Одеси. Так, ми не зовсім із власної волі опинилися в політиці, нас запросили. Ми, своєю чергою, висловили ініціативу, бо нам не хотілося війни. І в нас вийшло. Не приховуватиму: нам сподобалося. Чом би не піти далі? Оскільки ми показали результат, то, вважаю, тепер у змозі впоратися з труднощами всередині країни. Це наступний етап розвитку. Складніший, цікавіший.

На яких китах тримається економіка Дніпропетровщини?

— Це гірничорудна промисловість, металургія. У нас в області є все, починаючи від вугілля й закінчуючи марганцевими та кольоровими рудами. Є база для всієї металургії України. А головне — великі машинобудівні компанії, які можуть працювати на оборону держави. І, безумовно, в області розвинені бізнес, конкуренція, не було монопольних відносин, як, скажімо, у донецьких. Там навіть відомі підприємці, як-от Тарута, Ахметов, Гайдук, були пов'язані одним бізнесом. У Дніпропетровську цього немає. Відповідно й інший підхід.

Як ви ставитеся до дерадянізації? Чи потрібно міняти назву Дніпропетровська?

— Будь-які імена можна змінювати. Але потрібен місцевий референдум. Закон про десовєтизацію прийнято. Так, можна знести пам'ятники й зробити це культурно, розбивати їх не обов'язково. Просто акуратно демонтуємо. А що стосується перейменування вулиць, міст — це питання часу. І вирішувати його повинні місцеві громади. Якщо людям подобається слово «Дніпропетровськ», вони знайдуть іще 20 сенсів, щоб залишити таке ім'я. Так, Дніпропетровськ названий на честь річки й революціонера Петровського, а не на честь апостола Петра, як це хотіли представити деякі «діячі». Так, держава на своєму рівні має виконувати закон. Якщо будівля Верховної Ради належить державі, то вона може спилати зірку із флагоштока. Наші міста сьогодні все ще радянські за статусом — як окремі цехи на великому заводі. А місто, хоч воно і все ще держпідприємство, має вирішувати такі питання самотужки.

Як ви заробили перший мільйон?

— Чесно кажучи, в Україні ніхто не заробив свій перший мільйон на виготовленні інноваційного продукту. Всі перші капітали будувалися на торгівлі. Я не став винятком. Купив тару на Рахівській картонній фабриці, відвіз у Прибалтику, поміняв на вершкове масло, відвіз його на рефжераторі в Баку, завантажив бакинські кон-

диціонери, привіз в Україну і продав їх з рентабельністю у 2 тис відсотків.

Як вийшло, що проспект Карла Маркса, центральна вулиця Дніпропетровська, став фактично вашим?

— Ця колекція збиралася багато років. Частина збудована, частина приватизована. Хоча приватизовано мало, більше куплено на вторинному ринку. Дещо було віддано, можна так сказати. У того самого Лазаренка. У різні періоди це коштувало різних грошей. Оцінюючи в середньому, скажу, що це вигідно, коли враховувати капіталовкладення. Але сьогодні в Дніпропетровську низька ліквідність. Якщо ми йдемо в Європу, в майбутньому це може дати свої дивіденди.

Як просувається справа щодо вбивства Аксельрода?

— Ніяк. Не хотів би коментувати цю тему. Справа не просувається й не просунулася абсолютно. Навіть будучи при владі, я не мав часу цим займатися. Правоохоронні органи й учора, й сьогодні в досить розв'язаному стані. Безумовно, є протидія, хоч я і не можу її явно побачити. Є великий непрофесіоналізм в органах, які займаються кримінальними злочинами. Формальне ставлення до справ. Їм просто складно розслідувати замовні вбивства.

А як ставитеся до децентралізації?

— Не забігаймо наперед. Ніякої децентралізації немає. А та, яку нам пропонують, — це слова. Проблема не тільки в префектах. Вона конституційного характеру: присвоєння повноважень президентом. Не може одна людина приймати рішення про розпуск місцевих рад. І так само вона не повинна бути призначена іншою, нехай і президентом. А друга проблема: за словом «децентралізація» нічого немає. Хоча повинні бути гроші й повноваження. Щоб делегувати бодай щось із цього, потрібно ліквідувати Казначейство. І домовитися з кожним регіоном про норму доходу, яку він залишає собі, та про гроші, які віддаватиме до центру на державні проекти.

Як оцінюєте передвиборчу кампанію в Києві?

— Вона тільки стартує, ми нещодавно почали нею займатися. Фальстарт, як на мене, це спроба менш розкручених кандидатів заявити про себе, поки борди не зайняті обличчями, що зливаються в одне. Наразі все йде нормально. Адмінресурс працює, це очевидно, є проекти, які є спойлерами...

Наприклад?

— Проект Олександра Омельченка. Начальник штабу в нього Вадим Столар, який мав очолити штаб Віталія Кличка. Окрім цього на Омельченка поклали репутаційні ризики пов'язані з іменем начальника штабу Кличка. Це спойлерна партія, кандидат, який зображує конкуренцію. Імітує політичну діяльність. Але в цьому немає нічого протизаконного.

Є думка, що політики, вибравшись із Дніпропетровська до Києва, забувають місто...

— Є таке. У мене в Дніпропетровську живуть батьки, діти. Дітей, може, доведеться перевезти. А ось батьків не вийде, вони ослі люди. Скажу так: у мене виستاє якорів, щоб не забути місто. Досить власності, близьких. ■

Зона розмежування

Роман Малко

Тиждень поспілкувався з Олександром Білоусенком, народним депутатом ВРУ І скликання, який нині мешкає в Запоріжжі й знає чимало про тамтешні політичні та економічні зв'язки

Часи, коли до Хортиці линула думками чи не вся Україна, давно канули в Лету. Нині від золоті вольниці не лишилося нічого, окрім переказів та легенд. І навіть свій неабиякий промисловий потенціал, здобутий у темні часи планової економіки, цей регіон зумів якщо не безнадійно розтратити, то принаймні розділити поміж сусідніми, де місцева еліта виявилася спиртнішою.

У чому причини занепадницьких трансформацій регіону. Область, яку за радянських часів 19 років очолював Михайло Всеволожський, на тлі України була досить помітною, мала розвинені промисловий і сільськогосподарський комплекси (металургію, машинобудування, енергетику, легку та харчову галузі). Це був потужний регіон із політичною та господарською елітою радянського зразка. Він і сьогодні таким лишається, навіть з урахуванням значних втрат за останні десятиліття. Практично не працює АвтоЗАЗ, підприємства, пов'язані з ВПК, або скоротили виробництво, або зупинилися. Єдиний на всю Україну досить потужний алюмінієвий комбінат був проданий олігархові з РФ, який зупинив його діяльність. Понад 5 тис. запоріжців лишилися без роботи, а країна — без важливої продукції. Робляться мляві спроби повернути майже роздерибанене підприємство у власність держави, які в умовах тотальної корупції просуваються досить повільно.

Нинішній стан економіки регіону має свої причини. Після здобуття Україною незалежності ситуація на Запоріжжі склалася таким чином, що люди, які очолювали область, не проявили регіонального патріотизму й не виконали необхідної роботи, аби промисловий потенціал, досить потужний на той час (четверте місце в Україні), залишився в руках представників регіону. Коли відбувалися приватизаційні процеси, основні промислові підприємства потрапили до рук мешканців інших регіонів, були розтягнуті між Донецьком, Дніпропетровськом, Києвом і Харковом, мета-

лургійний комплекс розірваний. Сьогодні, як відомо, Запоріжсталь, Коксохім та кілька інших підприємств належать групі Ріната Ахметова. Деякими підприємствами володіє Костянтин Григоришин, наш земляк, який поміняв своє громадянство на російське, зайшов в Запорізький регіон зі своїми інтересами Ігор Коломойський, що присутній не лише в ПриватБанку, а й в інших сферах, став власником величезного автомобільного підприємства Таріел Васадзе. Присутній у Запоріжжі зі своїми інтересами Григорій Суркіс та деякі інші представники української столиці. Власники економіки запорізького краю живуть або за кордоном, або в інших місцях, і їх цікавить тільки фінансовий бік: доходи та прибуток. Місцева так звана еліта, промислова чи політична, залишилися на других і третіх ролях, бо якраз реальні власники й визначали, яку політичну силу підтримати та на чиему боці у той чи інший виборчий період бути. І, звісно, коли відбуваються вибори до ВР чи місцевих рад, коли обирають мерів, вони завжди займають певну політичну позицію, часто об'єднуються та вирішують питання свого представництва у владних структурах. Є і місцеві олігархи. В'ячеслав Богуслаєв, наприклад, який практично приватизував «Мотор Січ». У Запорізькій міській раді завжди значна частина депутатського корпусу — представники «Мотор Січі». Є також представники металургійного комплексу. Увесь цей загаль і в обласній, і в міській раді, як і в більшості міст обласного підпорядкування, — переважно представники Партії регіонів, які зараз поміняли назву, роздробилися, перебралися в Опозиційний блок, частково в «Наш край», чи деякі інші політпроекти.

Запоріжжя не стало частиною «Новоросії».

Тут багато різних факторів. Усе-таки в нас більш як 70% мешканців — етнічні українці. Працюючи в архівах, збираючи матеріали про заселення степів Приазов'я і Причорномор'я, я переконався, що так було завжди. В усі часи на селі приблизно 75%

становили українці зі своїми настроями, мовою та культурою. Сільські райони майже абсолютно проукраїнські. Гуляйпільський, Пологівський, Розівський, Куйбишевський і Бердянський, які на кордоні з Донецькою областю, завжди зберігали свою патріотичну позицію, ще відтоді як Нестор Іванович створював свою Гуляйпільську республіку. Звичайно, у регіоні була певна група людей, які мали зв'язки з РФ і Донбасом та марили відірвати Запорізьку область. Навесні минулого року патріотично налаштовані запоріжці оточили цих проросійських активістів під час їх зібрання, серед яких, між іншим, були представники ПР та комуністи, і півсть годин виховували їх, поливаючи кефіром, притрушуючи борошном, кидаючи в них яйця. Цей репортаж транслювався на всю Україну. Потім, уже надвечір, приїхала група так званих народних депутатів України, регіоналів і комуністів, які потихеньку виводили своїх представників, що й були тими, хто організував спробу включити Запорізьку область в зону впливу РФ. Спроба не вдалася ще й тому, що на той час до силових структур вже були повернуті проукраїнськи налаштовані керівники, які працювали там до приходу у владу регіоналів. І прокурором теж був призначений один із активних діячів Євромайдану в місті. Тож силовики, які знали всіх, хто представляв тут інтереси РФ, змогли їх локалізувати, і ситуація стабілізувалася. Нині на Запоріжжі, можливо, і є частина тих, хто поглядає в бік окупованого Донбасу, є й такі, хто поїхав туди, але загалом цей край козацьким був і таким лишається.

Люстрація по-запорізьки. Щось відбулося, але не набуло того характеру, який очікувався. Радше для проформи. Як і в Україні загалом, у нас ніякої люстрації практично немає.

Про можливість формування проукраїнської еліти в регіоні. Можливості завжди були, вони є і сьогодні, навіть у досить складних для країни та регіону умовах. Систему добору, навчання й виховання господарської та політичної еліти, яка, звичайно, була недосконалою в радянські часи, але достатньо ефективно працювала, влада незалежної України відкинула. Взаємін державні інститути не запропонували нічого нового, ефективного, а тим більше системного. В умовах політичного протистояння і кадрової вакханалії, коли з обранням нового президента міняються державні службовці й на їхнє місце приходять нові, часто без необхідної підготовки, в умовах броунівського руху людей, які мігрують з однієї політичної сили в іншу, частих змін урядів, керівників облдержадміністрацій процес формування проукраїнськи налаштованих еліт серйозно ускладнюється. Негативно впливають на цей процес і тотальна корупція, підозрілість, недовіра, а також відсутність чітко сформованої державної гуманітарної політики. Ми маємо гуманітарних віце-прем'єрів, міністрів, але не маємо проукраїнськи налаштованих центрів у Києві, областях, містах і районах, що були б центрами реалізації передбачених Конституцією України й чинним законодавством мовної політики, культури, традицій із використанням реальних державних важелів, серед яких і засоби масової інформації, і навчальні заклади всіх рівнів, і заклади культури, і громадські організації. Патріотичні жителі Запоріжжя чекали від нинішньої

Олександр Білоусенко народився 1937 року в Запорізькій області. Закінчив Мелітопольський інститут механізації сільського господарства та Запорізький національний університет за спеціальністю «економіка». Працював слюсарем-котломонтажником, перебував на комсомольській та партійній роботі. Народний депутат України ВР І скликання, депутат Запорізької облради. З 1992-го — директор АКБ «Україна» в Запорізькій області, з 2002-го — директор Запорізької дирекції акціонерного поштово-пенсійного банку «Аваль», з 2006-го — директор ВАТ «Ерсте Банк». Віце-президент обласної організації промисловців і підприємців «Потенціал».

пост'євромайданівської влади радикальних і рішучих кроків як у центрі, так і на місцях. Великі надії поклалися на гуманітарний блок Кабміну, який очолив відомий політик В'ячеслав Кириленко. На жаль, сигнали з Кабміну досить слабкі й не доходять до області, до виконавців на місцях. Майже все в гуманітарному та інформаційному секторах залишається так, як було за попередньої влади.

На 25-му році незалежності держава так і не спромоглася відпрацювати систему роботи з різними віковими категоріями населення, з мешканцями тих регіонів, на яких мають вплив засоби масової інформації сусідніх країн та доморощені олігархи. ЗМІ, порушуючи чинне законодавство України, транслюють російськомовні продукти, у деяких вишах викладачі нав'язують російську мову студентам, які закінчили загальноосвітні навчальні заклади українською. Та й самі державні службовці демонстративно відмовляються спілкуватися державною мовою. У регіонах, де олігархи, власники підприємств мають досить серйозний вплив на формування місцевої підпорядкованої їм еліти, без участі держави й державної політики сформувати місцеву державницьки налаштовану проукраїнську еліту буде досить складно. Це необхідно не просто зрозуміти, а й зробити гіркі висновки. Події в Криму, на Донбасі потребують політичних оцінок і конкретних дій держави та її гуманітарних структур. З людьми потрібно працювати постійно!!!

У нас в Приазов'ї, скажімо, живуть болгари, небагато, але є. Вони російськомовні. У їхніх селах практично всі телевізійні тарілки націлені на Росію. До того ж третина території області, яка межує з Донецькою, не покривається телеканалами ані запорізькими, ані загалом українськими. Там у Розівському, Куйбишевському, Гуляйпільському районах люди дивляться передачі з «ДНР».

Після Майдану сформувалося півтора-два десятки активних людей, яких сьогодні просто не видно. Розтягли. Комусь дали роботу, когось задовольнили в якихось питаннях. Точно так, як було свого часу з Народною радою України. Тому в нас сьогодні досить потужним бачиться Опозиційний блок, який очолює представник Ріната Ахметова Ростислав Шурма, гендиректор Запоріжсталі. Вони підібрали по області небіждних іміджевих людей, які, звісно, не шкодують грошей, мають свій телеканал, обладнали його технічно й працюють. Партія «Батьківщина» на їхньому тлі має доволі блідий вигляд, як, зрештою, й інші. І тому мені складно уявити, що в майбутньому структура обласної чи місцевих рад буде провладною або проукраїнською. Така, на жаль, сьогодні ситуація. ■

Скидаючи чуже вбрання

Олег Репан, Дніпропетровськ

Радянізований і зрусифікований колись регіон повертає собі українське обличчя. Багатонаціональність лише сприяє цьому

Кілька років тому я їхав із рідного Дніпра до Києва й випадково розговорився з попутником — київським програмістом. Візит до Дніпропетровська його вразив. Йому дали адресу на вулиці Дзержинського й пояснили, що їхати треба проспектом Карла Маркса. І ось він, людина ще з радянською шкільною освітою, вирішив провести експеримент: почав навмання згадувати комуністичних героїв і запитувати перехожих: «Як проїхати на вулицю Леніна? Кірова? Будьонного? Косіора?». І завжди виявлялося, що така вулиця в місті є. Випадковий попутник підсміювався, а для мене це стало поштовхом для міркувань про нас, мешканців Дніпропетровська та області.

НЕ НАЙКРАЩИЙ ІМІДЖ

Погодьмося, що ще кілька років тому Дніпропетровщина мала репутацію бази регіоналів. Не Донецьк, звичайно, але якихось поважних побойовань у бонз Януковича ми не викликали. Своїми нас сприймали й російські ідеологічні десанти. У 2012-му до нашого міста прибув «аж сам Затулін» із почтом московських професорів. Теоретично вони мали говорити про подорож Єкатеріни II нашими степами, практично просували «Новоросію». Вони цілком щиро сприймали на-

зву «катерининка» стосовно квартир кінця XIX—початку XX століття як ознаку доброї пам'яті про «матінку-царицю», а російську мову, яку чули на вулицях, трактували як домінування тут росіян. А ті, звичайно ж, чекають не дочекаються приходу «русского міра».

Чи є в цьому правда? Якось є. У нас реально частина людей ідентифікує себе з Росією чи СРСР. Ці люди дуже різні. Хтось живе радянськими часами й пам'яттю про «ковбасу по 2,20». Брежнєвську добу дуже багато представників старшого покоління згадує як «втрачений рай». Це був час відносного добробуту для всього радянського суспільства, а для Дніпропетровщини, рідної для генсека, тим більше. У магазинах були якісь товари, зарплату платили за невиснажливу роботу — чого ще бажати неவிбагливий радянській людині? Якось я потрапив у чергу з чотирьох осіб у касі супермаркету. Попереду стояла жіночка «60+». За кілька хвилин вона почала обурюватися чергою і волати, що за Брежнєва таких не було! Пам'ять — річ вибіркова, особливо коли йдеться про час, коли ти був молодим.

Але становище й уподобання Дніпра та області змінюються. Якщо, наприклад, у 2004–2010-му співвідношення «російсько-радянських» та «українсько-європейських» виборців було 60:30, то

Нові обличчя міста. Вишиванкою в Дніпропетровську нині нікого не здивувати, як і червоним маком замість георгіївської стрічки на 9 травня

у 2012-му — 55:38, а 2014-й символізував перехід більшості до українських сил — 33:60. Чому відбувається така зміна?

Перша відповідь, яка спадає на думку, — природна зміна поколінь. Адже в 1991 рік область увійшла фактично без людей із радянським досвідом: дешиця старих, які народилися до 1917-го, і трохи переселенців із Заходу країни вагової ролі не відігравали. Минали роки, поступово дедалі більше ставало людей, для яких незалежна Україна була єдиною реальністю. Це важить багато. Я викладаю з 1995-го, і на моїх очах студентство змінюється: все менше совка й сподівання на когось, все більше прагнення діяти й вірити в себе.

Але тільки такого пояснення буде геть не досить. Адже якщо ми приймемо, що в нас на 1990-ті роки питомими стали радянсько-російські риси, то така зміна настроїв молоді неможлива. Попри українські підручники, стару свідомість мали підтримувати батьки, вчителі, російські серіали та пісні — все це ми мали в повному обсязі. До всього на 2015-й населення аж ніяк не могло оновитися на 60%, які набирають українські сили.

Пояснення, на мою думку, варто шукати і в точних цифрах національного складу населення, і в невлонних категоріях культурних кодів, які творять люди й земля. За даними останнього перепису, майже 80% мешканців області — українці. Так само рідною мовою домінуюча більшість називає українську.

СКЛАДНА ПАМ'ЯТЬ

Є ще цікавий нюанс: наші люди відчують свою закоріненість у добі козацтва, і це абсолютно не випадково. Мережа населених пунктів краю якраз і сформувалася в часи Нової Січі. Можемо почати з великих міст. Біля джерел обласного центру стояли Новий Кодак і Стара Самарь, Полвиця і Лоц-Кам'янка тощо. Дніпродзержинськ має в основі Кам'янське, Тритузне й Романкове, Новомосковськ — Самарчик. Такі приклади можна наводити й далі.

Найчастіше в переказах про заснування села фігурує зимівник якогось запорожця. Навіть у тих випадках, коли воно назване на честь російського поміщика, все може бути не так просто. Візьмімо для прикладу Василівку — мальовниче село в Новомосковському районі, на правому березі Самари. Нормальне поміщицьке село, але якщо копнути глибше, то виявиться, що найстаріша його частина має назву Горішнє або Остапівка — за іменем козака-першопоселенця.

Така пам'ять про козацтво не рідкість у наших селах. Найчастіше це саме історія про засновника, але час від часу можна наштотхнутися на цікаві легенди, що пояснюють назви балок чи сільських кутків. Іноді крізь імлю століть проривається навіть таке: «Моя бабуся розповідала, що їй розповідала...» Якщо стисло, то «три бабусі тому» жінки з цієї родини носили істи козакам, які стояли командою он на тому горбочку! Правда чи вигадка — сказати важко, але архівна перевірка показує, що під час російсько-турецької війни 1768–1774 років тут і справді стояла козацька команда. От і думай, вірити чи ні.

Збираючи крихти історичної пам'яті, можна наткнутися на справжній скарб. Так було в Перевізьких Хуторах на Базавлуку, де мені пощастило спілкуватися з дідом 1924 року народження, який походив із родини перевізників через оцей самий Базавлук. Він охоче водив нас на річку, показував місце, де стояв «порон», і бідкався, що комуністи той «порон» забрали, так хоч би для себе використали — згнів марно без хазяйських рук, та й усе.

Але найцікавіше не це і навіть не те, що в діда, який пройшов Другу світову, найгіршими лайками були слова «москаль» і «комуніст». Ще маленьким хлопчиком він був поводирем для свого сліпого дідуся і перейняв від нього безліч розповідей про свій рід та козацьких легенд. Сидячи на березі степової річки, я занурювався у світ запорожців: «розумних», які пішли під турка, та «простаків», до яких належав предок оповідача і які лишилися під владою Росії. Перед моїми очима поставав «найманець», що йшов руйнувати Січ і розкопував дорогою кургани в пошуках золота, а козацтво рило глибокі ями для своїх скарбів, засипаючи їх «гноєм» та «гівном» і кілька днів ганяючи табуни запорозьких коней. Ми довго говорили з дідом, і я розумів, що мені хоч хоч краєчком повезло долучитися до світу традиційної української культури, який майже зник.

ДНІПРОПЕТРОВЦІ ВІДЧУВАЮТЬ СВОЮ ЗАКОРИНІНІСТЬ У ДОБІ КОЗАЦТВА, І ЦЕ АБСОЛЮТНО НЕ ВИПАДКОВО. МЕРЕЖА НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ КРАЮ ЯКРАЗ І СФОРМУВАЛАСЯ В ЧАСИ НОВОЇ СІЧІ

Нищення цього світу — одна з ключових причин тривалого совкового голосування моїх земляків. Але, як тільки імперія впала, цей світ почав пробиватися крізь асфальт колишніх заборон. Є ще один дуже цікавий психологічний феномен, який багато що пояснює, — «стокгольмський синдром». Цей феномен властивий не тільки окремим людям, а й частинам народів. На українському матеріалі це явище вивчила Ірина Рева. Вона показала, що весь набір умов, за яких формується «стокгольмський синдром», був присутній в українському суспільстві 1930-х: ізоляція від об'єктивної інформації, смертельна загроза Голодомору та репресій, маленькі вияви доброти від насильника. І так частина українців зламалася. Вони почали виправдовувати, а то й любити комуністичну владу, яка вбила їхніх рідних. Не може залишитися тим самим батько, на очах якого вмирають від голоду діти, а він не здатен зарадити цьому.

Проблема полягає в тому, що життєвий сценарій передається дітям. І якщо батько схильний уникати відповідальності, покладатися на державу у вирішенні власних проблем, покійно зносити все, що робить влада, то є дуже великий шанс, що й син буде таким. Плюс протягом десятиліть додавалася вмільа робота комуністичної пропаганди, і ми маємо на виході величезну кількість по-

Легендарна 93-тя ОМБр. Михайло Кізілов, як і тисячі земляків із Придніпров'я, гідно показав себе у війні на Донбасі

кірних рабів, які готові співати осанну Леніну чи Путіну та мріяти про миску дешевої юшки, яку держава гарантовано дасть кожному.

НЕФАЛЬШИВА ДРУЖБА НАРОДІВ

Погляньмо на сучасний Дніпро та область. Нас недарма називають форпостом і bastіоном: наша роль у відбитті російської агресії величезна. Ми виходили охороняти обладміністрацію, коли до нас лізла «русская весна». Ми йшли добровольцями та мобілізованими на фронт — і тут місто й область серед лідерів по всій Україні. Ми народили безліч волонтерських ініціатив. Основою цього і є відновлення отого давнього світовідчуття наших козацьких предків, які воліли ризикувати життям, але не втратити свободи. Дослівно процитую хлопців, звичайних українців із Дніпропетровщини й Запоріжжя, з якими я разом воював у 93-й бригаді: «Чого та кацапня лізе?». Але якщо лізе — значить треба зупиняти.

І зупинили. Проте зупинили не тільки українці. Той культурний код свободи, який властивий нашому краю, впливає на всіх. Складовою путінських планів було сподівання на те, що в умовах війни ми вчепимся одне одному в горлянку: українці, росіяни, євреї, вірмени тощо. Але свобода як ключова ознака України єднає нас, і тому ми разом вчепилися в горлянку Путіна, який прагне забрати в нас свободу. Тому БМП моїх друзів, чиї прізвища закінчуються на «-ов», — Михайла Кізілова та Володимира Позднякова, — добряче заливала сала за шкуру ворогові, що ліз штурмувати Піски. А станція техобслуговування, яка належить Мікаелу Саакяну, дає друге життя старим машинам, що вирушають на фронт. Таких прикладів багато.

Національні меншини Дніпра та області переважно виявилися україноорієнтованими. Шоком для російської пропаганди став феномен «жидобандерівства». Складовою підготовки росій-

ської агресії проти України — формування образу українського націоналіста як ненависника євреїв та поплічника нацистів. При цьому дослідження фахівців, які вказували на відсутність в ОУН якоїсь певної програми стосовно євреїв, на амбівалентність дій під час війни (з-поміж оунівців були ті, хто сприяв нацистам, і ті, хто рятував євреїв), не сприймалися ані західними лівими лібералами, через яких ідея «націоналістів-антисемітів» переважно транслиувалася в Україну, ані сучасними юдофобами, які радісно записували ОУН до своїх лав.

Оскільки об'єктивно інтереси євреїв та українців, які не хочуть асиміляції своїх спільнот «руським міром», збігаються, то вже у 2000–2010-х роках окреслилася співпраця між активістами, особливо помітна в Дніпропетровську. Спільні культурні акції, взаємопідтримка українських і єврейських організацій, презентації в єврейських центрах не просто книжок, а книжок про ОУН — усе це стало шоком для багатьох російськоорієнтованих. Як висловився один такий персонаж на дніпропетровському міському форумі: «Плохо. Жидає с бандеровцями спелись».

Ефективність такої співпраці проявилася в умовах російської агресії, коли спроби російських спецслужб розхитати ситуацію в Дніпропетровську наштовхнулися не тільки на опір українських активістів, а й на протидію великого єврейського капіталу, а євреї, зокрема ортодоксальні, пішли захищати Україну в добровольчі батальйони та Збройні сили. Показовим також є той факт, що з кількох десятків старших людей, які прийшли на відзначення 9 травня 2015 року до Єврейського культурного центру, лише один чоловік вдягнув «колорадську» стрічку. Більшість була з маками в синьо-жовтих кольорах.

ПУТІН СПОДІВАВСЯ НА ТЕ, ЩО В УМОВАХ ВІЙНИ МИ ВЧЕПИМОСЯ ОДНЕ ОДНОМУ В ГОРЛЯНКУ: УКРАЇНЦІ, РОСІЯНИ, ЄВРЕЇ, ВІРМЕНИ ТОЩО. АЛЕ СВОБОДА ЯК КЛЮЧОВА ОЗНАКА УКРАЇНИ ЄДНАЄ НАС, І ТОМУ МИ РАЗОМ ВЧЕПИЛИСЯ В ГОРЛЯНКУ ПУТІНА

Приблизно раз на місяць я їду на «передок» відвезти хлопцям із рідної роти всілякі смаколики, і вагома частка цієї волонтерської допомоги надходить від єврейської громади. А вже тут випадково наштовхуюсь на бійця, який до свого підпису на прапорі додає побажання на івриті. Він трохи хвилюється з приводу орфографії, але, думаю, ані його ребе, ані ми з вами не картатимемо його, навіть якщо він зробить помилку.

Мені дуже просто відповідати на запитання: «Хто ми?», коли воно стосується дніпрян. На українській основі в нас активно формується політична нація, об'єднана відчуттям свободи. Тоді тут народжується Сергій Нігоян, для якого, як і для всіх українців, свобода є необхідною умовою існування, а вірші Шевченка — частина нормального життя. Тоді тут і в стінах університету, і від воїна-дніпрянина на вітанні «Слава Україні!» ти почуєш «Героям слава!». ■

Прагматичне місто

Ганна Трегуб

Сучасна дніпропетровська єврейська громада усвідомлює себе й діє як частина української політичної нації

Оселюючись іще в княжі часи на теренах сучасної України, євреї вже багато сотень років інтегровані в історичний контекст цієї території, яка є для них рідним домом, місцем, де існують святині їхнього народу. Дніпропетровськ, місто комерції, науки й технологій, не виняток із правила. Незалежність України дала євреям змогу відкрити своє релігійне та культурне життя. Формування нової політичної нації в умовах суспільних і політичних трансформацій поставило перед вітчизняними єврейськими громадами актуальне питання визначення та конкретизації їхньої позиції щодо процесів, які стосуються всієї держави. Допоки всередині єврейської спільноти України довкола цих питань триває дискусія, громада євреїв Дніпропетровська чітко визначилася, що ані Україна, ані загальні біди їй не чужі, бо сама ця спільнота, попри свою релігійну й етнічну іншність, є частиною країни.

«НОВА АМЕРИКА»

Масове розселення євреїв на українських етнічних землях, зокрема в Придніпров'ї, було зумовлене трьома подіями Польщі між 1772–1795 роками, у результаті яких значна частина колишніх польських теренів потрапила до складу Російської імперії. Як зазначає Валерій Примост, це був час поступового руйнування того порядку життя євреїв, який склався у штетлах, компактних місцях їхнього проживання у Східній Європі. Саме у цей час штетли втрачають викристалізований формат своєрідного торговельного посередника між селом та містом, який до того ж був ремісничою майстернею, що обслуговувала прилеглі села. Історик Орест Субтельний писав, що із 5,2 млн євреїв, які мешкали в межах Російської імперії кінця XIX століття, 2 млн припадало на підконтрольні їй терени України. На той час дітей Авраамових загалом у імперії налічувалося 4% від усього населення, в Україні вони становили 8% загальної популяції, а на Правобережжі — 12,6% усіх тодішніх мешканців. Придніпровський Катеринослав, нинішній Дніпропетровськ — місце, де єврейська громада безперервно існує від моменту своєї появи в 90-х роках XVIII століття.

Специфіка розселення євреїв у межах царської Росії визначалася тим, що їх зараховували до стану міщан і купців, яким дозволено було мешкати лише в містах. Можливо, так тривало б і далі, якби 21 грудня 1791 року Єкатеріна II не заборонила своїм указом євреям «записуватися в стан купців у внутрішніх російських містах і портах». Натомість їм дозволили користуватися правами громадянства й міщанства у Білорусі та Катеринославському намісництві Таврійської губернії. Саме із цих територій почала формуватися «смуга єврейської осілості», яка проіснувала

аж до 1915-го. Її російський уряд створив, щоб запобігти проникненню єврейства у так звані великоросійські губернії. У період царювання Ніколая I російські закони щодо євреїв стали жорсткішими. Зокрема, 1827 року їх виселили з Києва, а нове «Положення про євреїв» від 30 травня 1835-го виключило з теренів смуги осілості не лише сучасну українську столицю, а й Миколаїв та Севастополь. Однак дітей Авраамових протягом XIX століття ніколи не видворяли з Катеринослава, що давало їм змогу безперервно й доволі спокійно вести своє релігійне та культурне життя. Оцей відносний спокій життя й розвиток міста в другій половині позаминулого століття спричинився до припливу юдейського населення. У 1846–1855 роках було засновано навіть кілька єврейських землеробських колоній, декотрі з яких проіснували аж до Другої світової війни.

ФОРМУВАННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ ПОСТАВИЛО ПЕРЕД ЄВРЕЙСКИМИ ГРОМАДАМИ АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ЇХНЬОЇ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ПРОЦЕСІВ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ВСІЄЇ ДЕРЖАВИ

У Російській імперії згаданого часу три чверті єврейського населення були ремісниками та дрібними торгівцями, ще 20% — чорноробами, решта — великими комерсантами, банкірами, рабинами, представниками вільних професій плюс незначний відсоток землеробів, та й то лише на теренах Новоросійської губернії. Катеринослав, заснований на теренах остаточно знищеної Єкатеріною II Запорозької Січі, справді був амбіційним задумом цариці та її найближчого оточення, але ні містом-фортецею, ні ще однією столицею Російської імперії, як того хотів Грігорій Потьомкін, так і не став. Серед початальників, підпрядчиків і торгівців, які надавали князю потрібні для побудови нового міста матеріали, було багато євреїв, які зрештою осіли в Катеринославі. Тамешні купці — вихідці із цього народу займалися тоді транспортуванням льону, який був однією із провідних позицій місцевого експорту, по Дніпру далі, аж до Одеси, що поклало початок катеринославській єврейській комерції. Найдавніший кам'яний будинок, у якому потім працювала міська управа, у Катеринославі звів купець Гірш Луцький у першій третині XIX століття, а розбудова цього придніпровського міста як центру металургії та важкої промисловості почалася із чавуноливарного заводу єврейського комерсанта Заславського в 1832-му.

Першу катеринославську дерев'яну синагогу було споруджено 1800-го. Через 64 роки в місті

діяло казенне училище першого розряду, талмуд-тора (в ашкеназів це аналог релігійних шкіл для сиріт і хлопців із незможних родин), 15 хедерів (де викладали вчителі-меламеди переважно з Литви), 5 синагог. Поряд із євреями в місті проживала караїмська громада, існували кенаса та караїмська чоловіча школа. Мовою місцевого єврейства був ідиш.

До середини XIX століття Катеринослав став потужним торговельним і комерційним центром, до чого безпосередньо долучалась і єврейська громада. 60–80-ті роки XIX століття й тодішній економічний підйом у Російській імперії безпосередньо пов'язані з іменами потужних єврейських банкірів Гінцбургів, Полякових, нащадками відомої рабинської родини Шор цукровими магнатами Бродськими, власником Дніпровського пароплавства Марголіним та Бліоном, завдяки якому в Україні з'явилися залізниці. Катеринослав вдало вписався в систему логістичного сполучення з Одесою та Херсоном, через які відбувалася торгівля пшеницею. 1878 року саме євреї контролювали дві третини всього її обсягу в чорноморських портах.

На кінець XIX століття в Катеринославській губернії діяли 812 заводів і фабрик, із яких 201 виробництво, тобто близько чверті, належало єврейським комерсантам. Від моменту заснування Катеринослава й до початку XX століття його населення, зокрема і єврейське, збільшилось у 50 разів. Він став четвертим містом України після Києва, Харкова та Одеси. Тодішній Катеринослав за аналогією з розвитком США називали « новою Америкою ». Як і в будь-якому місті, котре до 1917 року було осередком єврейської комерції, пам'ятками того часу в Катеринославі-Дніпропетровську залишаються колишні прибуткові доми, особняки та контори, які належали єврейським підприємцям. На вулицях обласного центру стоять будинки банкіра Йосипа Кофмана, комерсанта Абрама Зільбермана, а в самісінькому центрі — торгово-діловий дім Шишмана, перетворений під бібліотеку, а також хоральна синагога «Турей Захав», більш відома як «Золота Троянда».

«МІСТО РЕБЕ»

Дніпропетровськ хаסיди течії Хабад-Любавич, організаційно найбільшої єврейської релігійної організації світу, іменують «містом Ребе». Цією назвою і титулом «столиця хасидизму» він завдячує головному рабинowi міста Леві-Іцхакові Шнеєрсону (обіймав посаду від 1909 до 1939 року), авторові низки творів із кабали та хасидського вчення, праправнуку духовного лідера любавицьких хаסидів Цемах-Цадека, нащадкові Альтер Ребе (Шнеур-Залмана з Ляд). Він був батьком останнього любавицького ребе Менахема-Менделя Шнеєрсона, одного з найвидатніших єврейських релігійних діячів XX століття, дитинство і юність якого також минули у Дніпропетровську.

Михайло Каршенбаум писав, що обрання Леві-Іцхака Шнеєрсона на посаду головного рабина Катеринослава не відбулося легко, проте до 1925 року авторитет його зріс настільки, що йому запропонували стати головним рабином Єрусалима. 1913 року, коли тривала судова справа проти Бейліса, він брав участь у створенні фонду оплати адвокатів, а з початком Другої світової війни надавав допомогу біженцям.

Сила в єдності. Відбудова повернутої 1996 року синагоги «Турей Захав» стала спільною справою і поклала початок створенню структури єврейської громади Дніпропетровська

З установленням радянської влади доля Леві-Іцхака Шнеєрсона склалася трагічно. Коли в розпал антирелігійної кампанії в Харкові зібрався з'їзд рабинів, аби підписати пробільшовицьку заяву, в якій було сказано, що в СРСР немає дискримінації за ознакою віросповідання, він відмовився це зробити. Радянська влада прагнула позбавити євреїв їхньої конфесійної ідентичності так само, як позбавляла національної самототожності українців. Протягом антирелігійної кампанії 1920–1930-х років рабі Леві-Іцхак керував духовним життям дніпропетровської єврейської громади, стежив за виконанням норм і уможливленням здійснення приписів юдаїзму. 28 березня 1939 року його заарештували за звинуваченням у шпигуванні на користь Польщі та у «створенні антирадянського клерикального підпілля», а в листопаді того самого року засудили до п'яти років заслання в Казахстані. 1944 року колишній головний рабин Дніпропетровська помер в Алма-Аті, написавши в засланні «Лікутей Леві-Іцхак» (коментарі до книг «Зогар» і «Танія»), а також «Торат Леві-Іцхак» (коментарі до Тори).

До слова, попри радянську антирелігійну політику юдейське духовне життя в Дніпропетровську тривало безперервно й після Другої світової війни. Річ у тім, що значна кількість євреїв устигла евакуюватися з міста перед наступом німців, а потім повернулася. А ще тут діяла синагога, рабином якої в 1946–1953-му був Єгуда Лейб Левін (майбутній керівник Московської хоральної синагоги та єдиної офіційної в СРСР єшиви «Коль Яков»), відправлялися юдейські обряди. Після проголошення незалежності України Дніпропетровськ став її першим містом, куди з особистою місією від останнього любавицького ребе Менахема-Менделя Шнеєрсона прибув його учень, рабин Шмуель Камінецький. 1994 року його обрали головним дніпропетровським рабином. За нього було відроджено міс-

цеву єврейську громаду, яка нині є однією з найпотужніших в Україні, зведено найбільший у світі єврейський обцинний центр «Менора».

ИНТЕГРАЦІЯ, А НЕ АСИМІЛЯЦІЯ

«Війна нині відбувається між минулим і майбутнім, між СРСР у новій реінкарнації, радянським у нас і неарадянським, новим, а в когось і антиарадянським. Дніпропетровськ не хоче назад до зони. Радянські або путінські порядки — це варіант зони зі «смотрящими», відчуттям того, що кожному своя пайка, яку хтось може збільшити або зменшити. Дніпропетровці переважно не бажають, аби їм давали квартири. Їм охота заробляти й купувати. Річ у тім, що дане не зовсім тобі належить. Така позиція не тільки єврейська», — розповідає **Тижню** Олег Ростовцев, член правління єврейської громади Дніпропетровська. Він не погоджується з тим, що ця потужна й злагоджена громада в місті — справа рук виключно тутешніх єврейських товстосумів: «Багаті євреї, які мають певні фінансові можливості, мешкають у різних містах. Так, у Дніпропетровську є Боголюбов і Коломойський, але за кількістю багатіїв, зокрема єврейських, Київ йому мало чим поступається. Така людина може змінити місце свого проживання, але чомусь там ми не бачимо такого феномену, як потужна єврейська община, подібна до дніпропетровської». Пояснює, що головна перевага місцевої громади в її єдності. Община як організація і спільнота тут не розділені. Кожна дніпропетровська єврейська організація належить до тієї самої спільноти й виконує свої функції. Благодійний фонд «Хесед» допомагає людям похилого віку, але не намагається взяти на свої плечі все єврейське життя міста, а всі решта визнають центр єврейського життя, тобто спільну синагогу.

У Дніпропетровську, за словами Олега Ростовцева, запропонували зовсім інший підхід до структурування общини, ніж у багатьох інших містах, і до цього була готова єврейська спільнота. Коли євреям 1996 року повернули синагогу «Турей Захав», постала проблема: навіть спільно їхні маленькі організації не осилили б проекту належної реконструкції. Саме тоді виникла ідея створити опікунську раду, яка взяла б на себе постійну відповідальність за проекти єврейської общини Дніпропетровська. Було оголошено, що відбудова хоральної синагоги — справа усіх місцевих євреїв. Хтось жертвував небагато, хтось — більше. Усе це разом створило структуру громади в місті. «Євреї відчують, що життя цієї громади є частиною їхнього соціального життя. Людина починає бути свідомою того, що й місто, де вона мешкає, є складовою її соціальної відповідальності, і країна так само», — констатує пан Олег.

Революція гідності й війна на Донбасі виявили потужну проукраїнську позицію дніпропетровської громади євреїв. Цікаво, що власне єврейська ідентичність представників цього етносу, які мешкають в Україні, не є для них однією-єдиною. Вони завжди якісь: краківські, варшавські, радянські, дніпропетровські. «Коли говоримо про війну, яка точиться на Донбасі, це процес, спільний для усіх українців. Із нього не можна виокремити якийсь специфічний єврейський елемент. У цій ситуації євреї почувалися дніпропетровцями й поводитися як дніпропетровці, незалежно від етнічної та національної належності».

ті; відчули себе частиною вищої спільноти», — пояснює Ростовцев. І додає: «Чи могла повестися по-іншому єврейська громада як організація? Звичайно. У більшості випадків так сталося поза межами Дніпропетровська, де організації вирішили обмежитися суто життям місцевих євреїв і не більше, без причетності й позиції до загальних для всієї країни питань. Єврейська община Дніпропетровська, так само як і «Ваад-Україна», висловила свою солідарність із рештою українців, на плечі яких звалилася війна, бо відчула її як загрозу особисто для себе».

Під час Революції гідності серед євреїв Дніпропетровська не було єдності стосовно того, що тоді відбувалося. Значна їх частина влаштувала й підтримувала Майдан в обласному центрі, а інша традиційно й цілком легітимно зоставалася осторонь, бо участь у таких акціях може призвести до великих бід, та й справа ж бо не зовсім єврейська. Тоді у дніпропетровській общині було вироблено певне консенсусне рішення, яке зазвичай висувалося під час електоральних перегонів: вона підтримує вибори, свободу й демократію як процес, закликає всіх до активної участі в громадянському житті, але не визначає, за якого конкретно кандидата потрібно голосувати. У лютому 2014 року всі суперечки закінчилися, бо в повітря злетіли перші «коктейлі Молотова». Дніпропетровськ не меркантильне, а прагматичне місто.

**У ДНІПРОПЕТРОВСЬКУ ІНАКШИЙ ПІДХІД
ДО СТРУКТУРУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ ОБЩИНИ,
НІЖ У БАГАТЬОХ ІНШИХ МІСТАХ. ОБЩИНА
ЯК ОРГАНІЗАЦІЯ І СПІЛЬНОТА ТУТ НЕ РОЗДІЛЕНІ**

Олег Ростовцев зазначає, що потім на позицію дніпропетровської єврейської громади та її чітку проукраїнську настроєність вплинула кремлівська антисемітська пропаганда, яка стверджувала, що «національна революція в Україні мала фашистський характер». А в Дніпропетровську Майдан організовували Павло Хазан (від травня 2014 року голова Фонду оборони країни) та декотрі інші поважні члени єврейської громади. Із початком російської агресії багато хто з її середовища долучився до волонтерського руху та добровольчих батальйонів. А ще на початку минулого року в громаді з'явилося рішення, що не потрібно створювати окремі єврейські волонтерські організації та добробати, бо євреї задіяні в загальних процесах в Україні. «Ми виступили як громадяни, частина політичної нації однієї держави. Постало розуміння того, що серед євреїв, які живуть в Україні, з'явилися українські євреї», — зазначає Олег Ростовцев. Конкретизує, що євреї Дніпропетровська не сприймають російської моделі, відповідно до якої громади їхніх одноплемінників можуть займатися суто своїми проблемами, а щодо питань загальносупільного життя й політики висловити власну позицію не мають права. Ось саме те, супроти чого українці у своїй етнічній різноманітності повстали на зламі 2013–2014 років. І це цілком зрозуміло в умовах, коли історія примушує обирати між імперським проектом, який не дає нічого, крім асиміляції, та демократичним, у якому можлива інтеграція. ■

«Досвідченою та вмілою рукою»

Ольга Ковалевська, Дніпропетровськ

Чим важливі Олександр Поль та його колекція для Придніпров'я

Будівничий регіону. Металургія, залізниця, унікальна археологічна колекція – всім цим Придніпров'я завдячує значною мірою Олександрові Полю

Хто він — Олександр Поль? Із цього запитання розпочав свій короткий нарис про нашого співвітчизника — археолога й краєзнавця його перший біограф Вертоградов. І тут-таки зауважив: «...по отцу [...] былъ нѣмецъ, по матери — малороссъ», підкресливши, що дід Поля Іван Іванович, шведський підданий родом з острова Езель, перейшов на службу до Росії і брав участь у війні з Туреччиною 1787–1791 років.

Батько Олександра Поля (1832–1890) Микола Іванович служив під час російсько-французької війни 1812 року в егерському полку, воював у Німеччині та Франції, а після відставки вів життя добродічного поміщика Верхньодніпровського повіту Катеринославської губернії. Про матір сказано, що вона походила з відомого місцевого роду

Полетик і доводилась онукою наказному гетьманові Павлу Полуботку.

Дмитро Яворницький у тексті некролога Олександрові Полю та в біографічній довідці про нього для «Истории города Екатеринослава» писав, що, «находясь по женской линии в родстве с украинской фамилией. Полуботков и часто слыша рассказы о давних временах и славных подвигах запорожских «лыцарей», А. Н. Поль с юных лет полюбил Запорожье и его старину», а з дитинства — «свои родные степи, свой народ, которому в зрелом возрасте отдал все силы своей души».

Університетську освіту Олександр Поль здобув у Дерпті (нині Тарту, Естонія). Відразу після навчання повернувся до батьківського маєтку й заглибився у вивчення історії та археології свого краю. Регулярні екскурсії, які він організовував для обстеження могил, городищ та урвищ Катеринославщини, зрештою привели його до Дубової балки на правому березі річки Саксагань. Окрім доісторичних пам'яток Полеві поталанило знайти поклади залізної руди, що було ще одним його значущим відкриттям. І трапилося це, варто сказати, не випадково. Тут, очевидно, стали в пригоді розвідки Олександра Миколайовича з історії: він ретельно вивчав записки місцевого професора Василя Ліванова, котрий першим відкрив поклади мармуру, порфіру та залізних руд в околицях села Кривий Ріг і повідомив про це Григорієві Потьомкіну. Однак весь той час копалини залишались у надрах.

Для перевірки своїх припущень Олександр Поль поїхав до німецького містечка Фрайберга до професора мінералогії Штріпельмана, який підтвердив високу якість руди, знайденої в тій місцевості, що відома нам нині під назвою Кривбас.

Після повернення Поль узяв у оренду на 99 років рудні поклади, розпочавши тривалу й виснажливу боротьбу з імперською бюрократією за право їх розробляти. На це йому довелося витратити понад 15 років свого життя, протягом яких він домігся створення в Парижі Акціонерного товариства залізних руд Кривого Рогу, розпочав клопотання про будівництво залізниці, яка сполучила б Криворізький залізничний басейн із Донецьким кам'яновугільним, що його вже активно освоював Джон Юз.

У 1881 році Поль отримав дозвіл на будівництво залізничного мосту через Дніпро, що дало змогу не лише зв'язати два промислові райони між собою, а й відкрити їм вихід до чорноморських портів через Миколаїв. Із побудовою залізниці Катеринослав, який мав тоді репутацію затурканого, абсолютно безперспективного містечка, за кілька десятиліть перетворився на потужний торгово-промисловий центр.

Поль був не лише батьком промисловості Придніпров'я, а ще й активним громадським діячем: опікувався благоустроєм селян у Верхньодніпровському повіті, служив мировим суддею, входив до губернської училищної ради. За свою діяльність «катонославолюбський Колумб», як його називали, став почесним громадянином міста, його портрет повісили в тамтешній думі.

Однак за всієї своєї зайнятості Олександр Миколайович не полишав улюблених занять історією та археологією. Колекцію мінералів подарував місцевому реальному училищу, а решту своїх зібрань не переставав упорядковувати й фахово досліджувати. Збірка складалася з археологічних пам'яток кам'яного, бронзового та раннього залізного віку, було там чимало скіфських старожитностей та виробів доби розквіту давньогрецької культури, окремо формувалися групи скляних та керамічних артефактів, зброї, нумізматичних знахідок, картографічних джерел (рукописні мапи, плани, атласи), архівних документів і, звичайно ж, запорозький відділ, який постав завдяки пам'яті про власний родовід. За професійний підхід до справи збирання колекції, регулярні публікації та виступи на археологічних з'їздах Олександр Поль був обраний дійсним членом Одеського товариства історії та старожитностей.

На жаль, незадовго до передчасної смерті, потребуючи грошей, Поль мусив виставити на продаж власну колекцію, яку збирав понад 13 років і оцінив у 200 руб. золотом. Із такою пропозицією він звертався до музеїв Росії та Англії. На наше щастя, перші не мали грошей, а другі, хоч і запропонували купити її за \$200 тис. (без запорозького відділу 281 предмет), не дочекалися відповіді власника, бо 1890 року він пішов із життя.

По смерті Олександра Поля губернське земство вирішило спорудити музей його імені, а у Кривому Розі відкрити пам'ятник. 6 травня 1902-го в Катеринославі було створено Обласний музей імені О. М. Поля з археологічним, історичним, природничим та етнографічним відділами, і першим його директором став Дмитро Яворницький. Керівництво Криворізьких рудників установило бронзове погруддя роботи скульптора Бориса Едуардса на штучному насипі з написом на п'єдесталі: «Полезной дѣятельности А. Н. Поля въ Кр. Розѣ 1870–90 от акціонернаго О-ва Криворожскихъ желѣзныхъ рудъ».

11 травня 1912 року за сприяння Яворницького дружина Поля Ольга Семенівна, спадкоємиця колекції, склала дарчу на передання 2060 предметів, які стали основою обласного музею і донині є гордістю Дніпропетровського національного історичного музею імені Дмитра Яворницького.

Після передачі колекції Олександра Поля місту, відродженню якого він присвятив усе своє життя, минуло вже 125 років. За цей час ім'я дослідника Придніпров'я стараннями радянської влади встигло не лише стертися з пам'яті невдячних нащадків і топоніміки самого міста (адже була колись вулиця його імені), а й щасливо повернутися завдяки зусиллям небайдужих краєзнавців. Замість украденого з криворізьких рудників бронзового бюста Олександра Поля у 1996 році з'явився новий пам'ятник у центрі міста. Для надання пор-

третньої схожості погруддю, яке відлили в одному із цехів заводу Криворіжсталь під керівництвом Миколи Репникова, скульптор Олександр Васякін скористався прижиттєвими зображеннями «катонославолюбського Колумба» та замальовками старого пам'ятника. Повернулися до ідеї вшанування пам'яті Олександра Поля й у Дніпропетровську. Там, незважаючи на рішення міської думи початку ХХ століття, встановити монумент не вдалося. Однак у 2010 році пам'ятник таки прикрасив вулицю неподалік будинку-музею. Аж тепер нарешті настала історична справедливість: колишній власник унікальної колекції, втілений у бронзі, повер-

КОЛЕКЦІЯ ПОЛЯ СКЛАДАЛАСЯ З АРХЕОЛОГІЧНИХ ПАМ'ЯТОК КАМ'ЯНОГО, БРОНЗОВОГО ТА РАНЬОГО ЗАЛІЗНОГО ВІКУ, БУЛО ТАМ ЧИМАЛО СКІФСЬКИХ СТАРОЖИТНОСТЕЙ ТА ВИРОБІВ ДОБИ РОЗКВІТУ ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

нувся до свого рідного міста й зупинився неподалік музейних стін. На запитання, чи існує феномен колекції Поля, очевидно, маємо відповісти «так». Створюючи робочі місця, розбудовуючи місто, розвиваючи його зв'язки з іншими куточками регіону, опікуючись добробутом, миром та спокоєм мешканців, дбаючи про освіту молодого покоління, Олександр Поль подбав іще й про духовний зв'язок між поколіннями цих людей, залишивши їм у спадок музей історії їхнього краю. ■

до 10-річчя «Міжнародного джазового абонементу»

10 ЖОВТНЯ 2015 19:00 Арт-центр Одеської кіностудії

11 ЖОВТНЯ 2015 19:00 Велика зала оперної студії НМАУ ім. П. І. Чайковського

ARK OVRUTSKI
Austrian-Ukrainian Jazz Connection: **QUINTET**

ДЕНА ДЕРОУЗ
ДЕННІС АДУ
ДМИТРО 'BOBEEN' АЛЕКСАНДРОВ
АРК ОВРУЦЬКИЙ КЛЕМЕНС МАРКТАЛЬ

Тиждень

MDA

PARTER.ua 287 87 87 австрійський культурний форум

Синхронне сальто

Прем'єр-міністр робить різкий розворот від лівацької політики, партія — вслід за ним

Алексісві Ципрасу, який 20 вересня з великим відривом виграв уже другі всенародні вибори, лише 41 рік. Він один із наймолодших прем'єр-міністрів Єврозони. Хоча два десятиліття був професійним політиком лівого крила. Коли його партія СИРІЗА ниділа в опозиції, Ципрас тішився роллю головного протестувальника проти режиму суворої економії, засуджуючи реформи соціалістичного та правочентристського урядів і наполягаючи на тому, що лише економіка, керована державою, може створити робочі місця й відновити щедрі соціальні виплати. Проте вже на початку другого прем'єрства йому доведеться відкласти свої ідеологічні переконання куди подалі.

Ципрас отримав новий мандат, щоб зберегти місце Греції в Єврозоні. Для цього новостворений уряд має негайно підвищити податки, урізати пенсії і пришвидшити приватизацію державних підприємств, тобто провести реформи, яким Ципрас запекло опирався під час першого прем'єрства. Це було ще до того, як загроза примусового «грексіту» змусила його погодитися на новий пакет фінансового порятунку обсягом €86 млрд (\$95 млрд) від кредиторів Афін і пристати на їхні умови. Як і його попередники у проблемні часи, Ципрас виконав ідеологічну «колотумбу», тобто сальто. Питання тепер у тому, чи зможе повторити трюк решта його партії.

У вечір після виборів Ципрас говорив прагматичніше, ніж після своєї першої перемоги в січні. Він сказав натовпу з прапорами, що попереду важкі часи, але «наполегливість» (а не, скажімо, «опір») допоможе їх пережити. В оновленому кабміні є міністр фінансів Евклідіс Цакалотос, економіст із оксфордським дипломом, який вів перемовини про фінансовий порятунок. Заступник міністра фінансів Йоргос Хуліаракіс очолював на перемовинах групу, що проводила фінансові розрахунки.

Цакалотос, який є марксистом мало не з дитинства, дуже вагався перед тим, як прийняти запропоновану посаду. Утім, в угоді про фінансовий порятунок є місце для маневру, щоб пом'якшити біль від швидких ринкових реформ. Тим часом Цакалотос очолює Групу 53 — нині найбільш ультраліве внутрішнє угруповання блоку СИРІЗА після виходу екстремістської «Лівої платформи» з коаліції, що й викликало необхідність нових виборів. Група 53 щосили на-

магатиметься врятувати хоч якусь частину розгубленого Ципрасом ідеалізму.

СИРІЗА дещо охолола до ультралівої риторики, те саме можна сказати і про грецьких виборців. Партія «Народна єдність», заснована «Лівою платформою» після виходу з коаліції, не змогла набрати достатньо голосів, щоб потрапити до парламенту.

Але прем'єр-міністр і його команда зовсім не збираються випробувати себе в ролі соціал-демократів. Замість формувати коаліцію з поміркованою проєвропейською лівицею Греції, невеликими фракціями ПАСОК (Загальногрецький соціалістичний рух) і «Потами» («Ріка»), Ципрас звернувся до коаліційних партнерів свого першого прем'єрського терміну — «Незалежних греків» (ультраправої націоналістичної партії, яка в усьому бачить змови й хоче забронити сирійським біженцям навіть тимчасовий притулок у країні). Президент Європейського парламенту Мартін Шульц назвав «ексцентричним» те, що Ципрас вирішив і надалі підтримувати відносини із «цією дивною ультраправою партією».

Крім того, у новому кабміні залишаються деякі найзапекліші критики капіталізму з блоку СИРІЗА. Панос Скурлетіс залишився на посаді міністра енергетики й екології, давши цим зрозуміти, що новий уряд із СИРІЗА на чолі не збирається йти на поступки приватному сектору. Очільник відомства назвав екологічні підстави для відкликання дозволів, наданих канадській золоторудній компанії за інвестиції обсягом €1 млрд (це найбільші вкладення в країні за два десятиліття), попри те що їх виписано за згодою найвищого юридичного органу Греції. Він відмовився повторно розглянути це питання, незважаючи на протести сотень гірників, які відчайдушно намагалися врятувати свої робочі місця.

Кредиторам Греції кортить побачити, чи виконає Ципрас свої обіцянки щодо боротьби з корупцією та ухилянням від податків на високому рівні серед колишньої політичної еліти, яка зайняла в його риторичі місце Німеччини та Міжнародного валютного фонду. Перед державним прокурором досі не постав жоден грецький олігарх. Політики з блоку СИРІЗА заявляють: уряд попередників був настільки захоплений боротьбою за те, щоб залишитися в Єврозоні, що на інші великі питання часу не мав.

Відхід Ципраса від ортодоксальних лівих поглядів проявився і в його приватному житті. Він провів літо на приморській віллі одного грецького судновласника, а на роботу літав гелікоптером. Цього місяця він оформив свого семирічного сина в одну з найдорожчих приватних шкіл країни. Дехто з політиків у СИРІЗА висловив несхвалення. Але відбив, із яким Ципрас переміг на виборах (партія втратила менш ніж один відсотковий пункт порівняно із січнем), свідчить, що виборці цим не переймаються. ■

07|10|2015

(середа)

18:00

**Київський
національний університет
імені Тараса Шевченка**
Київ, вул. Володимирська, 60
(ст. м. «Університет»)

Посольства Литви та Швейцарії в Україні запрошують на зустріч у межах проекту «Серія міжнародних лекцій у Києві» за участю экс-прем'єра Литви Андрюса Кубілюса

Тема зустрічі:

«Реалізація реформ в Україні: досвід Литви»

Євроінтеграція Литви. Непопулярні реформи. Досягнення політичного консенсусу зі стратегічних питань. Реформа енергетичного сектору Литви: уроки для України

Наш гість – Андрюс Кубілюс

Литовський політик, голова партії «Союз Вітчизни» – Консерватори Литви. Прем'єр-міністр Литви у 1999–2000-му й 2008–2012-му. Активний учасник литовського руху за перебудову й незалежність «Саюдіс». За час прем'єрства ініціював важливі економічні та бюджетні реформи, які допомогли країні швидко відновитися після фінансових криз 1998 та 2009 років. Йому і його урядові Литва значною мірою завдячує «балтійською історією успіху в управлінні за умов фінансової кризи»

Із гендиректорів у президенти

Успішна кар'єра в бізнесі — ще зовсім не гарантія компетентності політика

Не всемогутні. Трамп не раз спотикався в бізнесі, набираючись боргів і переживши банкрутство чотирьох компаній та казино

Лідерів перегонів у номінації на кандидата в президенти Сполучених Штатів від Республіканської партії Карлі Фіоріні й Дональда Трампа об'єднує не лише взаємна неприязнь. Обоє вважають, що роки, проведені в директорських кабінетах за командуванням підлеглими, позуванням для обкладинок глянцевого ділових видань і укладанням контрактів на мільярди доларів, можуть вважатися підготовкою до президентства. Філософія у стилі «бізнесмен — значить, розумний» уже давно популярна серед республіканців. Міт Ромні, який балотувався на президента у 2012 році, твердив, що його успішне керівництво приватною інвестиційною фірмою Bain Capital — доказ здатності очолювати державу.

Ділові люди, які створюють компанії з нуля або підіймаються до найвищих кар'єрних вершин, часто вважають, що можуть впоратися з будь-чим, зокрема й вировинням сучасної політики. Однак, хоч і Фіоріні, і Трамп керували компаніями, їхні кар'єри не були такими блискучими, як вони нам розповідають. На Трампа, котрий починав у Нью-Йорку з нерухомості перед тим, як його золотий логотип став відомий у всьому світі, колеги по цеху дивляться зі скептицизмом, тому що він надто перебільшує власну роль у забезпеченні деяких угод, а кілька його фірм оголосили про банкрутство. Фіоріні, яку 2005 року звільнили з посади генерально-го директора Hewlett-Packard, бізнесмени Кремніє-

вої долини вважають приблизно такою самою актуальною, як BlackBerry 2005 року випуску.

Це не завадило Фіоріні здобути потужну хвилю підтримки після блискуче проведених дебатів між претендентами на номінацію від Республіканської партії 16 вересня. Вона любить наголошувати, що свою кар'єру починала секретаркою в приймальні й піднялась аж на вершечок корпоративної драбини. Ця історія посідає таке важливе місце в її кампанії, що вона навіть купила інтернет-домен FromSecretaryToCEO.com («від секретарки до гендиректора»). Її сходження і справді було стрімким. Працюючи в телеком-фірмі AT&T, вона виявилася здібним і наполегливим агентом із продажів. Відтак її запросили допомогти налагодити роботу в Lucent, дочірній фірмі AT&T, що займалася виробництвом обладнання й була на той час найбільшою компанією за обсягом акцій, із якими вийшла на первинну публічну пропозицію.

Але більше впадає в око не швидкий кар'єрний злет Фіоріні, а те, що він тривав, незважаючи на кілька великих помилок. Намагаючись будь-що забезпечити зростання, вона сприяла укладенню кількох угод, які підірвали акціонерну цінність компанії та знищили робочі місця. Один із прикладів — спільне підприємство з голландською технологічною компанією Philips, яке вилилось у серйозні збитки. У 1999 році вона виступила за злиття фірми Lucent із конкурентом — Ascend Communications,

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

однією з найуспішніших компаній на ринку. Вартість угоди становила \$24 млрд. Незабаром Фіоріна пішла з Lucent, щоб очолити HP. Якби вона не поквапилася, то, швидше за все, ніколи не здобула б цієї посади. У 2004 році дев'ять керівників вищої ланки компанії Lucent виявилися втягнуті у фінансовий скандал, пов'язаний із неправдивим відображенням у бухгалтерській звітності програми «фінансування покупців» своєї продукції (на загальну суму \$1,1 млрд): фірма кредитувала нерентабельні стартапи й відразу подавала ці контракти як продажі. Фіоріні звинувачень не висували, але відомо, що вона підтримувала цю модель фінансування, працюючи в Lucent.

Фіоріна, яка колись у Стенфордському університеті вивчала філософію й середньовічну історію, прийшла у HP із бойовим запалом справжнього хрестоносця. Не в змозі розврушити компанію зсередини, вона взяла на приціл нову велику обгороду. У 2001 році HP оголосила про злиття з Compaq, пішовши ва-банк у період, коли ціни та прибутки в індустрії персональних комп'ютерів падали. Контракт став величезним розчаруванням, і під керівництвом Фіоріни HP відставала від конкурентів. Після звільнення у 2005 році жодна інша компанія більше не пропонувала їй керівних посад. У 2010-му вона балотувалася на вибори до Сенату, але не пройшла.

Трампа може зловтішатись із прорахунків Фіоріни, але його бездоганний професійний імідж не більше, ніж оптична ілюзія. Він також не раз спотикався, набираючи забагато боргів і переживши банкрутство щонайменше чотирьох компаній та казино. Ці невдачі тим помітніші, що на початку Трамп мав фору — підтримку батька, власника будівельних компаній. Дехто вважає, що якби він просто вклав свої статки у фондовий ринок, то був би багатший, ніж зараз.

Тож якщо Фіоріна і Трамп — найкраще, що бізнес може запропонувати політиці, то акціонерам, як і виборцям, варто починати хвилюватися. І навіть якби кар'єри цих двох були успішніші, можна небезпідставно припустити, що перейти працювати в полі-

тику їм буде важко. Зрештою, управлінські навички не настільки портативні, як комусь хотілося б вірити, навіть у підприємстві. Професор Гарвардської школи бізнесу Борис Гройсберг досліджував кар'єри «зоряних» директорів General Electric, яких переманили в інші компанії. Ті з них, хто очолював фірми в інших галузях або зіткнувся з відмінними проблемами, у середньому допрацювалися до падіння річних доходів своїх нових компаній на 40%.

НА КОЖНОГО БЛУМБЕРГА КІЛЬКА БЕРЛУСКОНІ

В Америці бізнесмени давно подеколи обіймають високі посади (зокрема, видавець Воррен Гардінг, який був президентом США в 1921–1923 роках), але традицією це не стало. Політика вимагає інших навичок, ніж бізнес. Політикам треба шукати консенсусу, а директори можуть його просто вимагати. Першим потрібно вмовляти супротивника; другі можуть його просто звільнити. Керувати великою компанією складно, та це аж ніяк не порівняти з роботою очільника уряду, в якому різні конкурентні інтереси мають бути зрівноважені й примирені для загального добра. На кожного Майкла Блумберга, успішного й у бізнесі, й на посаді мера Нью-Йорка, знайдеться кілька таких, як Сільвіо Берлусконі, спритний медіа-магнат, який блискуче перемагав на виборах, але став катастрофою на посаді прем'єр-міністра Італії, не спромігшись керувати країною по-діловому, як обіцяв.

Виборцям, як і акціонерам, потрібен той, хто зможе працювати продуктивно. Але інколи, надто в умовах слабкої економіки, легко збурити популістські, ворожі до бізнесу настрої, які можуть знищити навіть найбільш поміркованого кандидата з-поміж топ-менеджерів. Якості хорошого боса (наприклад, готовність скоротити кількість робочих місць для підвищення продуктивності фірми) не надто надаються для політичного лідера. Й опоненти бізнесменів-політиків гратимуть на цьому, не шкодуючи зусиль. Можете просто запитати Трампа, який охоче рахує кожне робоче місце, закрите колись Фіоріною. ■

Програма
відповідальних
громадян

zik

LIFE КОД
ДАНИЛО ЯНЕВСЬКИЙ

ЩОП'ЯТНИЦІ о 22:00

Складна задача

Найглибша таємниця науки: що означає бути людиною

«Я мислю, а отже, існую». Афоризм Рене Декарта давно перетворився на кліше. Але він точно розкриває чи не найбільше питання, яке стоїть перед наукою: що таке свідомість? Інші явища, описані в серії наукових статей, котрі виходили в попередніх числах (час і простір, матерія і енергія, навіть саме життя), здаються доступними для вивчення. Ми здатні їх виміряти, об'єктивізувати, а отже, про них можна міркувати на теоретичному рівні. На противагу їм свідомість суб'єктивна. Як впливає із зауваження Декарта, свідомість істота знає, що вона свідомість. Але вона не може знати, що такою є і кожна інша. Решта, на вигляд осмислені індивіди, можуть виявитися зомбі, запрограмованими поводитися як свідомі істоти, хоча не будуть насправді такими.

Окрім того, свідомість — це не просто властивість складного, активного мозку, адже вона може на деякий час зникати, навіть якщо мозок здоровий і функціональний. Більшість людей третину життя проводять у стані, який називають сном. У ньому, якщо їх тільки не розбудити, вони не відчувають себе при свідомості. Проте вимірювання електричних сигналів у мозку підтверджує, що у стані сну він працює так само інтенсивно, як і тоді, коли людина не спить. Тож хоч би наскільки суб'єктивною була свідомість, вона схожа на самостійне явище, а не просто на побічний ефект інших процесів. А це означає, що вона виникла в процесі еволюції і має певну біологічну мету. Власне, специфічність і мета дають дослідникам певну зачіпку.

Наука про мозок значною мірою ґрунтується на вивченні ушкодженого мозку. Дослідження свідомості не виняток. Одне з найцікавіших явищ, зафіксованих упродовж експериментальної роботи, до якої вперше взявся на початку 1970-х років оксфордський учений Ловренс Вайскранц, — «сліпий зір».

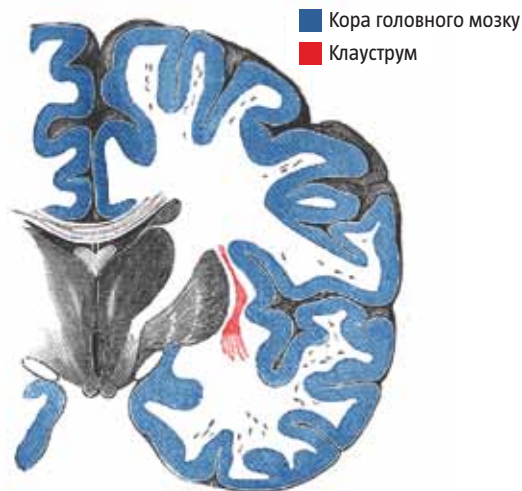
Його інколи виявляють у пацієнтів, котрі втратили здатність бачити внаслідок деформації частини кори головного мозку, що відповідає за зорові функції (наприклад, через інсульт або пухлину), а не через ураження очей чи зорових нервів. Люди, які мають «сліпий зір», не усвідомлюють, що можуть бачити. Утім, вони вказують на предмети у своєму полі зору й навіть беруть їх.

ПРОВАЛ У ПОТОЦІ СВІДОМОСТІ

«Сліпий зір» — приклад того, як ушкодження мозку може «стерти» осмислений досвід якогось явища (у цьому випадку зору), але не саме явище. І навпаки, навіть за відсутності важливих ділянок мозку свідомість, схоже, здатна зберігатися у повному обсязі. Один із прикладів — китайка, народжена без мозочка (відділу задньої частини головного мозку, яка відповідає за координацію рухів та рівновагу). Рухається вона незграбно. Хоча при

Ліва півкуля головного мозку

Поперечний розріз, фронтальний вигляд

За даними «Анатомії Грея»

цьому цілком свідомо й може описати свої відчуття. Отже, на відміну від зорової кори мозочок не відіграє видимої ролі у формуванні свідомості.

Такі спостереження привели до пошуків нейрокорелятив свідомості — ділянок мозку, відповідальних за генерування осмисленого досвіду. Особливий інтерес представляє клауструм, адже він широко пов'язаний з іншими частинами мозку. Головна властивість свідомості — інтегрувати різні види відчуттів і досвідів, як здобутих через органи чуття, так і тих, що виникають внутрішньо. Дослідження механізмів цієї інтеграції відоме під назвою «задача зв'язку». У 2005 році вийшла стаття вчених Френсіса Кріка (помер за рік до публікації) та Крістофа Коха (зараз працює в Інституті досліджень головного мозку імені Аллена, Сіетл), у якій розглянуто цю задачу. Обидва науковці звертали увагу на клауструм як можливий ключ до розгадки.

Клауструми (їх є два, по одному в кожній півкулі головного мозку; див. «Анатомія Грей») — це тонкі шари нервових клітин, що містяться просто під корою головного мозку й пов'язані в обох напрямках майже з усіма її ділянками. Це єдині частини мозку, що настільки добре сполучені з різними фрагментами кори. Крік і Кох припустили, що вони виконують таку собі функцію диригентів у оркестрі: координують їх діяльність і таким чином забезпечують зв'язок.

Підтвердити цю думку експериментальним способом важко, адже необхідні для цього процедури, як-от імплантація електродів, — ризиковане хірургічне втручання, робити яке для простого задово-

лення цікавості неетично. Але один такий експеримент відбувся суто випадково.

У 2014 році американський невролог Могаммед Кубейсі спробував виявити причини епілептичних нападів своєї пацієнтки. Для цього він уживив у її мозок електроди, що було виправдано з огляду на серйозність її стану. Коли лікар помістив електрод поруч із клауструмом і ввімкнув струм, жінка знепритомніла. Після вимкнення прийшла до тями. Повторюючи процедуру кілька разів, науковець щоразу діставав той самий результат.

Інше явище, яке співвідноситься зі свідомістю і яке, не виключено, допоможе вирішити проблему зв'язку, — це малюнок електричних імпульсів, відомий як гамма-хвилі, що пульсують із середньою частотою 40 Гц, синхронно з різними ділянками людського мозку. Найсильнішими вони бувають під час свідомого зосередження на певних завданнях. І, завжди проявляючись у стані свідомості, зазвичай зникають, коли людина спить, окрім випадків, коли вона бачить сні. Багато вчених-неврологів припускають: синхронність гамма-променів свідчить, що вони діють подібно до годинника в комп'ютерному процесорі, тобто координують діяльність розрізнених ділянок мозку, зв'язуючи їх в одне ціле.

Проте ще одним нейрокорелятом свідомості є скронево-тім'яний вузол. Ушкодження цієї ділянки головного мозку або застосування прийому під назвою «транскраніальна магнітна стимуляція» (ТМС) для її тимчасової деактивації дає цікаві ефекти. Зокрема, воно може викликати відчуття «виходу з тіла», коли людина усвідомлює себе за межами власного організму.

ТМС скронево-тім'яного вузла також зменшує здатність співпереживати душевному стану інших. Це означає, що така ділянка мозку бере участь у генеруванні «теорії розуму» — спроможності визнавати, що інші істоти також розумні. Дехто вважає цей зв'язок не випадковим. Намагаючись знайти еволюційне пояснення свідомості, прихильники цього погляду припускають, що тварина, яка може моделювати поведінку іншої, здобуває для себе перевагу, передбачаючи, що робитиме та. Далі вони припускають: позаяк єдиною моделлю, доступною розумові, який прагне досягнути інший, є він сам, теорія розуму обов'язково вимагає самоусвідомлення. Інакше кажучи, свідомості.

Це пов'язано з питанням, як можна з'ясувати, чи мають свідомість тварини. Якщо вона вимагає самоусвідомлення (що випливає з теорії розуму), то наділені нею тварини повинні впізнавати себе у дзеркалі. Маленькі діти здатні робити це з півторарічного віку. Про останнє було добре відомо в 1970 році, коли Гордон Геллап, професор психології з Університету штату Нью-Йорк в Олбані провів експеримент із трьома іншими видами приматів. Із попередніх досліджень випливало, що більшість тварин реагували на власне зображення в дзеркалі як на чужого, часто агресивно і, схоже, не могли змінити таку поведінку, хоч би як довго перебували перед дзеркалом. Доктор Геллап виявив, що це справді підтвердилося у випадку двох видів макак. Але шимпанзе швидко здогадувалися, що віддзеркалення їхнє власне, і навіть починали чепуритися біля люстерка, як люди.

У дальших дослідів із дзеркалом брали участь бонобо, горили, орангутанги, гібони, багато інших мавп, слони, собаки, дельфіни й різноманітні птахи. Реакцію бонобо, орангутангів, слонів, дельфінів і сорок можна витлумачити як упізнання себе. У горил, гібонів, інших мавп, собак та голубів такого не спостерігалося.

Хоча деякі психологи піддають сумніву цінність досліду із дзеркалом (наприклад, собаки розпізнають когось конкретного більше за допомогою нюху, ніж зору, тож їм може бути просто не цікаве власне відображення), із нього випливає, що здатність до впізнання себе виникла у тварин із різною організацією головного мозку незалежно від її особливостей. Якби в таких представників фауни вдалося виділити нейрокореляти цього явища, що може виявитися важким завданням, то можна було б провести порівняльне дослідження.

ЩО ХОВАЄТЬСЯ ЗА ДЗЕРКАЛОМ?

І все-таки, навіть якщо вдалося знайти нейрокореляти свідомості чи зрозуміти, для чого вона існує і як розвинулася, неможливо вичерпно відповісти, чим вона насправді є або що саме переживають люди, перебуваючи у стані свідомості. Це питання стало знане як «складна задача» свідомості. Така назва йому дісталася 1995 року від австралійського філософа Девіда Чалмерса. А у 1974 році інший філософ, американець Томас Нейджел сформулював проблему по-новому в статті під заголовком «Як воно — бути кажаном?».

У СТАНІ СНУ МИ НЕ ПОЧУВАЄМОСЯ ПРИ СВІДОМОСТІ. АЛЕ МОЗОК ЧАСТО ПРАЦЮЄ В НЬОМУ ТАК САМО ІНТЕНСИВНО, ЯК І ТОДІ, КОЛИ ЛЮДИНА НЕ СПИТЬ

Для цього уявного експерименту він припустив, що кажани мають свідомий досвід світу. Але в такому разі, припускає науковець, цей досвід базується головню на відчутті — ехолокації, що не znana людині. Людина може, міркує Нейджел, правдоподібно уявляти якусь частину досвіду кажана, як-от тривале висіння донизу головою або навіть літання. Але відчуття «бачення» світу через ехолокацію залишається для неї непередаваним.

Тоді суть складної задачі в тому, як зробити це непередаване передаваним. Інші галузі наукових досліджень вирішують проблему непередаваності за допомогою математики. Ніхто не може достовірно уявити собі світловий рік або наносекунду, що й казати вже про інші виміри або корпускулярно-хвильовий дуалізм, але математика дає змогу оперувати цими поняттями. Однак швидкого способу потрапити в розум кажана людина поки що не винайшла. Насправді, попри всю вибагливість «теорії розуму», повсякденний досвід підтверджує, що нам важко проникнути навіть у розум іншої людини. Тож важка задача цілком може виявитися нерозв'язною для науки. Дельфійський оракул сказав: «Пізнай себе». Це важко. Але дрібничка порівняно з тим, щоб пізнати іншого. ■

«Східні креси»? Що знають у Польщі про Україну

Катерина Новікова

Дві країни віддавна єднає спільна історія, а сьогодні ще й співпраця та дружба. Утім, чи справді це так і чи добре нас знає західний сусід?

Коли спілкуєшся з поляками, виявляється, що в їхній уяві наша країна має доволі нечіткі обриси: за східним кордоном лежать Львів, Чорногора й Горгани в Карпатах, далі — Київ над Дніпром, де майдан Незалежності, Кам'янець-Подільський, Запоріжжя, Одеса і Крим. Півострів, попри російську анексію, сусіди надалі асоціюють з Україною. Гарні й величні краєвиди, море, поля пшениці під блакитними небом, чорноземи, на яких вирощують гречку, соняшник, цибулю та кавуни. На цій землі живуть гостинні, щирі, чесні, працьовиті й горді люди, які цінують міцні родинні зв'язки. Це край, жителі котрого мають добру й дешеву їжу, зокрема борщ, а пердусім дешевий алкоголь і цигарки. Однак є там і негативи: погана туристична інфраструктура, нав'язлива присутність національної символіки та вибоїсті дороги, на яких чигає міліція, аби виписати штрафи.

Великий вплив на формування образу України в західного сусіда справила трилогія романів Генрика Сенкевича. Наша країна постає в ній як Дике Поле, земля козаків у червоних шароварах та вишиванках, сміливого Богуна, що мчить на коні широкими степами, чарівної народної музики, козацьких дум, бандури, Хмельницького та боротьби за свободу. Це легендарні терени неприборканого Сходу, край свободи, зокрема й від правил. Тож поляки залюбки смакують солодкий дух анархізму: розпивають алкоголь на лавочках по парках і площах, попри заборону, й користаються з неправових можливостей у веденні тут свого бізнесу. «Адже це Україна». Хоча, коли правила не діють на їхню користь, починають обурюватися корумпованістю.

Утім, між двома народами все-таки досить великі відмінності в менталітеті. У Польщі корупція не становить невід'ємної частки повсякденного життя, тоді як у нас це явище глибоко закорінене: українці дають хабарі, бо звикли до цього, так їм зручно, тому що мусять учитися, працювати й лікуватися. Водночас Україна більш неоднорідна, тут серйозніші розбіжності між Харковом та Львовом, ніж у Польщі, наприклад, між Краковом і Гданськом. Помітно, що речі, що бачення нашої держави змінюється залежно від регіону. Поляки часто сприймають Україну крізь призму Львова чи іншого відданого міста.

У Польщі вважають, що українській економіці заважають розвиватися погане управління, війна, корупціонери на чолі з олігархами та фаталь-

на політична ситуація. Хоча на території країни є мінеральні копалини, її промисловість застаріла й залежна від російського ринку. Родючі землі сприятливі для сільського господарства, однак і тут слід долати перешкоди для розвитку. Хоча від моменту проголошення незалежності відбулися два Майдани, реформувати державу не вдалося. Чорнобильську трагедію поволи витісняє з пам'яті, на жаль, новий негативний факт — війна на Сході.

Однак поляки згодні, що українська культура багата, цікава й розвивається куди краще за економіку. Нашому сусіду відомі, зокрема, такі письменники, як Андрухович, Жадан, Забужко, Прохасько, Сняданко, Курков, Шевченко й навіть Олесь Гончар. Серпень цього року став місяцем авторських зустрічей у Вроцлаві з Україною як спеціальним гостем. 15–16 жовтня у Варшаві у Польському театрі за сприяння Польського Інституту в Києві гостюватиме харківський театр «Арабески». Із музики згадують гурти 5'nizza, «Океан Ельзи» та «Соба-

ПОЛЯКИ ЗГОДНІ, ЩО УКРАЇНЬСЬКА КУЛЬТУРА БАГАТА, ЦІКАВА Й РОЗВИВАЄТЬСЯ КУДИ КРАЩЕ ЗА ЕКОНОМІКУ. ВОДНОЧАС УКРАЇНСЬКИЙ КІНЕМАТОГРАФ ЇМ ЗОВСІМ НЕ ЗНАНИЙ

ки в Космосі» Жадана. Водночас український кінематограф полякам зовсім не знаний. Причиною є його погана популяризація нашою державою. Наприклад, організовують не Дні українського кіно, а лише спорадичні покази в різних містах. Вітчизняні фільми, зокрема стрічки Довженка, «Тіні забутих предків» Параджанова та нові «Хайтарму» і «Плем'я», знають лише ті, хто вивчає українську мову та культуру й мав нагоду побувати в нашій країні. Натомість найвідомішим кінотвором про неї є російський «Тарас Бульба», а дехто вважає нашим знову-таки російський «Тихий Дон».

На теренах західної сусідки діє багато українських товариств, зокрема «Польща—Україна», Фонд св. Володимира в Кракові, «Український світ» у Варшаві, Спілка українців у Польщі, лемківські організації, школи з українською мовою навчання та кілька ресторанів, зокрема у Кракові та Щецині. В університетах є факультети української літератури та ще факультет українознавства в Ягеллонському університеті (Краків).

Трейлер серіалу «Дівчата зі Львова» дивіться тут

Польська солідарність. Під час Майдану будівлі в центрі Варшави підсвітлювали синьо-жовтим

Однак здебільшого під час розмови з поляками з'ясовуєш, що вони майже не начуті про наші економіку, політику й культуру. Причому мешканець прикордонного Підкарпатського воєводства знає про нас не більше за людину з Малопольського чи Поморського. Хоча в польських книгарнях можна знайти книжки про Україну чи наших авторів: з історії, літератури, політики, а також кілька путівників. Інформацію зі ЗМІ й телебачення поляки оцінюють по-різному: хтось — як вичерпну та об'єктивну, хтось — як сенсаційну й неповну. Складається враження, що про Україну говорять багато, це тема номер два після внутрішніх суперечок. Проте матеріали часто дублюються й не завжди виходять за межі усталених поглядів. Найчастіше пишуть про війну, корупцію, брак реформ тощо. Нині тема України починає відходити на другий план і звучить рідше, ніж за часів Євромайдану чи початку конфлікту на Донбасі.

Утім, українці нагадують про себе, дедалі частіше переїжджаючи до Польщі як студенти, сезонні заробітчани, кваліфіковані працівники чи успішні бізнесмени. Що на це поляки? Часто невдоволені, вбачають у наших громадянах конкурентів на ринку праці, згодних працювати за меншу зарплату. Проте самі охоче вирушають далі на захід на сезонні роботи чи у сподіванні кращої перспективи. І, приміром, у Німеччині можна було донедавна спостерігати схожі побоювання щодо конкуренції на ринку робочих рук. 6 вересня цього року канал польського телебачення TVP 1 почав показ серіалу «Дівчата зі Львова» — про пошук кращого життя в Польщі та сувору реальність. Там зовсім не говорять про те, що багато українців платять за на-

вчання, рятують факультети від закриття через недобір студентів, а наші підприємці, ведучи справи у Польщі, дають робочі місця її громадянам і прибутком державі.

Дві країни налагоджували дружні відносини, і до нас протягом останніх двох десятиліть ставилися дуже доброзичливо. Люди старшого покоління, що виросли за соціалізму, дивилися з недовірою на росіян, часто навіть лякалися російської мови, яка асоціювалась в них із комуністичною пропагандою, натомість захоплювались українською. Навчачись у Кракові, я зустрічала багато зичливості й бажання допомогти — як серед однокурсників, так і серед викладачів. Видавалося, що історичні незгоди відійшли у минуле. Однак це лише зовнішнє враження.

У польському суспільстві надалі побутують стереотипи, упередження та міфи щодо українців. Найглибше вони вкорінені власне на прикордонні, де ще пам'ятають старі рани етнічних убивств і акції з депортації українців «Вісла». Легенда завжди має свій темний бік. Наших співвітчизників сприймають, окрім іншого, як жорстоких, непримирених і підступних. Приятель із Підкарпаття розповів, що батьки в дитинстві за погану поведінку лякали його Бандерою. Український провідник поставав у дитячій уяві грізним дядьком із бородою, який причайвся в лісі, щоб викрадати неслухняних дітей.

Однокласник мого знайомого постійно їздив до України на закупи, але не далі за найближче село на кордоні. А коли почув, що той вирушив до Києва, подивився на нього зі щирим подивом, як на неймовірного відчайдуха. Як, аж туди?! Це ж небезпечно, адже українці грізні мафіозі...

ФОТО З АРХІВУ СЕРГІЯ ЖАДАНА

Бажані гості. Сергій Жадан і гурт «Собаки в Космосі» — часті гості в Польщі

Багато історій про часи УПА поєднувалося з вигадками й переростало в легенди. Відтак низький Бескид, Перемишльська горбошина, а найдужче Бещади уявлялись як легендарний край, у котрому, можливо,десь іще приховуються бандерівці. У ПНР була дуже популярною історична повість «Заграви у Бещадах» Яна Гергарда про битви 1944–1947-го між польськими силами та підрозділами УПА. Книжка побачила світ 1959 року й була багаторазово перевидана в часи комуні, її читали у програмі загальноосвітніх ліцеїв і технікумів. Історичні події були дещо змінені в уяві автора — полковника, учасника акції «Вісла», що став письменником і журналістом. Сюжет надихав на творення польських вестернів, у яких добрий міліціонер змагається з бандою, що шукає «скарб тризуба». Руїни церков і занедбані цвинтарі в горах підсилювали ефект історій. Панки з Бещад навіть припинали собі тризуб, аби провокувати міліцію.

Причому спочатку всіх людей із колишнього СРСР називали «руськими», а українців почали вирізняти, коли активізувалася торгівля на початку 1990-х. За комуні в Польщі зосереджувалися на місцевих бандерівцях, аби не акцентувати, що до Другої світової війни були інші кордони. Натомість уже в незалежній республіці знову виникло зацікавлення історією, зокрема «кресами», Волиню, Поліссям та УПА. Від 1985 до 2008 року виходили історичні публікації та нариси Едварда Пруса про «злочини ОУН і УПА». Автор був комуністичним діячем, колишнім солдатом польських загонів самооборони, що діяли проти українських повстанців у 1944–1946 роках.

Я сама одного разу стала свідком живучості цих легенд. У моїх друзів у Кракові гостювала колежанка із Санока. Вона описувала околиці міста, Бещади й згадала про українців як про надзвичайно лютих людей. Вона не знала, звідки я, і, почувши мій коментар, що можу бути небезпечною, дуже перепрошувала за свою необачність. Насправді вона просто спонтанно озвучила стереотип, поширений на при-

кордонні. Прикметно, що раніше поляки не асоціювали сучасних українців із їхніми попередниками з Волинської трагедії та УПА. Натомість нині нас дедалі більше ототожнюють із сучасною владою. Тоді як росіяни постають як «жертви режиму». У ЗМІ з'являються також відомості про скандальну поведінку наших громадян, наприклад студента, що заповстив фото в соцмережі з нецензурним жестом у музеї концтабору «Майданек».

Останнім часом суспільна думка в Польщі змінюється не на користь українців. Однією із причин стало визнання в нашій державі УПА героями, що відбулося у день візиту президента Польщі у Верховній Раді. Це було сприйнято як скандальний та ворожий акт стосовно поляків. Водночас останні відзначають не до кінця продумані дії власної держави. Існує також думка, що ЄС і Варшава замало роблять для Києва, аби не дратувати Москву й утримати з нею добрі відносини. Видається складним вийти поза зачароване, замкнуте коло, в котрому ані поляки не приймуть УПА як героїв, ані українці зараз не хочуть поступитись. Цікаво, що нині триває спільна з українськими акторами робота над фільмом «Волинь» (режисер Войцех Смажовський), прем'єра якого очікується восени наступного року. Сценарій виник на основі збірки оповідань Станіслава Сроковського «Ненависть» і має провокувати дискусію.

Колись бачення України як теренів дикого Сходу — землі пригод і жорстокості — підсилювало образи трилогії Сенкевича. Сам письменник черпав натхнення з течії «української школи» в польському романтизмі. До неї належали поети, прозаїки й композитори з польських земель, які потрапили до Російської імперії після поділу Речі Посполитої. До цієї групи подеколи зараховують і Юліуша Словацького, у творчості якого багато українських мотивів, а також Юзефа Ігнація Крашевського, автора пов'язаних з нашою країною повістей. Митці захоплювались українськими краєвидами, фольклором і образом козака.

У ПОЛЬСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ НАДАЛІ ПОБУТУЮТЬ СТЕРЕОТИПИ, УПЕРЕДЖЕННЯ ТА МІФИ ЩОДО УКРАЇНЦІВ. НАЙГЛИБШЕ ВОНИ ВКОРІНЕНІ ВЛАСНЕ НА ПРИКОРДОННІ

Нині все-таки слід шукати шляхів зближення. Адже українсько-польські відносини віднедавна стали справді добросусідськими, хоча завжди були суперечливими. Окрім того, в минулому були моменти консенсусу, скажімо, гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний захищав Річ Посполиту від турецьких військ Османа II в Хотинській битві 1621 року. Або приклад Симона Петлюри як позитивної постаті й союзника Юзефа Пілсудського. Власне, маршал був упевнений, що слід допомагати Україні, бо ж це й в інтересах Польщі. Видається, що українці більше знають про поляків, ніж навпаки. Сьогодні нас розділяють радянська спадщина, візовий режим, прозахідні пріоритети Польщі та брак виваженої культурної дипломатії в Україні. ■

AIRFRANCE KLM

Єдина різниця з домом — пробудження на іншому континенті

KLM презентує новий Світовий бізнес-клас. Особливий дизайн у голландському стилі ідеально підкреслює комфорт, індивідуальність та особистий простір. Повністю розкладне крісло зі спеціальною персональною системою для розваг передбачає 207 см горизонтального простору. Увага, з якою наш персонал ставиться до кожного пасажирів нового Світового бізнес-класу, подарує вам відчуття домашнього комфорту та затишку. Ви нібито вдома... Але є одна деталь — ваш дім не перенесе вас в іншу частину земної кулі. А ми можемо!

www.klm.ua

Бріданс Клієнт

Політ як натхнення

9-18 жовтня 2015 • ЛЬВІВ

мережа • КІНОПАЛАЦ •

4 ПЕРЕГЛЯД СУЧАСНОГО ПОЛЬСЬКОГО КІНО

ПІД ВИСОКИМ ЗАМКОМ

WWW.FILMLWOW.EU

www.facebook.com/filmlwow

www.twitter.com/filmlwow

ГЕНЕРАЛЬНИЙ МЕДІАПАРТНЕР

МЕДІАПАРТНЕРИ

ОРГАНІЗАТОР

www.fwow.ms2.gov.pl

ЗА ПІДТРИМКИ

ПОЛЬСЬКИЙ ЦЕНТР НАУКОВО-КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

ПАРТНЕРИ

STARWAGEN

ПАРТНЕРИ

WOLNOSC I DEMOKRACJA

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

ПАРТНЕРИ

Мовчазний ресурс

Лесь Терен

Дедалі очевиднішим стає той факт, що так звана блокада Криму є найгучнішою подією навколо півострова від часу анексії. Якщо в ній і є якийсь позитив, то він полягає насамперед у тому, що «приспане» та призабуте кримське питання повернулося в центр уваги суспільства. Про Крим дуже легко «призабути». Бо про нього дуже зручно «призабути». Адже «ховати голову в пісок» є одною з природних реакцій психіки на проблему, що не має очевидного вирішення. А саме такою і бачиться проблема з Кримом: реальних важелів повернення території досі не віднайдено; російський окупант засів міцно; просити його про милість безглуздо, а перемогти силою неможливо. Покладатися ж на абстрактну «глибоку стурбованість міжнародного співтовариства» можна, як доводять приклади Молдови та Грузії, протягом багатьох десятиліть. Та й на економічну гонку (мовляв, «Крим побачить, як ми добре живемо в ЄС, та сам захоче повернутися до України») надії теж небагато: як показує приклад Нарви—Івангорода (фактично єдиного міста, розділеного річкою між Естонією та Росією), переважною реакцією івангородського пролетаріату на досягнення надто успішних сусідів є не бажання наслідувати їхній приклад, а мрія обстріляти їх «Градами». То як повернути Крим? Думаймо, панове, думаймо... Хто придумає, той стане рятівником Української держави.

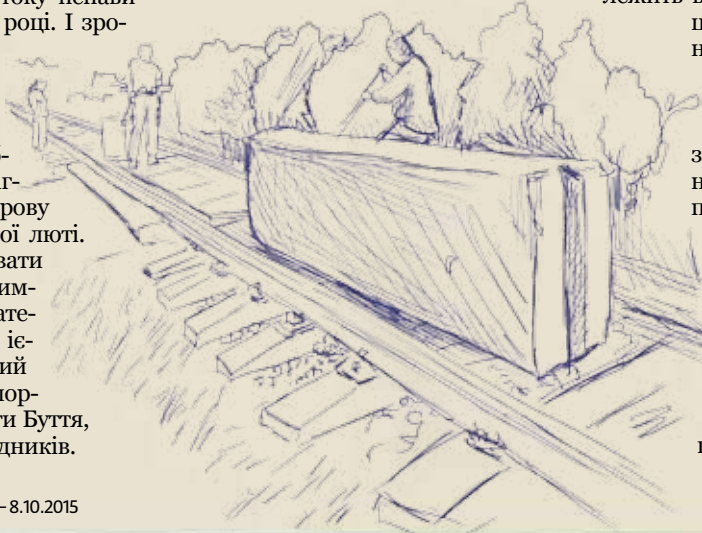
Про Крим хочеться забути ще й тому, що його тиха, мирна, безкровна здача є однією з найганебніших сторінок сучасної української історії. З Донбасом усе інакше: Україна воює за нього, воює героїчно. Програти бій сильнішому противникові не соромно, як вчить і приклад героїв Крут. А от здатися без бою таки є ганьбою, страшною ганьбою.

Саме тому згадувати про Крим дуже неприємно, але у зв'язку з «блокадою» таки довелося. І можна було добре відчутти, наскільки ця загдка була неприємною. Тиждень «блокади» в українських соцмережах став фестивалем вправляння в ненависті до Криму: «Влаштувати їм голодомор», «Задушити гадів», «Пустити воду, але отруїти її» тощо. Подібного потоку ненависті не лилося навіть у 2014 році. І зрозуміло чому: тоді ще були можливі «варіанти» подальшого розвитку ситуації. А от коли надія вмирає, це здатне викликати в слабких душах окрім болісного ігнорування ще й таку нездорову реакцію, як напади безсилої люті. Дуже легко загінотизувати себе, що всі «порядні» кримчани вже переїхали на материк, а на решту «диванні ієгови» ладні пустити сірчаний дощ, мов на Содом і Гоморру, де, як пам'ятаємо з Книги Буття, не знайшлося й п'яти праведників.

У Криму «праведників» близько 60% населення. Саме стільки кримчан, за оцінками Джемілева, проігнорувало окупантський «референдум». Це той самий контингент, що завжди слухняно голосував за поточну українську партію влади. Варто зауважити: українську партію влади, хоч яку погану та корумповану, але таку, що уособлювала саме Українську Державну Владу. А не за виразно антиукраїнські «руські двіженія» всіх ґатунків, які в Криму завжди були маргінальними. Ці люди не вийшли проти російських автоматів за трію Яценюк—Кличко—Тягнибок, але вони не вийдуть і за Аксєнова з Путіним. Ця маса, котру так зневажають зарозумілі «бійці інтернетного фронту», і є ті самі «громадяни України в окупованому Криму», інтереси котрих покликані захищати наші нові закони про окуповані території. Їхня схильність мовчазно приймати правила влади, але водночас триматися осторонь неї є безцінним стратегічним ресурсом України в майбутній боротьбі за Крим. Ресурсом більш вагомим, ніж купка діячів, котрі стали «дисидентами» лише через відмову окупантів домовлятися з ними. Мовчазна більшість зберігає багаторічну пам'ять про те, що Україна ніколи не робила їм нічого поганого. Не робила до останнього тижня, коли пішла на виразно неприязний крок, названий до того ж не «боротьбою з об'єктами в сірій зоні» та не «боротьбою з тіньовим бізнесом олігархів», а страшним війовничим терміном «блокада». Нерозумно демонструвати цим людям, що Україна вважає їх ворогами. Адже відновлювати український Крим згодом доведеться насамперед із ними, а не з ексцентричним москвичем Іслямовим.

Є, безумовно, у Криму й гади: он вони, червоношкірі, підпалені кримським сонцем, незвичним їм по попередніх місцях служби в усяких сисольських та медвежьєгорських. Це і є головна «цільова аудиторія блокади». Але саме вони найгучніше й сміються над комариним укусом Меджлісу: «родіна-мать» щедро навалить їм грошей та звичного рідного харчу в спецпайках. Потурбується та «родіна» і про пенсіонерів: їм багато не треба. А от кому стане зараз у Криму непереливки, то це насамперед тим, хто не лежить від окупантської казни, принципово не йде «на службу», не отримує їдиного «жалованія» та намагається якось викрутитися самотужки, чіпляючись за останні ділові зв'язки в материковій Україні. Навіщо було Чубарову під прапором боротьби з окупантами та олігархами знищувати своєю «блокадою» ще один перспективно проукраїнський (а в значній частині й свідомо проукраїнський) соціальний клас у Криму, мені не зрозуміло.

Чи ж уже не маємо надії повернути Крим?... ■

Розмова з «ополченцем»

Станіслав Васін

Про реальне становище в лавах «збройних сил ДНР» можна судити з думок їхніх звичайних вояків. Кілька днів тому я спілкувався з колишнім сержантом окремої бригади військ самопроголошеної «республіки», який нещодавно покинув своє формування, прослуживши там рік. Знаю цього чоловіка ще змалку. Розмова відбувалася приватно, певна річ, без згадки про те, що озвучену інформацію опублікують у ЗМІ, тому діалог було злегка відредатовано й приведено до читабельного вигляду.

Чому пішов з «ополчення»?

— Та ж там цілковитий абсурд почався. Останні два місяці ми просто пили. То «батьа» привозив вина, то від пацанів щось перепадало. А взагалі за чотири місяці з кінця весни я у звільненні був лише тричі. Тут жодних грошей уже не захочеш: який у них сенс, якщо не можеш нормально витратити?

А чому так?

— Та людей не вистачає. Всі роботи виконуєш за двох, а то й за трьох: постійні варти, розвантаження вагонів із боеприпасами, ящики по 100 кг удвох із кимось тягаш. На вагон, буває, лише двох осіб ставлять, хоча треба чотири або й шість. Але варти—це ще куди не йшло, часто пацанів ставили охороняти просто приватні будинки чи гаражі якісь: деякі Іловайськ пройшли, Дебальцеве, а тепер сидиш на бордюрі, автомат через плече, і стежиш якогось там Серьожи. Гидко. Плюс із грішми нездорові речі почалися...

Перестали платити?

— Перестати не перестали, але почали затримувати. Я коли звільнявся, у мене борг із зарплати був за два місяці. Тут ось як: тим, хто вирішив іти, заборгованість відразу виплачують, щоб хоч якось людей притримати до осені—там начебто новий призов, обіцяють молодняку набрати. Мені теж заплатили, але я все одно пішов, плюс із нашої бригади ще до мене четверо звільнилося.

І куди вони всі?

— Хто в Росію на заробітки, хто перевівся до еліти на кшталт «Спарти», але туди ще спробуй влаштуватися. Я хотів у МНС, то мені взагалі сказали, мовляв, оце все «воював, не воював» їм не важливе. Почали «укропівський» «воєнник» дивитись, а по ньому я не придатний, тож і їм не підійшов. Бридня, кортше.

А скільки платили хоч?

— Ну зараз уже отримував би 22 тис., це «деревяними», звичайно. А загалом коли як: спершу зовсім нічого не мав, це торік восени, потім \$360, там за курсом рахували, ну а нині з пробуксовками набігає \$250–280, однак тут іще залежить від звання, підрозділу та участі в боях. Тому я і не хотів просто сидіти й бухати: пацани, з якими ми туди йшли ще рік тому, записувалися в «ДНР» не для цього, а тепер більшості вже начхати, аби «бабки» давали.

А що там з ідеями «Новоросії» від Одеси до Харкова? Ще багато хто про таке мріє?

— Та кому там уже мріяти?! Я ж кажу, мало не половина звільнилась, а ті, що лишилися, навіть між собою гризуться. До нас, наприклад, іще коли тут «казакі» були, вночі в частину завалила якась група. Роззброювати нас, мовляв, зібралися. Тоді все це ще тільки «устаканювалось», іще не було зрозуміло, хто під ким і кому підпорядковується. Але суть у тому, що наша частина вже була офіційно під Захарченком, а ці, у папахах, узагалі казна-хто. У мене тоді розвантажку «віджали», а в пацанів—цілий ящик гранат. Ось так, хоча начебто тримали один фронт. А нині з усім цим Корпусом, одним центром... Люди суто про шлунок думають, ідейних там уже обмаль.

Із ваших чимало загинуло?

— У Дебальцевому багато полягло. Там узагалі божевільна коїлось: одні кажуть це, другі—те, кожен майже герой, сам вирішує, що робити. Прошиш підтримку—півгодини пояснюєш, що за група. А так, усі ці зведення, мовляв, загинуло півтори людини за добу,—нісенітниця, звичайно, і з їхнього, і з нашого боку. Тут за одним тільки епізодом відразу на п'ять множити можна. Чуєш, що колона наваралася на засідку, загинуло троє, п'ятеро поранено,—все, осіб 20, значить, «двохсотих». Таке, до речі, було в сусідній бригаді: пацанів просто по шматках із-під бетеерів витягали. Те саме й з «українами»: там трупами поля засівали, а вони все: «60 загинили».

Що думаєш далі робити?

— Ну точно не в Україну подамся: я ж там тепер у всій красі на їхньому сайті, мало не бен Ладен. Не знаю... Поки що тут поневірятимусь, а затим, якщо нічого не знайду підходящого, до Росії поїду на заробітки.

Не здаватимешся?

— Куди? В СБУ? Та маячня це. Мені, по-перше, після Дебальцевого ніякої амністії не дадуть, а по-друге, навіть якби й дали, то що далі? Куди я потім? Назад у Донецьк, де мене тут-таки до стінки поставлять? Чи в Києві вантажником батракуватиму? Ні, це питання закрите. ■

Переможцям закон не писаний

Алла Лазарева, Париж

Третій рік поспіль Франція безуспішно просуває в ООН задум добровільно відмовитися, для членів Ради Безпеки ООН, від застосування права вето, «коли йдеться про масові злочини». Самотність Олланда в цій утопічній ініціативі зворушлива, спротив Росії цілком передбачуваний, а радісні овації української влади, мабуть, замислені як імітація дипломатичної стратегії.

«Ми так само не відмовимося від права вето, як і від права володіти ядерною зброєю!» — загрозово попереджає з трибуни Генеральної Асамблеї ООН російський постпред Віталій Чуркін. І хто б сумнівався! Але Олланд не був би соціалістом, та ще й французом, якби не спробував втілити мрію Сен-Сімона майже через 200 років після смерті засновника утопічного соціалізму. Політичну школу не проп'єш. Заклики до добровільних відмов від привілеїв за всіх часів і народів лунають симпатично та без наслідків. Французам, може, так на роду написано. Але коли українські лідери чіпляються за прекрасноту, але нереалістичну ініціативу, виникають серйозні сумніви в здатності формулювати перспективні стратегії та оптимально використовувати короткий час у виступах у міжнародних структурах.

Навіть у Франції чимало фахівців з міжнародного права із сумом наголошують, що переможці Другої світової так міцно закодували Статут ООН під власні інтереси, що прибрати право вето з практики організації звичайним, юридичним шляхом практично неможливо. Згідно зі статутом за таку поправку мусять спочатку проголосувати дві третини країн-учасниць, яких украї нелегко об'єднати для спільної справи. Потім усі ті країни мають ратифікувати новачку у своїх парламентах, а далі — і саме в цій деталі сховався диявол — зміни мусять законодавчо затвердити всі п'ять постійних членів Ради Безпеки ООН.

Зрозуміло, що путінська Росія, яка вже повідомила про відмову втрутатися корисний привілей, ніколи нічого подібного не ратифікує. Навіть якби весь світ, а не лише дві третини держав — членів ООН об'єднався проти неї. Класична процедура майже безсила. Утім, право вето, яке мають у розпорядженні Росія, Сполучені Штати, Китай, Велика Британія та Франція, в останні кілька років перетворилося на справжнє гальмо з розслідувань резонансних злочинів, таких, наприклад, як авіакатастрофа МН17. Це проблема.

Навіть більше: можливість застосовувати вето в розпорядженні такої бандитської держави, як Росія, стало знаряддям здійснення свавілля, безкарності, знущань над мирним населенням та військових злочинів. Москва, для прикладу, чотири рази поспіль блокувала резолюції, що вдали б по інтересах сирійського диктатора Башара

Асада, політичного партнера Путіна. Користуючись формальною легітимністю «законно обраного президента», Кремль послідовно просуває в стінах ООН союзництво з кривавим лідером, відповідальним за загибель 220 тис. осіб.

Виступаючи на урочистому відкритті ювілейної, 70-ї сесії ООН, Путін знову прогнозовано пролобіював союз із Асадом проти «ІДІЛ», висловився на користь мінських угод, що вже є доказом невідповідності договору інтересам України, а також не забув згадати, що нібито «відмова від права вето поставитиме під загрозу саму легітимність Ради Безпеки ООН».

Знакові тези. Чому? Бо кожен, кому не пощастило вчитися на радянських підручниках, знає, що чекістську логіку в пошуках здорового глузду треба читати у зворотному напрямку. Відтак скасувати вето означало б сприяти прогресу у функціонуванні ООН. Привілей — завжди відступ від демократії та принципу рівних можливостей. Із Мінськом та Сирією аналогічно.

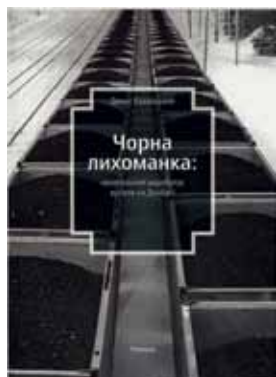
СКАСУВАТИ ВЕТО ОЗНАЧАЛО Б СПРИЯТИ ПРОГРЕСУ У ФУНКЦІОНУВАННІ ООН. ПРИВІЛЕЙ — ЗАВЖДИ ВІДСТУП ВІД ДЕМОКРАТІЇ ТА ПРИНЦИПУ РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

У 1945-му, коли було створено ООН, світ жив за розкладом великих імперій. Франція, Велика Британія, Росія, Штати, по суті, контролювали три чверті території земної кулі. «За тодішнім складом Ради Безпеки зберігалися специфічні, неписані обов'язки «контролю» над регіонами, притаманні імперіалістичному розподілу впливів, — пояснює правник Олів'є Петі. — Нині, як слушно наголошує Ангела Меркель, але й не лише вона, а також керівники Бразилії, Індії та Японії, механізми прийняття рішень в ООН не відповідають потребам часу. Система аристократичних привілеїв так званих великих держав не враховує інтересів і позиції тих територій, де роками тривають кровопролитні війни. Африка, приміром, що є темою очевидної більшості дискусій, не представлена в Раді Безпеки ООН...»

Проблема назріла, але її вирішення в класичній, правовій перспективі не проглядається. Тому так упевнено й зухвало тримається в Нью-Йорку Віталій Чуркін. Москва знає, що не тільки дурням, а й переможцям Другої світової війни закон не писаний. До певного часу. Доки не з'явиться у світовій політиці харизматичний, дієвий лідер масштабу Маргарет Тетчер або Рональда Рейгана, якому стане політичною волею змінити правила. ■

Подарунок* для передплатників журналу «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»

6 або 12 місяців

Денис Казанський
«Чорна лихоманка»
Ця книжка про те, як насправді жив Донбас останні 20 років. Порпання в териконах, копанки, схеми збуту вугілля, протекція в органах влади, смерті звичайних робітників та надприбутки обраних осіб із верхівки

Віктор Бrehуненко
«Дивна то і несказання мужність...»
Козаки у Хотинській війні 1621 року»
Автор висвітлює причини війни між Річчю Посполитою та Османською імперією, вплив козацьких морських походів на мілітарні й політичні плани Туреччини, участь Війська Запорозького на чолі з гетьманом Петром Сагайдачним у бойових діях під Хотиним, перебіг війни на морі

Олександр Пагіря
«Карпатська Січ»: військово-формування Карпатської України
Книжка присвячена одній із малодосліджених сторінок історії України напередодні Другої світової війни – військово-формуванню Карпатської України, «Карпатській Січі»

Ярослав Тинченко
«Війська Ясновельможного Пана Гетьмана. Армія Української Держави, травень – грудень 1918 року»
Сучасні дослідники по-різному оцінюють період правління в Україні гетьмана Павла Скоропадського. Одні перелічують чимало здобутків останнього гетьманату, інші засуджують очільника держави за проросійські ухили й марнування часу

Детальну інформацію можна дістати за тел. **044-351-13-00** або **067-407-10-96** (callback), peredplata@tyzhden.ua

*Під отриманням подарунка маємо на увазі можливість придбати книжку на вибір за **1,00 грн.** Грошового еквіваленту подарунків не виплачуємо й не компенсуємо. Пропозиція чинна від 1.10.2015 р. до 31.12.2015 р. Акція не діє в разі передплати у відділеннях **Укрпошти** або на сайті **portmone.com**, обмін бонусів через МТС

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку
за наведеними реквізитами.
Повідомте адресу доставки
за телефоном 067-407-10-96
(з 9:00 до 18:00,
оператор скине Ваш виклик
і перетелефонує)

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень»
за індексом 99319

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- на 1 міс. – 45 грн
- на 3 міс. – 135 грн
- на 6 міс. – 271 грн
- на 12 міс. – 541 грн

Телефон редакції:
044-351-13-00

ОБЕРІТЬ ЗРУЧНИЙ ДЛЯ ВАС СПОСІБ ПЕРЕДПЛАТИ:

повідомлення	отримувач платежу		
	ТОВ «Український тиждень»		26009000022321
	поточний рахунок отримувача		код отримувача
	назва установи банку		300023
касир	ПАТ «Укрсоцбанк»		
	МФО банку		
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	вид платежу: за передплату на журнал «Український тиждень»		
	період:		
платник (підпис)		сума, грн	

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНІ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)[™]

Сайт інтернет-магазину: WWW.BOOK-YE.COM.UA
Інтернет-магазин: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42
вул. Льва Толстого, 1 тел.: (044) 383-61-49

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 235-73-68
вул. Галицька, 9 тел.: (032) 235-70-06

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (094) 928-31-41

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89 тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

М. РІВНЕ

вул. Короленка, 2 тел. (094) 928-31-44

М. ЛУЦЬК

вул. Лесі Українки, 30 тел. (0332) 72-43-76

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP